

JORDENS FOLK

¡OPRØR!

Jordens Folk er et bredt formidlende etnografisk tidsskrift, der udgives af Dansk Etnografisk Forening og udkommer to gange årligt. Artikler i *Jordens Folk* er fagfællebedømt.

Ansvarlige for temanummeret ;Oprør!:

Carolina Sanchez Boe, Thomas Brandt Fibiger, Mads Emil Kjersgaard Kathrine Dalsgaard og Mathias Krabbe.

Ansvarshavende redaktør: Kathrine Dalsgaard.

Redaktion: Annika Isfeld, Astrid Oberboerbeck Andersen, Carolina Sanchez Boe, Cecil Marie Schou Pallesen, Claire Elisabeth Dungey, Iben Duvald Pedersen, Ida Sofie Matzen, Janne Flora, Katrine Broch Hansen, Katrine Mandrup Bach (medredaktør), Kenni Hede, Mathias Krabbe, Mads Emil Kjersgaard (medredaktør), Thea Skaanes, Thomas Randrup Pedersen.

Jordens Folk sendes til alle medlemmer af Dansk Etnografisk Forening. Medlemskab koster 300 kr. pr. år, dog 200 kr. for studerende, pensionister og ledige. Beløbet indbetales til kontonummer: 1551 1051408.

Løssalgspris: Nye numre: 150 kr. inkl. moms og forsendelse.

Ældre numre, op til to år efter udgivelse: 100 kr. inkl. moms og forsendelse.

Ældre numre, over to år efter udgivelse: 50 kr. inkl. moms og forsendelse.

Henvendelse ved køb af numre:

Dansk Etnografisk Forenings sekretariat
Afdeling for Antropologi

Aarhus Universitet, Moesgaard

8270 Højbjerg

Telefon 8716 2063

kontakt@etnografiskforening.dk

www.etnografiskforening.dk

Layout: Louise Hilmar

Tryk: Narayana Press

Forsidefotos: Katrine Mandrup Bach, Carolina Sanchez Boe, Annika Hedegaard Isfeldt og Mathias Krabbe

Indhold

2 ði Oprør!?

Af Carolina Sánchez Boe, Kathrine Dalsgaard, Mads Emil Kjersgaard, Mathias Sosnowski Krabbe & Thomas Fibiger

9 Sværdet eller Pennen?

Om synligt oprør og skjult modstand mod udvisning og detention i i USA
Carolina Sánchez Boe

19 Et etnografisk øjeblik

Flugten fra Fængselsbyen
Af Erika Skov

23 Oprørets ende

Af Mads Skovgaard & Amin Younes Aoussar

37 Kamp om jorden

Et antropologisk blik på 'jordens folk' i midten af klima- og miljøkampen
Af Cæcilie Kramer Kildahl Sørensen

51 Efter oprøret

Demobilisering og håbløshed 10 år efter det arabiske forår
Af Thomas Brandt Fibiger

61 Et liv som antropolog: Mette Bovin

Fortalt til Carolina Sánchez Boe & Cecil Marie Schou Pallesen

75 Oprør på museum

Kan man det?
Af Christine Bruun Hybschmann Olsen & Kirsten Egholk

89 Dansk Etnografisk Forenings Formidlingsprisfest 2021

Af Cecil Marie Schou Pallesen

90 Jordens Folk anbefaler

94 Anmeldelse

Imperiets børn
Af Iben Duvald

¿iOprør!?

Af Carolina Sánchez Boe, Kathrine Dalsgaard, Mads Emil Kjersgaard, Mathias Sosnowski Krabbe & Thomas Fibiger

Oprør er allestedsværende. En påstand, der nok ikke påkalder sig megen modstand. I begyndelsen af 2021 kunne hele verden følge med, mens højreorienterede demonstranter – opildnet af den tidligere amerikanske præsident, Donald Trump – stormede kongresbygningen i Washington D.C. Et år efter kan vi følge med i Kasakhstan, hvor stigende brændstofpriser har resulteret i store protester og over 200 dødsfald. Tager man et kig på tænketanken Carnegie Endowment for International Peace's *Global Protest Tracker*, der er en opgørelse over betydelige regeringskritiske protester, kan man via det interaktive verdenskort på hjemmesiden konstatere, at der siden 2007 har været væsentlige opstande i mere end 110 lande. Mange steder i verden har de seneste protestbevægelser rettet sig mod magthavernes håndtering af coronavirus – eller mangel på samme.

Herhjemme har der også været røre i andedammen. I København fik *Men in Black* mobiliseret flere tusinder af mennesker i en broget protestbevægelse, der italesatte nedlukninger og restriktioner som et angreb på grundloven og den personlige frihed. Men kræver det spektakulære demonstrationer og sortklædte mænd at gøre oprør? Som ene kvinde lykkedes det tv-værten Sofie Linde at sende ryster gennem kulturlivet, da hun ved et galashow i 2020 fortalte om sine personlige oplevelser af sexismen i mediebranchen. Anden bølge af den danske #metoo-debat var skudt i gang, og der kom atter fokus

på seksuelle krænkelser og magtmisbrug på arbejdspladser. Bevægelsen tilskrives en væsentlig rolle i, at flere højstående mandlige politikere er faldet fra magtens tinde, ligesom redaktionerne i flere store mediehuse har fået udstillet en arbejdskultur præget af sexismen og magtmisbrug. Og så er der alle de oprør, der ikke så let lader sig følge. Det kan være fordi, de aldrig når nyhedsfladen på grund af redaktionelle valg omkring relevans, fordi autoritære magthavere slår hurtigt og hårdt ned på enhver form for dissidens, eller fordi de efter et spektakulært oprør atter består af mindre synlige og mere hverdagsagtige former for protest.

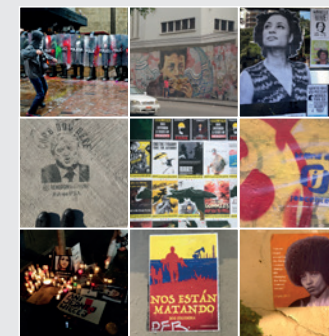
Dette temanummer udspringer af en grundlæggende nysgerrighed efter at forstå, hvorfor jordens folk gør oprør, og hvordan de gør det. Hvordan figurerer 'oprøret' i den antropologiske fagtradition og som nutidigt etnografisk genstandsfelt?

Historisk har den antropologiske disciplin haft svært ved at give plads til undersøgelsen af brud, forandring og oprør. Struktur-funktionalisme var længe det dominerende paradigme, som lagde vægt på beskrivelsen og teoretiseringen af stabile kulturelle og sociale strukturer i velafgrænsede helheder. Arven fra Durkheim betød, at samfundsvidenskabens primære formål var at forstå, hvordan samfund opererer og vedligeholdes. Stabilitet og orden var normen, og konflikt og modstand blev betragtet som anomalier, der ofte blev skrevet ud af

monografierne. Et tidligt forsøg på at fokusere på oprør kom fra Max Gluckman, der i sine studier af de tre etniske grupper Zulu, Tsonga og Swazi i Sydafrika viste, hvordan de gennem ritualer fik luftet kritik af de royale ledere, og dermed hvordan disse fungerede som ventiler for utilfredshed. På den måde var det ritualiserede oprør med til at sikre reproduktionen af den sociale orden, i tråd med det strukturfunktionalistiske paradigme. Gluckmans studier var også med til at etablere den såkaldte Manchesterskole, som med fokus på aktører og begivenheder i højere grad begyndte at se på brud, forandringsprocesser og kampen om og for nye samfundsordener.

I efterkrigstiden og med dekoloniseringen, der medførte omfattende transformationer af bedagede politiske systemer, gryede en interesse for studiet af revolution, social forandring, modstand og oprør. Den nye politiske virkelighed inviterede til også at stille nye spørgsmål om, hvordan oprør opstår, og udvikle teorier og tilgange, der ville kunne svare på disse. I 1970'erne og 1980'erne tilbød blandt andet marxistiske, feministiske og postkolonialistiske retninger antropologen nye kritiske teoriapparater til at forstå og give magt til de undertrykte, diskriminerede eller marginaliserede. Ofte var der i forskningen fokus på de mest voldelige og spektakulære oprør mod feudale klassestrukturer, patriarkalske strukturer eller undertrykkende statsapparater, men med eksempelvis James C. Scotts studier af bønderes modtandsstrategier i Malaysia opstod et øget fokus på, hvordan protester mod magthavere også kan antage mindre spektakulære og mere skjulte former for mikro-modstand, som på kortere eller længere sigt kan lede til mere synlige oprør.

Forsiden på dette nummer viser nogle eksempler på, hvordan der i det offentlige rum udtrykkes utilfredshed, mismod, håb

Forsidefotos af Kathrine Mandrup Bach, Carolina Sánchez Boe, Annika Hedegaard Isfeldt og Mathias Krabbe.

1. Demonstrant kaster maling på det colombianske politi under en demonstration, Bogota, AHL, 2011.
2. Betonvæg med noget af det sidste overlevende revolutionsgraffiti nær Tahrir pladsen, Downtown, Cairo, KMB, april 2017.
3. Den brasilianske sociolog, menneskerettighedsforkæmper og politiker Marielle Franco, som blev myrdet 14. marts 2018, mindes på Universidade Federal do Rio de Janeiro, Brasilien. CSB, april 2018.
4. Stencils på et fortovej opfordrer newyorkere til at lade deres hunde besørge deres ærinde på 'the real Donald Trump'. CSB, New York, april 2019.
5. Stribevis af plakater, der støtter demonstranterne i Hong Kong, Lennon Wall, Union Square, New York. CSB, oktober 2019.
6. "Brænd dit jobcenter", stencil på en husmur i indre by i Aarhus. CSB, august 2020.
7. Stearinlys tændt på et fortovej for de mange kvinder, der har mistet livet grundet Polens abort-politik. MK, Warszawa, 2021.
8. "Nos estan matando" – "De dræber os". SOS Colombia, Paris. CSB, november 2021.
9. Angela Davis opfordrer til at ændre det uacceptable på en mur i Frankrig. CSB, Paris, december 2021.

og opfordringer til at "ændre det, man ikke længere kan acceptere", som Angela Davis citeres for. Der kan ligge ærlig vrede bag, når stencils på et fortovej opfordrer newyorkere til at lade deres hunde besørge deres ærinde på 'the real Donald Trump', eller når århusianere bliver opfordret til at brænde deres jobcenter, men disse små opråb sætter ikke nødvendigvis gang i social forandring eller får konsekvenser for dem, der har brugt tid og kræfter på at udføre dem. Helt anderledes gik det til i den syriske by Dara'a 2011, efter en gruppe skolebørn skrev "Folket vil vælte regimet!" på en mur, inspireret af slagord fra protester i Ægypten og Tunesien under det arabiske forår, fulgt af "Nu er det din tur, doktor", med en referencen til Syriens leder Bashar al-Assad, som er

uddannet øjenlæge. Drengene, der dengang var 11-14 år gamle, fortalte senere, at de havde skrevet ordene i leg, at det blot var drengestreger. Indenfor to timer blev drengene imidlertid arresteret, og den fængsling og brutale tortur, de og andre blev udsat for, var medvirkende til at tænde gnisten til den syriske revolution – og borgerkrig. Graffiti kan således være med til at sætte oprør i gang, og være med til at ændre historien. Graffiti kan også blive et vigtigt element i erindringspolitik, som tændte stearinlys på et fortov i Warszawa, der minder forbipasserende om kvinder, der har mistet livet grundet Polens abortpolitik. Eller når plakater hædrer de mange, der har betalt oprøret med deres liv, som den brasilianske sociolog Marielle Franco eller de mange forsvundne anonyme demonstranter i Colombia, Mexico eller Hong Kong.

Flere artikelbidrag i dette nummer udfordrer også tendensen til at give forrang til de spektakulære oprør, der kortvarigt blusser op. I disse artikler tages læseren med bag oprørets euforiserende og urovækkende scener og ind i en hverdag, hvor man lever med oprøret. Både på godt, med håb for forandring, og på ondt, hvor løftet om forandringer er vendt til mismod og frygt. Hvornår kaldes noget oprør? Hvor(når) starter og slutter oprøret? Det kan ofte se ud som om, oprør er spontane og flygtige, og som om der ikke nødvendigvis følges op på dem. Hvad sker der, når oprørets ild er brændt ud eller er blevet slukket? Hvordan går livet videre, når oprøret ikke lykkedes?

På baggrund af feltarbejde blandt catalanske separatister i Barcelona og selverklærede progressive aktivister i New York viser Mads Skovgaard og Amin Aoussar, hvordan oprør kan være langstrakte og næsten kedelige affærer, der snarere udtrykker sig i omfattende samarbejder, møder og organi-

sation end i sensationelle konfrontationer. Det er i oprørets nedsænkning i hverdagen, mener forfatterne, at deres informanter holder liv i oprøret og øjner en chance for at gennemføre det. Selv når det ser sort ud.

Med udgangspunkt i et af de mange oprør, der har fundet sted i udvisningscentre i USA, diskuterer Carolina Sánchez Boe i sin artikel, hvorfor nogle tager del i kollektiv protest med fare for voldsudøvelse fra myndighederne, og hvordan de, der vælger *ikke* at tage del i åbent oprør, kan arbejde henimod social forandring gennem mere skjulte modstandsstrategier. Hun diskuterer endvidere, hvordan synlighed i traditionelle og sociale medier er blevet centralt i at forhindre udvisninger, men hvordan den synlighed, der før virkede beskyttende, i de senere år har gjort nogle udvisningstruede migranter og de aktivister, der støtter dem, mere udsatte, også i lys af øget digital overvågning af sociale bevægelser.

Thomas Fibigers artikel, der undersøger tiden efter de oprør, der i 2011 prægede den arabiske verden og alverdens medier, fokuserer på, hvordan folk i dag i Bahrain lever med konsekvenserne af et mislykket oprør. Mange søger af nødvendighed tilbage til en hverdag, hvor familie og arbejde igen er i centrum: børn skal vokse op, regninger skal betales. Forholdet mellem befolkningsgrupper er præget af mistillid og frygt, og mange sidder, 10 år senere, endnu fængslet eller er i eksil. Nogle forsøger at komme videre med et nyt liv, og andre forsøger at fortsætte oprøret på afstand.

Mens mange etnografiske studier fokuserer på protestbevægelser og oprørere, undersøger Cæcilie Kramer Kildahl, hvad det vil sige at være de personer, der er *genstand* for et oprør og mål for kritik fra en bred so-

cial bevægelse. I sin artikel viser hun, hvordan konventionelle landbrugere i Danmark oplever at blive udråbt til biodiversitetens og klimakrisens skurke af miljøaktivister og medier. Hun opfordrer til en stadig etnografisk opmærksomhed mod et oprørs genstandssubjekter og til at nuancere den stereotype kategorisering af disse, der ellers let reduceres til et unuanceret fjendebillede.

Efter oprøret kan det komme på museum. Men som Christine Bruun Hybschmann og Kirsten Egholk fremhæver i deres artikel, med udgangspunkt i arbejdet på det nye Københavns Museum, så er det en udfordring at fremstille oprørets vildskab og usikkerhed i museets stramt kuraterede og tæmmede rum. Dog sætter portrætter af byens oprør tanker i gang. Erindringer om de udstillede oprør hos de, der kan huske dem, og forestillinger om nutidige og fremtidige oprør hos yngre museumsgæster. Kan oprørets narrativ igangsætte nye oprør?

Antropologers oprør har ofte bestået i at kritisere egne samfund ved at vise alternative måder at organisere verden, definere hierarkier og fordele magt og privilegier på. Internt i faget er der, som i alle discipliner, blevet stillet spørgsmål ved tidligere generationers praksis og teorier. Sommetider har oprøret bestået i at eksperimentere med andre udtryksformer end de klassiske akademiske. I dette nummers 'Et liv som antropolog' sætter vi fokus på Mette Bovins snart 60-årige karriere, siden hun blev den første etnografistuderende på Aarhus Universitet. Mette Bovin har altid været oprørske i mere end én forstand, og udover at skrive videnskabelige publikationer og lave udstillinger, har hun introduceret nye metoder til at formidle antropologien gennem film, dans, teater og undervisningsmateriale, også til børn og unge.

Den øgede politiske bevidsthed og opmærksomhed i antropologien siden 1970'erne har også omkalfatret nogle epistemologiske grundantagelser. Særligt har forestillingen og forventningen om forskerens relative distance til og uafhængighed fra studieobjektet forskubbet sig. Det er et opgør med et videnskabsideal, grundlagt i naturvidenskabens positivistiske verdenssyn, som efterstræber at eliminere – i værste fald blot reducere – forskerens påvirkning af studieobjekter, som længe har præget antropologiens metodologiske diskussioner. For feltarbejderen, der praktiserer deltagerobservation, indebærer det en konstant sondring af feltarbejderens dobbelte positionering i relation til de(t) studerede, der veksler mellem nærhed og distance, deltagelse og observation. Disse forskellige positioner og roller er blevet problematiseret og deres betydning genforhandlet og politiseret.

Interessen for politiske, etiske og moralske spørgsmål rejser også nye spørgsmål omkring, hvad antropologiens rolle er i oprør? Kan og bør antropologen også være aktivist? I artiklen "Anthropology and Activism: Researching Human Rights across Porous Boundaries", understreger Sally Engle Merry, at antropologen og aktivisten ofte deler "intellektuelle verdener". Vi deler de samme begreber, teorier og videnspraksisser, og vi indgår til tider også i de samme arenaer (se også Jordens Folks særnummer om Debat – Antropologi og medier, 2019). Et interessant eksempel er David Graeber, der desværre døde af pludselig sygdom i 2020, og som har været en af de mest indflydelsesrige antropologer i det 21. århundrede, både inden for faget og i offentligheden. Som antropolog har han revitaliseret teorier om gæld (se også Jordens Folks særnummer om Gæld, 2018) og beskrevet kapitalismens tilbøjelighed til

at producere såkaldte *bullshit jobs*, men han har også tiltrukket sig opmærksomhed som aktivist på gadeplan, ikke mindst i New York i 2011, hvor hans idéer var med til at inspirere og animere Occupy Wall Street bevægelsen. Faktisk kostede hans aktivisme i 2006 ham en firing fra Yale University, hvorefter han var i akademisk eksil i London. Arven fra Graeber er dels en fornyet antropologisk interesse for politiske, økonomiske og etiske spørgsmål omkring social ulighed og retfærdighed, udvekslings/udbyttningsrelationer, modstandsbevægelser og strategier, der alle er forankrede i en ætsende kritik af kapitalismen. Gennemgående for hans virke var en ambition om, at viden *kan* og *bør* informere politisk aktivisme, modstand og oprørsbevægelser uden for de akademiske mure.

I 2021 kom især humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsmiljøer under beskyldning for at sammenblende forskning og aktivisme. Måske var man blevet

for oprørsk, fristes man til at spørge? Det førte i maj 2021 til, at Folketinget vedtog et forslag, der indskærpede universiteternes ansvar med hensyn til at regulere "overdreven aktivisme i visse forskningsmiljøer", som det hed. I et land, hvor forskning og uddannelse i overvejende grad er finansieret af offentlige midler, kunne budskabet i lovtæksten tolkes som en advarsel mod at blive for oprørske.

Det samfund vi lever i – og de rettighe-der vi ofte tager for givet – er produkter af fortidens oprør. Med de mange udfordringer, som mennesker i dag står overfor rundt om i verden, er det utænkeligt, at vi kommer til at se færre oprør – nok snarere tværtimod – både i det store og i det små. Vi ønsker med dette nummer at bringe læseren rundt til forskellige former for oprør i flere dele af verden, med en opfordring til at overveje, om, hvor og hvordan det er tid til at røre op.

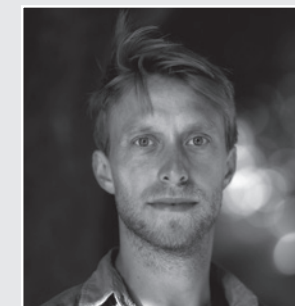
God læselyst
– eller skulle vi sige ¿;Oprør!?

Forslag til videre læsning

Wright, Fiona. 2016. Resistance. *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. Online.

Seymour, Susan. 2006. Resistance. *Anthropological Theory* 6, 3- 303-21.pdf

Thomassen, Bjørn. 2012. Notes towards an Anthropology of Political Revolutions. *Comparative Studies in Society and History*, 2012; 54(3): 679-706.

Carolina Sánchez Boe er postdoc på Interacting Minds Center, Aarhus Universitet, med projektet "Digital Confinement. The reconfigurations of borders and detention through new technologies", støttet af Carlsbergfondet, og er tilknyttet forskningscentre CERLIS-CNRS, Université de Paris, og SADR, City University of New York. Hun forsker i migration, indespærring og grænsedragninger, primært i Frankrig og i USA.

Kathrine Dalsgaard er ErhvervsPhD på Københavns Universitet og Naturstyrelsen og forsker i fortællinger og borgerinddragelse ved naturprojekter, der skal omstille landbruget og skabe mere biodiversitet. Hun har tidligere arbejdet med dansk udviklingssamarbejde og formidling for Udenrigsministeriet og Oxfam IBIS og som journalist på Kristeligt Dagblad.

Mads Emil Kjersgaard, cand.scient.anth. fra Københavns Universitet, arbejder som videnskabelig assistent og undervisningsassistent ved Globale Flygtningestudier, Aalborg Universitet i København. Han har undersøgt politisk aktivisme i den armenskamerikanske diaspora med fokus på, hvordan fortidige og nærværende konflikter og kriser for den armenske nation bevæger sig over tid og sted samt bevæger diasporiske subjekter til politisk handle.

Mathias Sosnowski Krabbe er kandidat i antropologi fra Aarhus Universitet. Han er ph.d.-studerende på Max Planck Institute for Social Anthropology og en del af Emmy Noether-forskningsgruppen "Peripheral Debt: Money, Risk and Politics in Eastern Europe", der er støttet af German Research Foundation.

Thomas Fibiger er lektor i Arabisk- og Islamstudier på Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet. Hans forskning fokuserer primært på de arabiske Golf-lande og er b.l.a. baseret på etnografisk feltarbejde i Bahrain og Kuwait. Han laver nu feltarbejde i Dubai, som en del af et projekt med fokus på transregionale forbindelser i Det Indiske Ocean. Thomas har før været tilknyttet Antropologi på Aarhus Universitet samt Moesgaard Museum og var i mange år en del af Jordens Folks redaktion.

Sværdet eller Pennen?

Om synligt oprør og skjult modstand mod udvisning og detention i USA

Af Carolina Sánchez Boe

Hvordan opstår et oprør? Hvorfor vælger man at tage del i det eller afstå fra det? Gennem fire mænds oplevelser af modstand mod indespærring og udvisning diskuterer denne artikel, hvordan man vælger sine våben, når man prøver at forandre verden i og uden for udvisningscentre; hvordan modstand udøves i lukkede institutioner; og hvorfor synligt oprør af nogle ikke anses som den bedste måde at ændre verden på. Særligt i dag hvor overvågning af sociale bevægelser er blevet muliggjort i en hidtil uset grad af ny teknologi.

“Pennen er sommetider stærkere end sværdet!”, hævder Michael med sin syngende jamaicanske accent efter at have forklaret, hvorfor han valgte *ikke* at tage del i et oprør, der fandt sted i et *immigration detention center* i USA. I disse fængselsagtige, lukkede institutioner bliver migranter indespærret på udefineret tid, efter at de er blevet arresteret i lufthavne, på gaden eller i fængsler, og her venter de i måneder og sommetider år på deres udvisning, eller på at opnå retten til at blive i USA. Michael og jeg diskuterer de modstandsstrategier, han har mobiliseret på egne og andres vegne i fængsler og i udvisningscentre, mens vi i maj 2007 sidder på en bænk i Cooper Union bygningen i Manhattan og venter på, at en høring med de Forenede Nations *Special Rapporteur* skal begynde. Her skal Michael fortælle om sine oplevelser af systematiske brud på menneskerettigheder i *detention centers*, deriblandt de, der fulgte i kølvandet på det oprør han var vidne til i et udvisningscenter i 2004, efter en 34-årig jamaicansk statsborger, der stod til udvisning fra USA, fik hjertestop og døde.

Med udgangspunkt i dette oprør diskuterer artiklen, hvad der går forud for og hvad der følger efter et oprør; hvorfor nogle tager del i kollektiv protest med fare for voldudøvelse fra myndighederne; og hvordan de, der vælger *ikke*

Fodlænker er siden 2004 taget i brug som "alternativ" til immigration detention centers af fængselsgiganten GEO Group, der i dag tjener penge både på udvisningscentre og deres "alternativer". Foto Jessie Rodriguez.

at tage del i åbent oprør, kan arbejde henimod social forandring gennem mere skjulte modstandsstrategier. Med andre ord, valget mellem pennen eller sværdet, som Michael udtrykker det. Endelig analyserer den, hvordan synlighed i traditionelle og sociale medier er blevet centralt i at forhindre udvisninger, men hvordan denne synlighed, der før virkede beskyttende, i de seneste år har gjort nogle *deportees* mere udsatte.

Artiklen følger Michael, Daniel, Jean og Ravi, fire udvisningsdømte udlændinge fra New York, og deres erfaringer med at deltage i skjult modstand og synligt oprør mod udvisning inden for og uden for murene. Alle fire har de, på forskellige måder, været med til at gøre detention og udvisning synligt for et bredere publikum af statsborgere, gennem høringer, demonstrationer og deltagelse i sociale bevægelser. De er blandt millioner, hvis liv er blevet omvæltet af en af de største ændringer i udlændingeloven, der fandt sted i kølvandet på et terrorangreb i Oklahoma i 1995, som først blev formodet begået af muslimske terrorister. At terrorangrebet hurtigt viste sig at være blevet udført af en statsborger, Timothy McVeigh, som var veteran fra Golfkrigen, forhindrede imidlertid ikke en omfattende revision af udlændingeloven under Præsident Clintons administration. De retroaktive 1996 love gjorde det muligt at udvise udlændinge med opholdstilladelse med tilbagevirkende kraft, hvis de var dømt for mindre lovovertrædelser som rapserier, biltyverier, udskrivning af falske checks, at køre uden at have løst billet i undergrunden, besiddelse af *marijuana*, som Michael, eller kriminalitet forbundet med stofmisbrug, som i Daniels eller Jeans tilfælde. Med et pennestrøg og fra den ene dag til den anden, blev hundredetusindvis af udlændinge med legal status gjort udviselige (*deportable*), ofte år og årtier efter,

at de havde udstået deres straf. Som konsekvens er antallet af *detainees* i ICE (Immigration and Customs Enforcement) udvisningscentre steget støt, hvilket gavner CoreCivic og GEO Group, to af verdens største private fængselsvirksomheder, der står bag profitdrevne fængsler, udvisningscentre og såkaldte “alternativer til detention”. Den økonomiske støtte, som politikere i USA modtager fra disse profitdrevne private fængselsfirmaer, er i dag veldokumenteret, både af journalister og forskere, som også har vist hvordan fængselssektorens økonomiske magt har en indflydelse på politiske beslutninger og de mange stramminger i kriminal- og udlændingeloven, der direkte gavner industrien.

Artiklen bygger på forskning i og omkring udvisningscentre og blandt migranter og deres familier i New York, hvor jeg har været på fjorten forskningsophold over de sidste to årtier, og senest i november 2021. I USA og Frankrig har jeg længe været involveret i menneskerettighedsarbejde som aktivist, ven og forsker. Mit kendskab til de lukkede institutioner og til udlændingeloven i begge lande har medført, at jeg blev og bliver identificeret af udvisningsramte udlændinge som en person, der er “på vores side”, og gennem kollaborativ etnografi har jeg fået adgang til og interesse for, hvad antropologen James C. Scott har kaldt “hverdagsformer for modstand” og “de svages våben”, og som ifølge den amerikanske antropolog forklarer, hvordan åbne oprør kan opstå.

De svages våben i lukkede institutioner

I lukkede institutioner som fængsler og udvisningscentre manifesterer “de svages våben” sig for eksempel i bagtalelse af per-

sonalet, dommere og politikere, i langsomt arbejdstempo under vedligeholdelsesarbejde eller rengøring, når vagterne ser den anden vej, i at stjæle og videregive madvarer fra køkkenet, i smugling af forskellige goder, eller i at viderebringe beskeder fra en indsat eller celleblok til en anden, som det er blevet dokumenteret af mange socialvidenskabsfolk, deriblandt sociologen Erving Goffman. Bliver man opfattet af fangevogtere som en modelfange, der ikke udtrykker åben kritik overfor institutionen, har man større chancer for at skabe sig et netværk og deltage i nogle af de paralleløkonomier, der findes i lukkede institutioner.

Det har været debatteret i socialvidenskab om små aktioner, der umiddelbart kan synes undselige, som uautoriseret udveksling af mad, genstande, eller informationer, kan kategoriseres som modstand, eller om de blot forbedrer ens egen eller andres situation en smule, og dermed også kan medvirke til at opretholde *status quo* ved at forsinke social forandring. Sikkert er det, som Scott har vist i sin forskning, der er baseret på oprør i mange forskellige historiske og geografiske kontekster, at disse små aktioner, ligesom bagtalelse, er med til at skabe bevidsthed og sætte ord på den uretfærdighed, man oplever i magtrelationer. Sådanne hverdagsagtige aktioner er også medvirkende til at identificere andre undertrykte, der deler ens opfattelse af dominans og nødvendigheden af forandring. Som Scott viser, kan disse små skjulte modstandsstrategier dermed forklare, hvorfor oprør kan synes at opstå “ud af det blå”, og overraskende hurtigt i kontekster, hvor de magtesløse ellers syntes at acceptere deres situation og ikke før havde udtrykt åben kritik, men pludseligt reagerer med en meget klart udtrykt dagsorden for social forandring.

Når man er udvisningsdømt udlænding er det særligt juridiske informationer om

udvisning, asylret og udlændingelov og hjælp til at redigere breve til myndighederne, der kommer til at indgå i de paralleløkonomier, der opstår i lukkede institutioner. Da Michael, Jean og Ravi blev dømt udvist, sørgede de for at blive opfattet som modelfanger, og deres gode opførsel skaffede dem adgang til fængselsbiblioteket, så de kunne læse op på udlændingeloven og identificere menneskerettighedsorganisationer, der ville kunne støtte dem. Uafhængigt af hinanden, i udvisningscentre i New Jersey, Alabama og Louisiana, begyndte de tre selv lærte *jailhouse lawyers* hver især at hjælpe andre indsatte med deres udvisningssager og med at ansøge om *habeus corpus*, eller løsladelse fra *immigration detention*. At hjælpe andre indsatte medførte samtaler om oplevelser af menneskerettighedsovertrædelser inden for murene, som de tre mænd dokumenterede. Via deres kontakter til jurister og migrantorganisationer uden for murene kunne de, uden at centrene administratorer opdagede det, gøre disse overtrædelser kendt for menneskerettighedsgrupper og journalister, hvis rapporter og artikler i traditionelle medier kunne nå ud til offentligheden og bidrage til, at civilsamfundet begyndte at organisere juridisk bistand til *detainees*. Udvisningsramte udlændinges oplevelser af uretfærdighed og de særlige forhold, der gør sig gældende i profitdrevne private udvisningscentre genererer skjulte og synlige former for modstand.

De private udvisningscentres businessmodel bygger på at tjene mest muligt på hver indsat, både via besparelser og ved bevidst at skabe udgifter for dem. Når der spares på udgifter til mad, så tjener virksomhederne samtidig på de ekstra snacks, som indsatte køber via *commisary*, centreets egen butik. En anden stor udgift, som *detainees* har, kommer af at de private

virksomheder lægger ekstra gebyrer på telefonopkald, særligt til andre stater i USA og til udlandet. Jean Montrevil, en udvisningsdømt haitiansk mand, satte i samarbejde med sin kone et system op, så andre indsatte kunne ringe til deres advokater og deres kære via hendes telefonnummer i New York og dermed nøjes med at betale lokale telefontakster. Jean tog sig ikke betalt for denne tjeneste, men glædede sig over, at *detainees* kunne spare penge, og at disse ikke landede i lommerne på den private virksomhed. Derudover kunne Jean, da nyheden om det alternative telefonsystem spredte sig i udvisningscentret, møde andre indsatte og gøre dem opmærksomme på de organisationer, der kunne hjælpe dem med deres udvisningsdom. Så snart Jean havde været indespærret i centeret i et halvt år, ansøgte han om *habeas corpus*, løsladelse fra centret, og som en af de første udvisningsdømte fra New York, blev han løsladt med en fodlænke.

Ravi Ragbir fra Trinidad havde udstået sin straf i fængslet Brooklyn Metropolitan for forsikringssvindel, en anklage, han altid har nægtet sig skyldig i. Selv om vagterne i fængslet i New York er berygtede for at være blandt de hårdeste i staten, blev Ravi bestyrtet over forholdene i udvisningscentret i Alabama, hvor han blev vidne til, hvad han beskriver som en dehumanisering af de indsatte, som følge af vagternes mangel på uddannelse og de private selskabers indifferens over for de indsatte forhold. Ravi dokumenterede i skjul, hvordan vagter med overlæg mishandlede de indsatte, som ved at beordre dem til at vaske alt deres tøj for derefter at skulle tage det våde tøj på, eller ved at skrue op og ned for aircondition. Ravi blev som Jean løsladt fra centeret med fodlænke, med en mistanke om, at denne var en form for straf for, at en række uafhængige undersøgelser af de

brud på menneskerettigheder, han havde dokumenteret, var blevet foranlediget.

Alle fire mænd dokumenterede, hvordan adgangen til indsattes sundhed ligeledes er genstand for besparelser, som når tænder bliver rykket ud i stedet for at blive plejet, eller alvorlig sygdom bliver behandlet med aspirin. Den mangelfulde lægehjælp der er tilgængelig i de privatdrevne udvisningscentre kan få tragiske konsekvenser, som Michael og Daniel oplevede det på nærmeste hånd.

Oprør, eller "den sidste dråbe"

Richard Rust var født på Jamaica og opvokset i Brooklyn, og som Michael, Daniel og andre Newyorkere, var han blevet overført til et udvisningscenter i Oakdale i Louisiana, langt væk fra sine forældre, partner og børn. Michael og Daniel så hjælpeløse til, da Rust pludseligt fik et hjertetilfælde og faldt om. Ambulancen kom først 40 minutter senere, og samtlige indsatte følte, at deres sundhed og egne liv var i fare grundet forholdene på det lukkede center.

Daniel forklarer, hvor langsom udvisningscentrets personale var om at reagere på Rusts hjerteanfald, og hvor smerteligt det var, magtesløst at se en mand dø. Da vagterne bad de indsatte om at gå tilbage til deres celler, blev Rusts død "den sidste dråbe", som Daniel udtrykker det, og han valgte at sige "Fuck det, vi nægter at gå tilbage til vores celler. Vi bliver i gården og protesterer!" Centerets ledelse sendte hurtigt en enhed ind, der var understyret med "riot gear", tåregas, køller og elefanthuer. Deltagerne i oprøret blev slået brutalt og sat i isolationsfængsling i op til tre måneder, samtidigt med at samtlige

ge indsatte blev forbudt at kommunikere med pressen. Daniel fortæller, at de indsatte, der kom til at sidde i isolation, ikke længere kunne opretholde kontakten med deres advokat og anke deres udvisningsdom, og at flere som konsekvens blev udvist.

Daniel, som jeg nu har været venner med i næsten 15 år, har flere gange fortalt mig om sin deltagelse i oprøret, og han vender ofte tilbage til det øjeblik, der blev den "sidste dråbe", eller hvordan han trods mange oplevelser af uretfærdighed i sit liv, aldrig før havde deltaget i et kollektivt oprør. Daniel flyttede fra Trinidad til New York som teenager, og han beskriver sig selv som en genert, mild dreng, der var lidt bange for de mange unge i kvarteret, der tidligere havde været fængslet:

"Jeg så folk, der blev løsladt med snitsår. Vi kaldte fængslet Rikers Island 'Gladiator School'. Jeg var altid den passive type, holdt mig for mig selv. Jeg var dødsensangst for at komme på Rikers' og sørgede for ikke at blive involveret i noget."

Da Daniel var 17 år gammel blev han opsøgt af en rekrutteringsagent fra den amerikanske hær på parkeringspladsen foran sin *high school*, som fortalte ham om spændende, meningsfulde eventyr ude i verden, og lovede, at han efter sin kontrakt på otte år ville blive amerikansk statsborger. Daniel var 17 og plagede sin mor om at lade ham tage af sted. Udsigten til, at han kunne blive statsborger, overbeviste hende om at give efter.

Otte år og *Operation Desert Storm* senere, fik Daniel en "ærefuld hjemsendelse" (*honorably discharged*), med medaljer og med PTSD. Som mange andre veteraner havde han svært ved at klare det civile liv, og han dulmede sin angst og sine minder om det, han havde set og deltaget i, med hårdere og hårdere stoffer. Snart blev han arresteret og dømt og overført til Rikers Island.

"Det havde altid været min største frygt, og jeg var chokeret over de materielle forhold og over den måde, vi fanger blev behandlet på. Men mine år i hæren og den fysiske træning, jeg havde været igennem, havde ligesom forberedt mig på det. Jeg havde ingen problemer med fangevogterne, for i hæren lærer du at beherske dig. Når dine overordnede skriger og råber, så bider du det i dig og forholder dig roligt."

Efter sin første dom i 1993 blev Daniel frigivet og fængslet flere gange. Han kæmpede med sit stofmisbrug og levede som hjemløs i forladte bygninger, på gaden og i Prospect Park. Tilbage på Rikers i 2003 blev han til sin overraskelse opsøgt af agenter fra ICE:

"De sagde, at jeg skulle udvises til Trinidad, og jeg forklarede, at der var tale om en fejl, for jeg havde jo statsborgerskab efter otte år i den amerikanske hær. De forklarede så, at jeg skulle have ansøgt om statsborgerskab inden for de seks måneder, der fulgte min hjemsendelse, og at det nu var for sent at søge. Og så blev jeg overført til udvisningscentret i Louisiana."

Daniel under Operation Desert Storm. Polaroiden er blandt de få fotos, han har tilbage, efter at have mistet de fleste af sine personlige ejendele gennem næsten tre årtiers indespærring i udvisningscentre og fængsler, og livet som hjemløs stofmisbruger. Privatfoto.

Daniel beskriver, hvordan han var overvældet og vred over, at hærens løfter ikke var blevet indfriet, og chokeret over at møde andre veteraner i udvisningscentret, der, som han, var blevet lovet statsborgerskab uden at blive gjort opmærksom på, at dette ikke var automatisk. Mændene italesatte deres oplevelser af at være blevet udvist grundet PTSD relateret voldelig kriminalitet eller stofmisbrug, og Daniel forklarer, at nogle også kunne se ironien i, at de var blevet udvist som følge af love, der var blevet begrundet med et attentat begået af en veteran, der, som de, havde deltaget i *Operation Desert Storm*. For Daniel og de andre indsatte viste Richard Rusts død med al tydelighed, hvordan deres og andres liv blev behandlet som værdiløse.

For Daniel, som siden sin tid i hæren var trænet til at kunne forholde sig roligt, selv når en øverstbefalende handlede urimeligt, var Richard Rusts død den "sidste dråbe".

Selv om oprøret, han tog del i, blev slået ned hurtigt, fremhæver Daniel, at det var slagene, som han og andre fik, fulgt af isolationsfængslingen, som gjorde at elleve politikere fra USA's kongres beordrede, at en uafhængig undersøgelse skulle foretages af dødsfaldet og af den repression, der havde fundet sted i de efterfølgende måneder. Oprøret gjorde således, at der politisk blev sat fokus på private fængselssekskabers besparelser på sundhedsområdet og deres ofte brutale håndteringer af indsatte.

Michael, der som Daniel var vidne til Rusts død, var også dybt chokeret:

"De sagde, at Rust døde på vej til hospitalet, men han var død, allerede da de bar ham ud. De havde dækket hans ansigt med et klæde, hvorfor ville de have dækket hans ansigt, hvis han ikke allerede var død?"

Da vagterne bad de indsatte om at gå tilbage til deres celler, valgte Michael, trods sin vrede, at holde lav profil og adlyde. Michael havde tidligere været fængslet for besiddelse af *marijuana* og var dømt udvist til Jamaica. I de fem år, han havde været i centeret, havde han mobiliseret loven for at forhindre sin egen og andre indsattes udvisning. Michael, som lider af en sygdom, der kunne blive dødelig uden den rette lægehjælp, forklarer:

"Jeg lod være med at deltage i oprøret, fordi jeg tænkte på mig selv. For at være ærlig, så havde jeg ikke været her, hvis jeg havde deltaget. Hvis jeg var blevet isolationsfængslet ville jeg have risikeret udvisning til Jamaica. Der ville jeg ikke have overlevet."

I isolationsfængsling, tilføjer Michael, ville han desuden ikke have kunnet deltage i at gøre Rusts død og oprøret kendt for en større offentlighed. Efter oprøret blev slå-

et ned, fortsatte Michael med at holde lav profil over for centerets ansatte, mens han i skjul skrev alt det, han så og hørte, ned.

"De andre bebrejdede mig og sagde, hvorfor protesterer du ikke?! Men det er i centerets interesse at vi gør oprør, så sagen kommer til at handle om uregerlige og voldelige indsatte i stedet for at handle om en mands død og om de elendige forhold, vi er indespærrede under."

Det lykkedes ham at smugle dokumentationen ud til jurister fra organisationer og journalister. Michaels strategi var med til at gøre opmærksom på de brud på rettigheder, der foregik inden for murene, og historien om Richard Rusts død fik synlighed i pressen. Derfor fremhæver Michael, at "*Pennen er sommetider stærkere end sværdet!*".

Synlighed, sociale medier og beskyttelse mod udvisning

I månederne, der fulgte oprøret i Oakdale, blev både Daniel og Michael, som havde været vidner til det, løsladt, efter at have været *detained* i henholdsvis 3 og 5 år. Selv om de stadig havde en udvisningsdom og regelmæssigt mødepligt hos ICE, var de lettede over at være tilbage i Brooklyn og følte sig til en vis grad beskyttet mod udvisning. Begge var, efter Rusts død, kommet i kontakt med foreningen *Families For Freedom* (FFF), hvis medlemmer demonstrerer, taler med journalister fra aviser, radio og tv, og på alle mulige andre måder prøver at gøre *deportees'* individuelle og kollektive situation synlig. I 2007 inviterede FFF Daniel og Michael til at tale foran de Forenede Nationers *Special Rapporteur*, nævnt i indledningen. Høringen i Manhattan var den første af mange, der bragte jurister, aktivister, forskere og *deportees* sammen for at gøre opmærksom på konsekvenserne af de mange lovændringer, der havde ført til udvisninger og delegaliseringer af et stigende antal af udlændinge, som havde levet i USA i flere år og ofte årtier. Det blev centralt for høringernes succes, at individuelle historier blev fortalt, så der blev sat ansigter på de menneskerettighedsovertrædelser, der fandt sted i centrene, og både Michael og Daniel fortalte deres, der blev taget op i avisartikler, TV- og radioudsendelser.

I begyndelsen af 2000'erne var det bedste, der kunne ske for udvisningsstruede udlændinge, at journalister fra traditionelle nyhedsmedier publicerede deres individuelle historie, og at de blev støttet af politikere og af læsere, lyttere eller seere. At blive synlig i den offentlige debat kunne kun i sjældne tilfælde medfølge en ophævelse af udvisningsdommen og en legalisering af ophold. Alligevel beskyttede det *deportees* mod udvisning at ICE vidste, at borgere støttede dem, og at ICE således risikerede negativ medieomtale, hvis de prøvede at udvise en "kendt" migrant.

Der finder en stigende overvågning af sociale bevægelser sted via smartphones. Samtidigt indgår app'en SmartLINK, i GEO Groups såkaldte "alternativer til detention". Foto af forfatteren.

Fra 2008-2009, og årene der fulgte udbredelsen af smartphones og generaliseringen af sociale medier, blev det enkelt og billigt for organisationer og enkeltpersoner via videoer og korte tilgængelige opslag at skabe alternativer til de traditionelle nyhedsmediers dækning af migration. Dette kom til at præge den virkelighed, som Jean Montrevil og Ravi Ragbir blev løsladt til. Ligesom Daniel og Michael blev de hjulpet af *Families for Freedom*. Begge havde dog mødepligt hos ICE, og som de første migranter i New York var de derudover løsladt under fodlænke. De forblev dermed under overvågning af ICE og GEO Group, det private selskab, der driver både udvisningscentre og deres "alternativ", fodlænken. For begge mænd var det en prøvelse at vide sig overvåget, og begge opfattede det som en form for intimidation og en straf for den modstand, de havde ydet, mens de var indespærrede. For begge vedkommende blev denne øgede overvågning dog den "sidste dråbe", og

en ekstra motivation for at fortsætte med at yde synlig modstand mod udvisning og detention. Jean blev medstifter af netværket *New Sanctuary Coalition*, som Ravi senere blev direktør for, og som nu organiserer juridisk støtte til genåbning af udvisningssager, ansøgninger om fjernelse af fodlænker og appel af domme, med støtte fra NYUs institut for jura og fra menigheden i Judson Memorial Church i Manhattan. Jean og hans præst satte en strategi i system kaldet *advocacy without confrontation*. Når et medlem har obligatorisk mødepligt hos ICE bliver vedkommende nu fulgt af så mange statsborgere som muligt, som ved deres rolige, ikke-voldelige tilstedeværelse gør ICE opmærksom på, at personen ikke er alene, og at ICE så at sige også er overvåget. Når Jean, Ravi eller andre medlemmer af *New Sanctuary Coalition* har mødepligt, kan der således være op til hundredvis af statsborgere, der følger dem til dørs til ICEs bygning i Manhattan, samtidig med at andre under

Ravi Ragbir er stadig truet af udvisning, på trods af at både hans kone og hans datter er amerikanske statsborgere og at han i 2022 har levet i USA i 31 år. Foto af forfatteren.

hashtags som #IStandWithRavi eller #freejeannow, viser deres støtte og gør dem synlige i sociale medier.

Stigende overvågning og nye alliancer

I modsætning til begyndelsen af 2000'erne har brugen af sociale medier gjort, at aktivister mod udvisning og detention ikke længere kun er migranter, deres kære og advokater, men flere og flere statsborgere, der ikke selv er personligt eller professionelt berørt af udvisning. Disse forklarer ofte, at de ønsker at støtte *detainees* og *deportees* fordi de i deres egne familier har medlemmer, der har oplevet interneringen af japansk-amerikanere under 2. verdenskrig i USA, eller af jøder i Europa, eller de ser andre paralleller mellem masseindespærringer, udvisninger, lovændringer og populistiske interesser i dag og i den amerikan-

ske historie. Nye alliancer er således blevet skabt med organisationer og netværk, der har fokus på politivold eller overvågning af minoriteter og aktivister. Imidlertid blev der i 2018 og 2019 lækket to databaser, der viste at ICE registrerede statsborgere, der på sociale medier havde deltaget i kritik af ICE, og aktivt overvågede en række mere etablerede aktivister og religiøse ledere, der støtter bevægelsen mod udvisning.

Under W. Bush og Obama administrationerne var stor synlighed i traditionelle og på sociale medier med til at forhindre mange udvisninger. Dette ændrede sig imidlertid hurtigt under Trump administrationen, hvor ICE pludseligt fokuserede deres arrestationer på de mest synlige aktivister. I 2018 blev Jean anholdt, sendt i *detention center* og udvist til Haiti, 32 år efter han var flyttet til New York, og på trods af, at hans børn er amerikanske statsborgere. Hans families og *New Sanctuary Coalitions* kampagne for at få ham tilbage til New York har for nyligt båret frugt, og han har kunnet rejse tilbage til New York i oktober 2021. Ravi blev også anholdt i 2018 og forsøgt udvist, men takket været mobiliseringen fra tusindvis af støtter fra civilsamfundet, hans familie og hans advokater fra NYU, blev han løsladt *in extremis*. Hans situation er imidlertid ikke løst endnu, og han er stadig i fare for udvisning.

For tyve år siden var udvisningscentre og udvisninger ikke kendt af offentligheden, som det er tilfældet i dag, og Daniel, Michael, Jean og Ravi er blandt de mange, der har været med til at sætte fokus på forholdene inden for murene, og konsekvenserne af populistisk politik og de private fængselselskabers involvering i politiske beslutninger. I begyndelsen af 2000'erne var vi mange, der mente, at hvis disse blot blev kendt af offentligheden, ville der ske

forandring, og vi forestillede os ikke, at politikere i dag ville kunne udvise stolthed over de dårlige kår, migranter bliver udsat for i udvisnings- og asylcentre. Vi forudså heller ikke den gennemgribende overvågning, der i dag finder sted af migranter via fodlænker og andre såkaldte “alternativer til detention” eller at statsborgere ville

blive udsat for overvågning og kriminalisering af deres støtte til migranter. Et vist håb for de sociale bevægelser mod udvisning finder vi i de alliancer, der findes mellem udvisningstruede migranter og statsborgere, der fortsat støtter dem, selv om det i dag ofte kan føles som om, både pen- nen og sværdet er ved at miste deres styrke.

Tak til “Michael”, “Daniel”, hvis navne som aftalt er anonymiserede i artiklen og til Jean og Ravi, for at have delt deres oplevelser med mig. “Daniel” beder mig gøre danske læsere opmærksom på, at veteraner stadig i dag bliver deporteret fra USA, selv om de blev lovet statsborgerskab da de blev hvervet til hæren, og at andre som han bliver detained i årevis. Artiklen er dedikeret til Michelle (1985-2021), der som teenager udviste mod og handlekraft, da hendes familie blev ramt af udvisning.

Forslag til videre læsning

Boe, C.S.: “Fighting border control in three sites of confinement: The uses and experiences of prison, detention, and electronic monitoring for foreign-nationals in New York”, *Champ pénal/Penal field* 21, 2020.

Gilman, D. L. & Romero, L., “Immigration Detention, Inc.” *Journal on Migration and Human Security*, Vol 6, Issue 2, 2018.

Scott, J. C.: *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcript*, New Haven, Yale University Press, 1990.

Om forfatteren

Carolina Sánchez Boe er postdoc på Interacting Minds Center, Aarhus Universitet, med projektet “Digital Confinement. The reconfigurations of borders and detention through new technologies”, støttet af Carlsbergfondet, og er tilknyttet forskningscentre CERLIS-CNRS, Université de Paris, og SADR, City University of New York. Hun forsker i migration, indespærring og grænsedragninger, primært i Frankrig og i USA.

Et etnografisk øjeblik

Flugten fra Fængselsbyen

Af Erika Skov

Luften emmede af håb, da omkring 300 migranter og asylansøgere marcherede gennem Tapachulas gader. Mange med blot en pose i hånden. Andre med rygsæk, kuffert eller klapvogne med småbørn. Enkelte mødre holdt deres få måneder gamle spædbørn i armene. Jeg gik bagerst i flokken, mens jeg koncentrerede mig om at suge alle indtryk til mig. I over to år havde jeg læst rapporter, artikler og set billeder og videoer af de såkaldte migrantkaravaner, som større grupper migranter, der rejser samlet gennem Mellemamerika, bliver omtalt som. Så det tog mig noget tid at fatte, at jeg rent faktisk gik midt i en – og kun få dage efter at jeg var landet i den sydmexicanske by.

Børn og voksne fra Haiti stak nysgerrigt hovedet ud ad dørene og vinduerne i deres overfyldte værelser for at se den forbipasserende menneskemasse. Mon de fortrød, at de ikke var taget med? Eller havde de stadig penge fra en opsparing at løbe på, eller en tante i USA, der kunne sende dem lidt penge? Havde et familiemedlem fundet en af de yderst sjældne muligheder for at arbejde som migrant uden arbejdsvisum? Eller kunne de holde det ud, fordi de stadig håbede på, at migrationsautoriteter i Tapachula snart ville give dem visum, så de fredeligt kunne rejse videre gennem Mexico? Eller holdt angsten for, hvad der kunne vente dem ved at rejse i en migrantkaravane, dem tilbage? Det er forståeligt, tænkte jeg. Tre migrantkaravaner var trods alt brutalt slået ned af migrationspolitiet og specialstyrken, *La Guardia Nacional* (Nationalgarden), i selvsamme uge.

Lige inden migrantkaravanen tog afsted, havde en ung mand kastet sig ned på knæ, åbnet sine arme og vendt sit sammenbidte ansigt mod himlen i en bøn til Gud om at beskytte børn og voksne mod migrationspolitiet og Nationalgarden. En knude strammede sig om min hals og vædede mine øjne. Der var noget ved bønnens eksplicitering af uretfærdigheden og mandens underkastelse til Gud, der rørte mig og begyndte at vække en forståelse for det svære valg, disse mennesker havde taget: at tage ud på en færd uden meget andet end det tøj, de havde på – mange med deres små børn – velvidende at de dermed gjorde sig selv og deres familie sårbare for de mexicanske autoriteters vold.

Foto af forfatteren.

“Migrantens bøn til Gud, jubelråbet, da vi træder ud af byen, og de mange historier om det umulige liv i Tapachula gjorde det klart for mig, at for hvert skridt, vi tog i migrantkaravanen, handlede det mindre om at komme et skridt tættere på USA og mere om at komme et skridt længere væk fra Fængselsbyen Tapachula.

Øjeblikket efter bønnen satte den store gruppe af haitianere, cubanere, honduraner og andre latinamerikanere hujende i gang i raskt tempo, og jeg lod mig rive med af strømmen. Lidt senere faldt jeg i snak med Tania fra Nicaragua, en lav og rund, lattermild kvinde. Hun var flygtet med sin mand og to børn på grund af trusler fra det nicaraguanske regeringspoliti. Det eneste, de søgte efter nu, sagde hun, var fred og et arbejde til at forsørge sig selv – lige meget, hvor det var. De havde ventet i flere måneder i Tapachula på at starte deres asylansøgningsproces og boede gratis hos en ældre kvinde, fordi de ikke havde penge

til at leje. Dagen inden migrantkaravanen tog afsted, havde de fået at vide af kvinden, at de ikke kunne bo der længere. Så i sidste øjeblik havde de besluttet at tage med migrantkaravanen frem for at bo på gaden.

Lignende historier fra migranterne begyndte at danne et billede for mig af, hvad jeg havde hørt pro-migrantaktivister kalde Fængselsbyen Tapachula (*La Ciudad Carcel de Tapachula*). Mens vi gik på landevejens varme asfalt under den bagende sol, hørte jeg folks historier om, hvorfor de var taget med migrantkaravanen; historier om manglen på penge, arbejde, hjælp og information i Tapachula, hvilket gjorde den

ofte seks til tolv måneder lange ventetid med asylprocessen ubærlig. For at forlade byen uden autoriseret rejsetilladelse kunne migranter enten gå skjult væk fra hovedvejen og lægge deres skæbne i hænderne på kriminelle bander, der lever af at røve migranternes penge og værdigenstande eller kidnappe dem for at bede deres familier om løsepenge. Eller også kunne migranter betale 2.000 USD (knap 13.000 DKK) for at blive smuglet gennem Mexico, hvilket ikke var økonomisk muligt for de migranter, jeg talte med.

Idet vi trådte ud på motorvejen og lagde Tapachula bag os, brød migranterne ud i et

fælles brøl: “*Si se puede! Si se puede!*” – “Ja, vi kan! Ja vi kan!”. Sent på eftermiddagen tog jeg tilbage for at overnatte i mit hjem i Tapachula og vågnede op til nyheden, som jeg med gru havde forventet: officerer fra Mexicos migrationspoliti og Nationalgarden havde overrasket migrantkaravanen inden solopgang, splittet den ad og taget dem, de kunne – primært kvinder og familier med børn – med tilbage til Tapachula.

Et par dage efter faldt jeg over en artikel om migrantkaravanen fra det mexicanske nyhedsmedie, *La Jornada*, med overskriften: “*Ny karavane forlader Tapachula med kurs mod USA*”. Min oplevelse i migrant-

karavanen gav mig dog et helt andet indtryk af, hvad der var på spil. Mens nogle migranter, jeg talte med i migrantkaravanen, var fast besluttet på at tage til USA, var andre – såsom Tania – tilfredse med at slå sig ned i Mexico, hvis de kunne finde arbejde og sikkerhed i landet. Migrantens bøn til Gud, jubelråbet, da vi træder ud af byen, og de mange historier om det umulige liv i Tapachula gjorde det klart for mig, at for hvert skridt, vi tog i migrantkaravanen, handlede det mindre om at komme et skridt tættere på USA og mere om at komme et skridt længere væk fra Fængselsbyen Tapachula.

Den historiske migration gennem Mexico til USA og det politiske forhold mellem USA og Latinamerika er en vigtig kontekst for at forstå det politiske landskab, som migrantkaravaner bevæger sig i. Men på lokalt plan ændrer migrationspolitikker sig konstant i Sydamerika, og det samme gør migranter og pro-migrantaktivisters respons. Et generaliserende mediebillede af migrantkaravaner som del af en entydig migrations-

strøm mod USA fanger ikke det skiftende grundlag for, hvorfor migranter vælger at migrere i migrantkaravaner. Ved at bryde fænomenet, migrantkaravaner, ned til én partikulær etnografisk situation – en dag med en migrantkaravane eller et særligt etnografisk øjeblik – kan flere nuancer af det levede liv fanges gennem de mellem menneskelige øjeblikke, den kropslige indlevelse og de partikulære historier fra de mennesker, som vi deler en aktivitet eller social situation med. Som Manchesterskolen er kendt for med sin *situationsanalyse*, kan en etnografisk opmærksomhed på kritiske momenter og beskrivelsen af disse være udgangspunktet for en analyse af, hvordan strukturelle, politiske ændringer opleves og leves på lokalt plan. For eksempel at øget migrationskontrol og bureaukratisering af asylsystemet i Sydamerika er med til at skabe omstændigheder, hvor migrantkaravaner ikke længere opstår med et fælles formål om at nå til USA, men fordi migrantkaravaner for nogle migranter virker som det eneste alternativ til den tvungne immobilitet i Tapachula.

Erika Skov er ph.d.-studerende på Institut for Antropologi, Københavns Universitet. Hendes ph.d.-projekt omhandler lokale reaktioner og aktivisme omkring migrantkaravaner gennem Mexico og er baseret på i alt 7 måneders feltarbejde ved Mexicos syd- og nordgrænse. I 2017 udførte hun sit første feltarbejde i Mexico blandt et kvindekollektiv, der hjælper forbigående migranter.

Oprørets ende

Af Mads Skovgaard & Amin Younes Aoussar

I mediedækning antages det ofte, at oprør er en spektakulær begivenhed – men oprør er også en kontinuerlig og konstant form for politisk opposition, der opretholdes og forhandles over tid gennem langsommelige politiske praksisser og kulturelle grænsedragninger.

Denne artikel udforsker grænserne for oprør med fokus på to meget forskellige eksempler på vestlige oprørsgrupper i henholdsvis Barcelona og New York City. Udgangspunktet for artiklen er, at mediedækningen af ‘oprør’ primært udgøres af sammenligninger af spektakulære oprørsbegivenheder rundt omkring i verden. Hermed essentialiseres ‘oprør’ som en mere eller mindre universel betegnelse for en bestemt form for politisk opposition, der er defineret som noget spektakulært. Eksempler som Occupy Wall Street, Det Arabiske Forår og Frankrigs Gule Veste illustrerer et generelt fokus i den brede mediedækning på det ekstraordinære; på det tidspunkt hvor dråben får bægeret til at flyde over, hvor mennesker tager deres frustrationer til gaden, og gør direkte og synlig modstand mod deres undertrykkere.

Antropologien har længe haft fokus på oprør som et ikke-spektakulært fænomen. Artiklen er tiltænkt som et bidrag til denne tradition og er samtidig skrevet i en forhåbning om at udbrede dette perspektiv til et publikum uden for antropologien. Vi argumenterer for, at de to eksempler fra Barcelona og New York City på hver deres måde, men med flere fællestræk, illustrerer betydningen af den langsommelige politik i oprøret. Grænserne for oprør bør derfor findes hinsides konceptualiseringer, der differentierer skarpt mellem det spektakulære og det hverdagslige. Med udgangspunkt i de etnografiske eksempler, vil vi udvide forståelsen af denne form for politisk opposition ved at sætte parentes om det spektakulære ved ‘oprøret’. Fællestrækkene i de etnografiske eksempler findes ikke i agendaen, formålet eller de spektakulære oprørsbegivenheder. Derimod vil vi vise, hvordan det interessante fællestræk, og dermed meningen med den komparative tilgang i denne artikel, findes i udforskningen af det politiske organiseringsarbejde og de sociale og kulturelle praksisser, som vores informanter forfølger i deres forsøg på at holde bevægelserne i live over tid. Med andre ord, udgør de mindre synlige, og til tider langsommelige, politiske og kulturelle aktiviteter en væsentlig del af oprøret.

Demonstrant til voldelig natdemonstration med Catalansk uafhængighedsflag over skulderen omringet af ild og ødelæggelse.

Empirien til artiklen er baseret på to etnografiske feltarbejdsperioder, der begge forløb over tre-fire måneder i henholdsvis New York City i efteråret 2018, samt Barcelona i efteråret 2019. I New York City lavede Mads feltarbejde blandt en gruppe af selverklærede progressive aktivister, der i deres politiske engagement specifikt fokuserede på teknologisektoren. Aktivisterne havde alle en relation til teknologiverdenen – mange var softwareingeniører eller autodidakte programmører, imens andre havde baggrunde i eksempelvis journalistik, finans eller jura. I Barcelona fulgte Amin unge venstreorienterede catalanske uafhængighedsaktivister, der kæmpede for løsrivelse fra Spanien og oprettelsen af en selvstændig Catalansk republik. Det var en blandet gruppe af mennesker med forskellige etniske, klasse-mæssige og politiske baggrunde, der var forenet i ønsket om løsrivelse.

Artiklens form er centreret omkring udlægningen af de to eksempler. Først tager vi til Barcelona, hvor vi vil fremhæve, hvordan oprøret findes i kulturel grænsedragning mellem spansk og catalansk kultur, og dernæst til New York City, hvor mobilisering og organisering af politisk handling udgør det daglige oprør. Slutteligt vil vi samle op på, hvad vi kan lære af de to eksempler.

Barcelona: kulturelle grænsedragninger

Over flere uger i efteråret 2019 fandt demonstrationer sted i Barcelonas brede gader. I menneskemængden fyldte lyden af catalansk musik og duften af varm mad, mens berusede stemmer lo og sang. Stemningen mindede Amin mere om glade sommerfestivaler end om, hvordan han forestillede sig oprørske revolutioner så ud. I de uger glemte han sine forestillinger om oprør som noget spektakulært og glemte den politiske situations alvor sammen med resten af de fremmødte cataloniere.

Et par uger senere, en tidlig onsdag aften i oktober 2019, tikkede en besked ind på Amins telefon. “Vi dropper demonstrationen på grund af regn”, stod der. En demonstration, som dem vi havde set for nogle uger siden, havde været planlagt, men nu så Amin sig nødsaget til at vende snuden hjemad i stedet. “Måske vil demonstrationen fortsætte i morgen”, snakkede flere af aktivisterne om. Formålet med den planlagte demonstration var at vise den store modstand mod det spanske styre. Det var mere specifikt i protest mod den dom, der tilfaldt 12 catalanske politikere, som konsekvens af deres indblanding i uafhængighedsafstemningen to år forinden. Noget tyder dog på at denne modstand var regnet væk.

Venstreorienterede uafhængighedsaktivister brænder billeder af spanske prouisionspolitikere i protest.

Stor menneskemængde til voldelig natdemonstration.

Efter spektaklet

På dagen for parlamentsvalget, der skulle komme til at markere afslutningen på rækken af spektakulære oprørsbegivenheder, var Amin blevet inviteret med til et valgsted i indre Barcelona af Thomas. “Det bliver spændende at se om de sidste ugers oprør har gjort noget ved folks opfattelse af situationen”, sagde han med en vis nervøsitet i stemmen. “Det er i aften vi ser om der er håb for fremtiden eller ej, og om Catalonien kan bestå som nation. Det hele er lidt usikkert lige nu, synes jeg”. Udenfor snak-

Efter parlamentsvalget, så den umiddelbare fremtid således sort ud for bevægelsen.

Et par uger efter valget mødtes Amin med Thomas på de solblegede græsplæner bag Arc de Triomf i indre Barcelona. De skulle på restaurant og spise sammen – en afsked med hans vigtigste informant og nu, ven. Det var tidlig aften og feltarbejdet var snart ved vejs ende. Freden var faldet over Barcelona, der de sidste måneder var blevet vansiret af organiseret vold udøvet af både demonstranter og politi, og af et parlamentsvalg, der

“Oprøret kan her forstås som det James Scott kalder ‘hverdagsmodstand’; en subtil, men kontinuerlig, form for opposition imod overmagten, som i dette tilfælde repræsenteres af den spanske appropriation af den catalanske (mad)kultur. Bevægelsen lever, med Thomas’ ord, åbenlyst når folk samles og går på gaden, men han stræber ligeledes efter at holde den i live gennem hverdagspraksisser.

kede Amin med nogle af de personer, der var på vej til valgurnerne. Vælgerne havde forskellige meninger til den rette politiske løsning for landet, men de var enige om valgets betydning for uafhængighedsbevægelsens fremtid. For Amins informanter i oprørsbevægelsen medførte udfaldet af valget en usikker og ukontrollerbar udvikling, de skulle forholde sig til, og som de mente ville være afgørende for den venstredrejede politiske forandring, som de ønskede. Valget endte med en stor fremgang til pro-unionspartierne til højre for midten og satte en stopper for det voldelige opgør, som havde fyldt spansk-catalansk politik i månedsvis.

havde suget de sidste kræfter ud af den ellers sprudlende oprørsbevægelse. Både Thomas og de andre medlemmer af oprørsbevægelsen var blevet svære at få fat i. I takt med at spektaklet blev mindre intenst, fik Amin flere og flere tilbagemeldinger fra informanter, der skrev, at de har “fjernet fokus fra oprøret og er gået tilbage til hverdagen”. Dette var en klar italesættelse af deres oplevelse af oprøret som en spektakulær begivenhed; en opfattelse der, som nævnt tidligere, kan si-destilles med, hvordan oprør repræsenteres i det generelle mediebillede.

Vi tog plads under en dæmpet lampe og Amin lod Thomas bestille mad. Han havde

nogle retter, som han mente, de var nødt til at prøve inden Amin tog hjem. Han sagde ikke så meget, som han plejede, og når han gjorde, var det blot for at sige, hvor skuffet han var – over valgtilslutningen til højrefløjsspartierne. Over hvor de seneste ugers hændelser havde placeret bevægelsen. Men mest over de kammerater han de sidste uger havde kæmpet med.

“Der er ikke nogen der svarer på besked eller opkald mere. Det er svært at få folk på gaden nu, fordi det hele er så meningsløst. Jeg føler mig totalt alene. Det handler jo bare om at holde bevægelsen i live, og så skal resten nok komme. I ved hvad vi siger her i Catalonien: *poc a poc*, lidt efter lidt”.

Tjeneren serverede vores mad. “Det der er en form for pizza, men det er catalansk,” sagde Thomas, og pegede på hvad der lignede en form for fladbrød med sprøde kanter, bagt med tomatsovs og grøntsager. Vi fik også en salat med det catalanske navn *esqueixada*, som består af hakkede tomater, oliven og løg og med stykker af torsk i. “Jeg elsker catalansk mad, men det er så synd, at folk udefra altid tror, at det hele bare er spansk”, bemærkede Thomas med en vis irritation i stemmen. “Det er som om, at de prøver at gøre alt, hvad der er catalansk til noget spansk”. Ifølge Thomas forsøger den spanske føderale regering at fremmane en form for national autenticitet ved at appropriere kulturelle elementer som eksempelvis lokal madkultur i et forsøg på at legitimere den spanske stats unionspolitik. Det interessante her er ikke hvad Thomas fremhæver som den kulturelle substans – i dette tilfælde er det mad – men derimod er det hans grænsedragning mellem det spanske og det catalanske, den kontinuerlige konstruktion af et oppositionsforhold mellem de to parter, som opretholder oprøret i praksis.

På trods af den retoriske sidestilling af oprøret som det spektakulære for Thomas og hans kammerater, så illustrerer hans insisterende protest over, hvad der er henholdsvis catalansk og spansk mad hans stædige forsøg på “at holde bevægelsen i live”. Oprøret kan her forstås som det James Scott kalder ‘hverdagsmodstand’; en subtil, men kontinuerlig, form for opposition imod overmagten, som i dette tilfælde repræsenteres af den spanske appropriation af den catalanske (mad)kultur. Bevægelsen lever, med Thomas’ ord, åbenlyst når folk samles og går på gaden, men han stræber ligeledes efter at holde den i live gennem hverdagspraksisser.

Lidt efter lidt

Langt det meste af tiden under feltarbejdet var oprørsbevægelsen på vågeblus, og steg kun i intensitet i takt med bestemte samfundsmæssige begivenheder som eksempelvis domfældelsen af de catalanske politikere, der arrangerede en uafhængighedsafstemning for løsrivelse. I antropologien er ikke-spektakulære oprørshandlinger veldokumenterede og det er på mange måder sådanne ikke-spektakulære oprørshandlinger, som eksempelvis overtagelse af forladte bygninger, der kendetegner den catalanske oprørsbevægelse. I denne praksis funderes oprøret ikke i grænsen mellem, hvad der er spektakulært, og hvad der er hverdagsligt, men derimod i den oplevede kulturelle forskel mellem, hvad der tilhører Catalonien, og hvad der tilhører Spanien. I disse ikke-spektakulære oprørshandlinger flyttes grænserne for oprør med andre ord fra det spektakulære til at inkludere mere hverdagslige praksisser. Når Thomas differentierer imellem, hvad der bør opfattes som henholdsvis catalansk og spansk mad, er det et eksempel på den samme proces,

blot symbolsk forankret i mad, frem for bygninger. Alle Amins informanter havde på tidspunktet på restauranten mere eller mindre meldt sig ud af bevægelsen, men Thomas’ grænsedragning vedblev på mange måder som udtryk for oprørets resiliens efter spektaklet var overstået. Det er gennem hverdagspraksis at oprøret kan leve videre, lidt efter lidt, *poc a poc*.

I det næste afsnit vil vi udlægge et eksempel på oprør fra New York City, som tager udgangspunkt i en aktivistisk arbejdsgruppe, der er del af organisationen Democratic Socialists of America (DSA). De arbejder for at tage et opgør med den øgede magt hos kapitalistiske teknologivirksomheder, og vi udlægger her et møde, der illustrerer deres løbende mobiliserings- og organiseringsarbejde.

New York City: oprørets organisering

I november 2018 offentliggjorde stifter og den daværende direktør for teknologigiganten Amazon, Jeff Bezos, at virksomheden ville åbne sit nye hovedkvarter, der skal supplere det eksisterende hovedkvarter i Seattle, Washington, som en todelt løsning – en del i Arlington, Virginia, og en del i Long Island City, New York. Long Island City ligger i bydelen Queens på den anden side af East River fra Manhattan, og er derfor centralt placeret i New York City. Flere lokale politikere og organisationer var yderst kritiske overfor denne beslutning, der kom i stand som en del af en politisk aftale med enorme skattefordele til virksomheden.

Kritikken udmundede i store protester i New York Citys gader. Protesterne foregik ved, at lokale Newyorkere gik på gaden for at demonstrere med skilte og kampråb henvendt til Amazons politiske og økonomiske magt. Protesterne, der blandt andet indebar, at Amazons Manhattan-baserede bogforretning blev stormet af demonstranter, endte med at være succesfulde; Amazon droppede planerne, om at etablere deres hovedkvarter i Long Island City, og etablerede det i stedet udelukkende i Arlington, Virginia. Resultatet udgjorde, med andre ord, summen af tusindvis af menneskers akkumulerede utilfredshed. Det manifesterede sig i en spektakulær oprørsbegivenhed og eksemplificerer således, hvad antropologen Jeffrey Juris har kaldt ‘forsamlingslogikker’ – nemlig en succesfuld mobilisering af store mængder af mennesker, ofte udført ved hjælp af sociale medier.

I månederne forinden havde Mads fulgt en gruppe af venstreorienterede, selvproklamerede progressive aktivister i deres forsøg på at mindske de store teknologivirksomheders indflydelse. Han tog med aktivisterne til politiske møder og andre relaterede aktiviteter, og fik i den forbindelse indsigt i formatet omkring den proces, hvormed aktivisterne ønsker at skabe radikal forandring. Aktivisterne i New York City deltager i demonstrationer, som den man så imod Amazons hovedkvarter, men disse demonstrationer udgør kun en lille del af deres selverklærede oprør mod det etablerede system. Ho-

vedparten af denne praksis udgøres af møder, forsamlinger og andre sammenkomster, hvor de snakker om det ideelle samfund og den praksis der skal til for at nå dette mål.

Demonstration i på Downtown Manhattan, New York City.

Det langsommelige oprør

Ti rækker med stole var placeret med fronten imod et langbord. Der sad 10-15 mennesker spredt ud over stolerækkerne og ved langbordet havde fire personer taget plads, imens to personer rodede med en computer, og hvad der lignede en højtaler med tilhørende mikrofon. Mads bevægede sig længere ind i lokalet og kunne nu se, at der langs væggene, under de mange vinduer med udsigt til Manhattans gader, var pakket med alverdens ragelse: kasser, sække og sågar en gammel barnevogn. Mads satte sig på en stol på en af de bagerste stolerækker og samlede samtidig en lille brochure op fra stolen, der så ud til at være produceret til anledningen.

“At udforske relationen mellem politik og teknologi”. Sådan lyder formålsbeskrivelsen for de medlemmer af DSA’s New York City afdeling, som i dag mødes som del af en arbejdsgruppe, der fokuserer på teknologiens rolle i samfundet. Formålsbeskrivelsen ligger ikke umiddelbart op til et praksispolitisk engagement i emnet, men ordvalget, “at udforske”, antyder derimod en mere analytisk tilgang, der har til formål at afdække sammenhængen mellem koncepter så vidtrækkende og abstrakte som henholdsvis ‘politik’ og ‘teknologi’. Organisationens ideologiske udgangspunkt fremstår dog mere klart end deres formålsbeskrivelse: Det er et marxistisk inspireret socialistisk projekt, og arbejdsgruppen præsenterer derfor en magtkritisk politisk agenda, som har til formål at afdække potentielle ‘bias’ i de teknologiske løsninger, der implementeres i driften af New York City. Arbejdsgruppen ønsker et radikalt opgør med det eksisterende system, som, ifølge dem, er baseret på kapitalistiske interesser, fordi private virksomheder bidrager med størstedelen af byens teknologiske infrastruktur. Ifølge arbejdsgruppen er det problematisk, at det er private virksomheder, der leverer de essentielle digitale funktioner, som byens borgere er afhængige af. En vigtig del af arbejdsgruppens proces med at skabe forandring indebærer at skabe en samhørighed blandt tech-arbejdere, hvad Karl Marx ville kalde ‘klassebevidsthed’. En samhørighed, der kan bidrage til oprøret imod kapitalistiske interesser indflydelse på den teknologiske infrastruktur. Med andre ord, er det et forsøg på at mobilisere tech-arbejdere omkring en revolution af teknologisektoren. Denne mobilisering udmønter sig oftest i spektakulære oprørsbegivenheder, men som vi vil illustrere i denne artikel, er det det kontinuerlige organiserende arbejde, der danner grundlaget for, at oprørsbegivenhederne kan finde sted.

“Bør vi optage seks medlemmer af styregruppen i stedet for syv?” spurgte ordstyreren. Mads sad fortsat på bagerste række i lokalet på Manhattan med fronten imod langbordet, hvor der nu i alt var opsat syv stole med potentielle styregruppemedlemmer. Én af stolene var ledig, men på bordet ud for stolen stod en computer, der havde et medlem med live over Zoom. Ordstyreren, der selv var medlem af styregruppen, kiggede let anspændt rundt på de øvrige fem personer ved langbordet, i forhåbning om, at spørgsmålet blev taget op af en af de potentielle styregruppemedlemmer.

Mødet var startet og første punkt på dagsordenen lød: Skal der være seks eller syv styregruppemedlemmer? Der har tidligere været fem medlemmer af styregruppen, men da alt arbejde i styregruppen (og yderligere engagement i arbejdsgruppen) er frivilligt, havde disse fem medlemmer vurderet at det er nødvendigt med yderligere to medlemmer af styregruppen, for at de kunne udføre alle de nødvendige arbejdsopgaver. Idéen med mødet var reelt at vælge de syv (nye) komited medlemmer på demokratisk vis – med andre ord, fik arbejdsgruppens medlemmer lov at stemme på de syv medlemmer, som som de ønskede i styregruppen. Her opstod problemet og baggrunden for den anspændte stemning: Der var kun syv medlemmer, der stillede op til styregruppen. Da der samtidig var syv pladser, betød det i praksis, at et demokratisk valg omkring styregruppemedlemmerne ikke var muligt, og derfor diskuterede man, om det var mere demokratisk at nedsætte antallet af pladser i styregruppen til seks – for på den måde at kunne afholde et reelt valg af medlemmerne.

“Lad os gå over til styregruppemedlemmernes udlægninger af deres ideologiske tanker” fortsatte ordstyreren, efter op imod 30 minutters diskussion omkring det (u)demokratiske i, at et valg af medlemmerne reelt ikke kunne finde sted. På trods af at de endte med at vedstå de oprindelige syv pladser i styregruppen, var processen for at nå frem til dette essentiel for gruppen. Den skabte rum til den uafhængige debat omkring politisk format. En debat, som de mener, er essentiel, for at et demokratisk samfund kan fungere.

Fundamentet for oprør

Ovenstående uddrag fremstår ikke umiddelbart som noget, man vil associere med ‘oprør’. Ikke desto mindre eksemplificerer beskrivelsen grundlæggende det fundament, som oprøret er bygget på, ifølge aktivisterne. Hvad der, for udefrakommende, kan fremstå som et rigtigt fokus på et ‘demokratisk valg’, illustrerer det, for aktivisterne, den største udfordring ved det Amerikanske samfund: En enorm magtskævvridning i det demokratiske system. Amerikanere med stor finansiel kapital køber sig til magt, hvorimod almindelige arbejderklasse-amerikanere har langt sværere ved at få demokratisk indflydelse. Dette eksemplificeres, ifølge arbejdsgruppen, i de store teknologivirksomheder, der konstant øger deres kontrol over den digitale infrastruktur, samt deres økonomiske indflydelse på amerikansk politik.

Amazon-protesterne illustrerer en bred utilfredshed med teknologivirksomhedernes magt, og den indflydelse som disse virksomheder har på de økonomiske, politiske og ikke mindst sociale forudsætninger for almindelige Newyorkeres liv. Vi argumenterer for, at selve oprøret imod disse ulige magtforhold, ligger i kritikken af teknologivirksomhederne og ikke alene i de momentane frustrationsudbrud blandt store mængder af mennesker. Det er ligeledes i den konsekvente (og til tider kedsommelige) mobilisering, organisering og promovning af den antikapitalistiske, teknologisektorkritiske aktivisme, at oprøret former sig.

På dette område minder vores etnografiske eksempel om David Floods beskrivelse af anarkisme i en nyligt udgivet artikel i det antropologiske onlinemagasin Sapiens. Ifølge Flood er anarkistiske bevægelser ofte associeret med ekstreme udgaver af spektakulære oprør (dvs. bål og brand), mens de i praksis ofte er kendetegnet ved en “ekstremt langsom, samt yderst regelbunden, proces af kollektiv overvejelse”. Kort sagt, er anarkisme en “kedeligere” affære, der næppe bringer “almindelige” menneskers sind i kog. Det væsentlige ved denne perspektivering er overensstemmelsen i den politiske praksis mellem de to grupper, samt hvordan en sådan praksis ofte knyttes

Fredelig demonstration i indre Barcelona med mange tusinde deltagere.

til bestemte forestillinger om ‘oprør’. Således eksemplificerer arbejdsgruppens praksis Floods pointe om, at langsomme, kollektive overvejelser afspejler en stor del af (radikal) venstreorienteret politisk opposition. Oprøret imod teknologisektorens kapitalistiske interesser foregik således lang tid før demonstrationerne imod Amazon i New York. Selvom protesterne imod Amazon illustrerer stor frustration over de ulige magtforhold, udgør de ikke oprøret i sig selv. Oprøret består derimod af samspillet med den hverdagspolitiske aktivitet, der kultiverer kritikken og fundamentet for protester-

ne. Et fokus på, først hvordan aktivisterne organiserer sig, og dernæst deres ideologiske grundlag og den samfundskritik de leverer, kan åbne op for en bedre forståelse af 'oprør' som den form for opposition, der kalder på et opgør med den eksisterende politiske orden. Måderne, hvorpå aktivisterne i New York City standhaftigt insisterer på en bestemt politisk praksis, fortæller os, ikke alene hvad de selv står for, men i ligeså høj grad hvad de opponerer imod.

Konklusion

De empiriske eksempler i denne artikel viser, hvordan en etnografisk tilgang til oprør kan flytte den analytiske interesse fra de spektakulære oprørsbegivenheder til også at inkludere kontinuerlig politisk praksis. Vores argument er, at hvis man kun tager udgangspunkt i spektaklet, som det definerende aspekt når man skal forstå 'oprør', så negligeres de mennesker, for hvem oprøret ikke blot er en enestående begivenhed, men derimod et vedvarende og potentielt slidsomt engagement. Oprør tager forskellige former, som henholdsvis stålsat politisk organisering i New York City og kulturel modstandspraksis i Barcelona. Det ene eksempel viser oprør i form af langsommelige, men insisterende, politiske processer og det andet hvordan oprøret også fejler, frustrerer og fremmaner vedvarende følelser af skuffelse og nederlag. Sammenstillet viser eksemplerne, at oprør er mere end begivenhedsrige udbrud, men at denne praksis tilnærmelsesvis bliver et eksistensgrundlag for visse grupper af menneskers politiske engagement. Oprøret har ingen ende: Det er gennem politiske praksisser, som dem vi her har beskrevet, at oprøret holdes i live – imellem spektakulære begivenheder og mondæne øjeblikke.

Alle fotos er taget af forfatterne.

Forslag til videre læsning

Abu-Lughod, L. 1990. The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power Through Bedouin Women. *American Ethnologist*, 17(1), 41-55.

Ortner, Sherry. 1995. "Resistance and the Problem of Ethnographic Refusal". *Comparative Studies in Society and History* 37(1):173-193.

Flood, David 2021. "Anarchism in Practice is often Radically Boring Democracy", på *Sapiens.org*, <https://www.sapiens.org/culture/anarchism-democracy/>

Om forfatterne

Mads Skovgaard er kandidat fra Institut for Antropologi på Københavns Universitet. Han arbejder som videnskabelig assistent på Syddansk Universitet, hvor han er en del af forskningsgruppen Consumption, Culture and Commerce. Mads' forskningsinteresser omhandler politisk aktivisme og digitale teknologier, og han udførte i efteråret 2018 feltarbejde i New York City.

Amin Younes Aoussar er kandidat fra Institut for Antropologi på Københavns Universitet. Han arbejder som forskningskonsulent i United Nations Office for Drugs and Crime og som undervisningsassistent på Københavns Universitet. Amins forskningsinteresser omhandler migration, menneskehandel, politisk aktivisme og ulighed og han udførte i 2019 feltarbejde i Barcelona.

Kamp om jorden

Et antropologisk blik på 'jordens folk' i midten af klima- og miljøkampen

Af Cæcilie Kramer Kildahl Sørensen

Biodiversitet, klima og bæredygtighed har for alvor ramt den politiske dagsorden. I denne artikel vil jeg belyse konventionelle landbrugeres erfaringer i midten af en ophedet klima- og miljødebat, som et forsøg på etnografisk at destabilisere klima- og miljøkampens positioner og logik.

Skurk eller offer?

Klima- og biodiversitetskrisen har fået danskerne til at gå på barrikaderne og kræve en vedvarende, bæredygtig omstrukturering og udvikling af samfundet. Klimaaktivismens bioetik og den grønne politiske dagsordens akutte gennemslagskraft i samfundet problematiserer landbrugets produktionsform og udfordrer landbrugernes moralske livsverden. Det udfordrer konventionelle landbrugere – både på deres levebrød, men også på den måde de forstår deres erhvervs placering og relevans.

Landbrugernes frustration kulminerede i november 2020, da minkerhvervet fik trukket tæppet væk under sig. For dem at se, var det udtryk for en udvikling, hvor landbruget gradvist undermineres af klimabevidste dyrevelfærdsforkæmpere og udemokratiske politikere. De oplevede ikke minksagen som enestående, men som et udtryk for politikere og den øvrige befolknings generelle blik på det konventionelle landbrug. Som landbrugeren Lars frustreret fortalte mig:

“Vi bliver bebrejdet for både det ene og det andet og skudt i skoen, at vi er de store klimasyndere. Men vi forsøger jo fandeme bare at passe vores job på en ordentlig måde, inden for de rammer vi er blevet givet!”

Landbrugerne får kontinuerligt bekræftet deres oplevelse af at blive stempet som 'klimasyndere' på forskellige offentlige medier. Landbrugerne selv fremhæver ofte den landbrugskritiske blog Gylle.dk, som drives af forfatter, journalist og debattør Kjeld Hansen. I bogen “Farvel til dansk landbrug” fra 2019, beskriver han hvad han kalder landbrugets moralske de-

Demonstration i Aarhus Centrum i november 2020, hvor ca. 700 traktorer er kørt fra oplandet til den jyske hovedstad for at demonstrere for folkestyret og grundloven. Demonstration blev udløst af 'minksagen'. Foto: Forfatteren.

“ Landbrugene selv oplever disse kritiske skildringer som en usaglig, følelsesladet og disproportional “hetz”, som langsomt delegitimerer deres produktionsform.

route: hvordan landbrugets produktionsform, støttesystemer og politiske vilkår har skabt et nyttemaksimerende og dybt forgældet foretagende, som bevidstløst destruerer naturen og er totalt ude af trit med ‘virkeligheden’. I en artikel i Jyllands-Posten fra september 2021 beskriver politiker Uffe Elbæk landbrugets fallit og forbinder landdistrikternes krise med det faktum, “at de er omringet af landbrugsland, der mere ligner grønne ørkener end det frodige, mangfoldige og rige landbrugsland, vi kender fra guldalderbillederne [...]”. I 2017 opfordrede Bæredygtigt Landbrug (BL) sine medlemmer til at boykotte Coop grundet en forside, hvor en person spiser salat iført en beskyttelsesdragt og gasmaske under overskriften “Sprøjtegift er hverdagskost”, med en opfordring om at købe mere økologi. I 2020 var det pressechefen for Landbrug og Fødevarer (L&F), som indsendte en klage på baggrund af en forsideartikel om at det snart kunne være “slut med rent drikkevand”, hvor blandt andet landbrugspesticidet Glyphosat får skylden. L&F anså artiklens indhold som lodret urigtigt, og BL reagerede tilsvarende ved at kalde artiklen en “skræmmekampagne” som “graver grøfter” mellem landbefolkning og byboere. Landbrugene selv oplever disse kritiske skildringer en usaglig, følelsesladet og disproportional “hetz”, som langsomt delegitimerer deres produktionsform.

Min intention i artiklen er ikke at afvise landbrugernes ansvar i den grønne omstilling, men at spørge, hvordan vi kan forstå og nuancere deres position i lyset af et voksende klima- og miljøaktivistisk oprør, der ofte udpeger landbruget som krisens skurk.

I det følgende vil vi møde Lars, Jens og Chresten, som alle er konventionelle landbrugere på industrielle landbrugsbedrifter i Midt- og Vestjylland. Jeg mødte dem i forbindelse med mit feltarbejde i 2020/2021, hvor jeg som led i mit ph.d.-projekt undersøger forholdet mellem bæredygtige omstillingskrav og lokale forståelser af godt landmandsskab. Disse landbrugere står i midten af miljø- og klimakampen; mellem bæredygtige, grønne omstillingskrav på den ene side, og en hverdag hvor effektivisering, intensivering og økonomiske forpligtelser indsnævrer mulighederne for at forandre deres produktionssystemer på den anden.

Kampen for jord i Midt- og Vestjylland

I maj 2020 sidder jeg i en kaffestue på Lars’ landbrug. Han driver i dag et konventionelt landbrug på knap 900 ha med svin, markbrug og et topmoderne biogaslæg. Jeg er her for at høre om Lars’ oplevelse af de politiske klimakrav, som i stigende grad rammesætter vilkårene for et landbrug som hans. Da jeg spørger, hvordan han har oplevet de senere par års tiltagende miljø- og klimadebat, svarer han:

“Cæcilie, det handler jo om rigtig mange ting... Det er natur, det er dyrevelfærd og det er noget vi alle interesserer os for, det kan vi ligeså godt sige. Der er bare rigtig, rigtig mange følelser og holdninger som debatteres i det offentlige rum.”

Lars påpeger, at bæredygtighed handler om “rigtig mange ting”: drivhusgasser, klimaeffektivitet, miljø, biodiversitet og dyrevelfærd. Det betyder, at forskellige og ofte modstridende interesser og dagsordener debatteres og stiller krav til landbrugene på én og samme tid. Det stiller dem i en usikker position, hvor de frygter for deres berettigelse og legitimitet som fødevarerproducenter:

“Det med de politiske tiltag, nu har vi fx de her ‘Paragraf 3’ arealer og det med 70% reduktion, det er dét som vækstmæssigt hæmmer os, fordi... Det er jo ikke bare landmænd, men også banker, som læser det. Så det er den her ustabilitet, man til tider har, når politikere vil ind og røre ved vores mulighed for at drive forretningen... For én ting er, når man begynder at debattere det her, og det kører jo i lang tid, men efterfølgende, hvad bliver så kompensationen? I den periode er man jo som landmand fuldstændig lammet, fordi man politisk har sagt, at noget man gør, er slemt. Man ved jo ikke, om man er købt eller solgt.”

Lars fortæller mig, at han i løbet af de sidste 5-10 år har oplevet, hvordan “alt det der med bæredygtighed” er rykket tættere og tættere på:

“Det går så stærkt. Vi skal hele tiden ændre staldform, leve op til nogle krav. Og hvis ikke du kan det, så er du ude af gamet. Og det synes vi bare går hurtigere og hurtigere. Det der med, at vi HELE tiden skal.”

Han fortæller, at svinestaldene, som han opførte for 20 år siden, dengang blev set som en solid, fremtidssikret investering, både af samfundet og banken. Men nu udskældes staldene for at være en “forældet miljø- og dyrevelfærdskatastrofe”. Selv mener Lars, at han producerer nogle af Danmarks mest bæredygtige svin.

Lars' biogasanlæg og vindmøller i baggrunden, som han investerede i for 10 år siden. Han mener, at dette, modsat fx økologi, er en bæredygtig og ordentlig måde at sikre sit landbrugs fremtid på. Foto: Forfatteren.

Han understreger adskillige gange, at han “slet ikke er i tvivl om, at det med bæredygtighed, dét er fremtiden”. Hvad han til gengæld er i tvivl om er, hvordan han skal bevare sin stolthed og legitimitet, når han oplever, at dyrevelfærd, klima- og miljøbevægelser maler et skurkebillede af landbruget, som han ikke kan genkende.

I sit forsøg på at imødekomme den grønne fremtid, har Lars investeret i vindmøller og biogasanlæg, som kan producere ‘grøn’ energi, og en ny marksprøjte, som kan minimere hans brug af kemikalier. Generelt er hans ambition

at fremtidssikre gennem en effektiv, grøn produktion med lavere ressourceforbrug – eller “mest muligt output for mindst muligt input,” som han siger.

Forestillingen om, at et bæredygtigt landbrug er et ressourceeffektivt landbrug ligger i tråd med regeringens nye, brede landbrugsaftale fra 4. oktober 2021, hvis primære fokus er “klimaeffektivitet”: altså at bevare produktionseffektiviteten, men med et mindre klimaaftryk. Aftalen taler på den måde ind i allerede eksisterende produktionsidealer om “mest muligt output for mindst muligt input,” hvilket får Lars og landbrugets organisationer til overordnet at møde aftalen med tilfredshed. Derudover er et centralt element i aftalen, at reduktionsmål for drivhusgasser og kvælstof beror på “frivillighed” frem for “regulering”. Netop elementet om frivillighed er blevet mødt med stor kritik, blandt andet fra klima- og landbrugsskribent på Dagbladet Information, Jørgen Steen Nielsen:

“Når man ved, at landbrugets udledninger af drivhusgasser og af kvælstof ikke er faldet de seneste ti år, bliver man voldsomt utryg ved en aftale, der på de afgørende strækninger hviler på ambitioner, frivillighed og sene genbesøg” (Dagbladet Information, 6. oktober 2021).

I linje med flere miljøorganisationer kalder han på øget politisk regulering, da landbrugerne ifølge ham har syntes at arbejde kategorisk imod de ‘grønne’ tiltag, som angiveligt vil svække deres økonomiske bundlinje. Lars’ grønne ambitioner synliggør imidlertid, at landbrugerne ikke er kategorisk imod bæredygtighed – de har blot en alternativ definition af, hvad der er bæredygtigt.

Men hvordan kan vi forstå landbrugerens forskellige holdninger til bæredygtighed, uden at reducere det til et spørgsmål

om økonomisk rationalisering, som Jørgen Steen Nielsen gør? Jeg argumenterer for, at landbrugernes position er bedst forstået ved også at inddrage deres normative og moralske overvejelser om, hvad det vil sige at være en ‘god landmand’. Særligt når debatten drejer sig om økologi, biodiversitet og “plads til natur”.

Det gode landmandsskab

Mens flere miljøorganisationer som Danmarks Naturfredningsforening kræver en landbrugsproduktion med “plads til naturen”, fx gennem et øget økologisk landbrugsareal, strider en økologisk praksis med, hvad mange landbrugere forstår som bæredygtighed, ‘ordentlighed’ og ‘godt landmandsskab’. I en samtale med den konventionelle planteavler Jens om økologien beskrev han:

“Hvis det er god landbrugsjord, så bør man få meget ud af det [...] Hvis man kun har 10 procents ydelse, så er der en helt masse andet lort i marken. Altså jeg har eksempler på økologer, hvor markerne er fuldstændig groet til i skidt og lort. Og det er ikke så godt. Og det kalder jeg dårligt landmandsskab [...] Det er også naboerne som får fornøjelsen af alt det. Flyvehavre er et godt eksempel. Frø fra tidsler breder sig jo ind til naboer, og det ville jeg i hvert fald gerne frasige mig [...] Så godt landmandsskab, det er også at holde sine marker rene.”

Jens understreger, at han ikke er kategorisk imod økologi. Men han bliver indigneret og harm, når de økologiske producenter ikke “gør deres arbejde ordentligt”. Som Jens påpeger, er økologi ofte forbundet med lavere udnyttelse af jorden, og lav udnyttelse er oftest forbundet med ukrudt. Jens er konventionel planteavler og dyrker

Bygmark, maj 2020. Eksempel på en 'ren' og 'pæn' mark (velbehandlet og ukrudtsfri), som udtrykker ansvarlighed, arbejdsomhed og ordentlighed. Foto: Forfatteren.

store arealer med frø til eksport, hvor der stilles store krav til sygdomsfrie og ukrudtsfrie frø. Det betyder, at han er dybt økonomisk afhængig af, at holde sine marker "rene". Ud over de økonomiske spekulationer, som Jens forbinder med ukrudt, er ubehandlet ukrudt moralsk forbundet med 'dårligt landmandsskab'. Ubehandlet ukrudt er for ham et billede på at have fejlet i sit ansvar som landmand og som nabo – og han betragter det som "nærighed" og dårligt landmandsskab, hvis man ikke betaler prisen for ukrudtsbehandling. Chresten, en anden konventionel landmand, udtrykker på lignende vis foragt for ukrudtsramte arealer:

"Jeg så også hans søns marker og det så forfærdeligt ud. Og jeg vil aldrig tale negativt om økologi, men jeg synes, at vi som samfund er for rige, hvis vi kan tillade os så kæmpe et ressourcetab på sådan nogle marker. De har jo brugt en helvedes masse dieselolie og såning og timer – og så er det sådan noget der gror efter i ukrudt... At lade sådan noget stå til sådan bæredygtighedsmæssigt, det jo helt hen i hampen. Der er jo et kæmpe klimaaftryk på sådan et areal, fordi man ikke har høstet noget udbytte."

Jeg spørger Chresten, om det er dét, han kalder uordentligt:

"Det er meget uordentligt i mine øjne. Og det er ikke bare fordi jeg er konventionel. Du er nødt til at have noget i værktøjskassen, sådan så du kan håndtere de udfordringer, der kommer. Ellers er du ikke berettiget til at have den produktionsform [økologi]. Når vi ser sådan nogle rapsmarker som i år... Det kan vi simpelthen ikke se på. Det skal sgu ikke se sådan ud, vel? Det er sgu en skandale som landmand at se på."

Jens og Chrestens fortællinger synliggør en central udfordring i den grønne omstilling og klimakamp: at kravene om biodiversitet, økologi og plads til naturen står i direkte modsætning til landbrugernes forståelse af sig selv som 'gode landmænd'. Landbrugernes udfordring er derfor, at den produktionsform de hidtil har anset som 'ordentlig' – en effektiv, ressourceudnyttende, ensartet og ren mark – nu udfordres af et miljøbevidst oprør, som problematiserer idealet om den 'gode landmand'.

En rapemark med kamille ukrudt i kanten. Landmanden var 'ikke stolt' over udseendet på den pågældende mark. Foto: Forfatteren.

Chresten vil egentlig gerne "om på den anden side":

"Landbruget vil gerne om på den anden side og vise, at de gør noget, der er godt. Og så vil vi gerne have den der stolthed tilbage. Men det er skide svært, fordi forskningen er anderledes. Når jeg ser på forskningen, fx på svin, så handler det hele tiden om flest svin per årssø, hvordan kan jeg lave størst vækstbidrag, hvordan får jeg min PV [produktionsværdi] op hurtigst muligt."

Landbrugere som Chresten er altså i en ambivalent position, fordi de konstant vurderes af et professionelt fællesskab, som er materielt og moralsk gearret til maksimal udnyttelse af jordens ressourcer. Udfordringen ved den position er, at landbrugere bliver udpeget som repræsentant for det kapitalistiske og effektivitetssystem, som klimaforkæmpere forsøger at nedbryde, samtidig med, at de er underlagt en prekær og marginaliseret position inden for selvsamme system. Spørgsmålet er, hvordan vi kan forstå forholdet mellem landbrugernes ideal om den 'gode landmand' og klima- og miljøbevægelsens radikale re-konfiguration af dette ideal.

Fra god til dårlig landmand

For at forstå landbrugerens nye position som klimakrisens 'skurk', er det væsentligt at se på landbrugets historiske udvikling. I korte træk betød efterkrigstidens industrialisering og mekanisering af erhvervet, at landbrugere oplevede et enormt pres for at følge trit. Udviklingen gav gode højtstående, industrielle landbrugsbedrifter over små husmandsbrug, og tallene taler for sig selv; antallet af bedrifter er faldet, mens størrelsen på dem er steget, som det blandt andet beskrives af etnolog Rasmus Blædel i afhandlingen "Vilkår, virkeligheder & vanskeligheder i dansk landbrug" fra 2016. Kunstgødning, sprøjteteknologi, ensartede arealer og større maskiner har siden da været måden at 'overleve' strukturudviklingen på. Udviklingen kan siges at have skabt idealet om den 'gode landmand', som den højtstående og effektive. Som Chresten udtrykker:

"Der er jo altid en stolthed i det at være landmand. Man har sin mark – og den bliver jo dømt af dem, der kommer kørende med vinduet nede og kigger ud over og så er det jo ligesom sådan en – en faglig stolthed [...] og vi har altid haft sådan nogle afgrøder os landmænd, engang var det roerne. Dem som havde rigtig flotte, rene roer, det var også nogle dygtige landmænd. Det var et statussymbol, hvis du havde nogle rene marker. I dag kan du så sprøjte dig fra det. Men alligevel – det første indtryk man får af et godt landmandsskab, det er, at de driver jorden pænt; er det lavet ordentligt, ser det ordentligt ud? Og det samme når man kommer ind til grisene; er de velfodrede, ser de pæne og blanke ud?"

Som Chresten synliggør, har landbrugere historisk orienteret sig mod et effektivt produktionsideal, som er materialiseret i en 'ordentlig' mark som udtryk for 'godt landmandsskab'.

Strukturudviklingen har imidlertid også skabt en distance mellem forbruger og producent, som delvist udviser 'mennesket bag' landbruget. Jeg vil mene, at det netop er den udvikling og fremmedgørelse, som muliggør miljø- og klimabevægelsens fortælling om landmanden som entydig, industriel storproducent og kapitalist – og som klimaoprørets 'skurk'.

Oprørets frastødende Anden

Miljø- og klimaaktivismens gennemslagskraft i samfundet har for alvor sat forholdet mellem mennesket og naturen til forhandling, eksemplificeret ved positioner indenfor bioetik. Bioetiker Mickey Gjerris henviser således til, at ikke-menneskelige entiteter og økosystemer bliver tilskrevet en værdi, som går ud over deres instrumentelle værdi, eksempelvis som produktionsmidler. I en landbrugskontekst betyder denne værditilskrivning af 'naturen', at visse moralske og etiske sonderinger, som historisk har været både politisk og moralsk acceptable pejlemærker – såsom det 'gode landmandsskab' og den 'ordentlige mark' – problematiseres, og at landbrugere i stigende grad oplever at blive objektiviseret i en entydig skurkeposition.

Greenpeace demonstration ved en svinestald på Fyn.
© Kristian Buus / Greenpeace, med tilladelse fra Greenpeace.

Den entydige fremstilling af 'landbruget' og 'landbrugeren' rejser centrale spørgsmål for oprørets antropologi. Ser man på studier af oprør i en rural kontekst, har de historisk været domineret af marxistiske analyser af protestbevægelser, klassekamp og modstand, oftest set fra oprørernes og de marginaliseredes perspektiv. De små mod de store, proletariatet mod storkapitalen, tradition over for modernitet, og det gode mod det onde. Blandt centrale værker er James Scotts *Weapons of the Weak* fra 1987, hvor han beskriver småbønderes 'hverdags-mod-

stand' og ideologiske og materielle klassekamp mod magthavere og storkapital.

Udfordringen ved skildringen af nutidens industrielle landbrugere er, at klima-, miljø- og biodiversitetskrisen og en voksende bioetisk bevidsthed har givet momentum til andre teoretiske perspektiver, fx flerartsstudier, og bragt nye politiske offerpositioner med sig. Modsat 1980'ernes marxistiske analyser og sympatiske skildringer af landbrugernes fald i kampen for overlevelse efter 2. verdenskrig, som eksemplificeret ved fx etnologerne Thomas Højrupps *Det Glemte Folk* (1983)

og Palle Ove Christiansens *En livsform på tvangsauktion?* (1982), står landbrugerne i dag i en situation, hvor 'naturen' er det nye offer, som kæmper for overlevelse. Den antropologiske kritik af menneskets ekspansive monokultur, som undertrykker dyr og planter – eksemplificeret ved studier af domesticering og det antropocæne – betyder, at landbrugerne i stigende grad repræsenteres som de 'små kapitalister', som Scotts bønder kæmpede imod. Sympatien for småbøndernes klassekamp er forsvundet, og kampen for 'naturen' er begyndt.

I offentligheden fremstiller fortællingen om landbruget som 'klimasynder' landbrugerne som en homogen gruppe af demoraliserede små kapitalister, som hårdnakket holder fast i deres sprøjtemidler og er imod grønne tiltag. I artiklen "Representing Fundamentalism: The Problem of the Repugnant Cultural Other" beskriver Antropolog Susan Harding, hvordan antropologi historisk har kæmpet med repræsentationen af 'the repugnant Other': en subjektspostion defineret som moralsk uforståelig og frastødende i relation til den dominerende diskurs. Hvor Harding har fokus på kristne fundamentalister overfor moderne rationalitet, fremstår landbrugeren ligeledes som klima- og miljøbevægelsens 'repugnant Other', hvis handlinger, meninger og praksis fremstår amoralske og ude af trit med virkeligheden.

Fra traktordemonstration i Aarhus Centrum i november 2020, hvor der demonstreres for grundloven og demokratiet. Foto: Forfatteren.

“ Ved ikke blot at fokusere på Lars, Jens og Chrestens økonomiske rationalisering, men derimod deres erfaringer og livsverden, udfordres både den grønne dagsorden, samt dens skurke og ofre.

Harding beskriver, hvordan disse subjekter konstrueres gennem forsimplende repræsentationer, som samtidig er centrale i fastholdelsen af oppositi- onsløgik mellem et 'os' og et 'dem'. Landbrugerens skurkeposition bliver derfor central i fastholdelsen af klima- og miljøkonflikten, da den både giver oprøret et objekt at 'oprøre imod', og på samme tid fastholder de radikale distinktioner mellem 'os' og 'dem', som en konflikt kræver. Udfordringen er, at den mangel på nuance forskyder klimaoprørets objekt, og dermed skurk, til landmanden, fremfor at rette blikket mod landbrugets strukturelle vilkår og moralske virkeligheder.

Susan Harding understreger, at antropologiens opgave ikke blot er at skabe en 'alternativ Anden', men samtidig udfordre det hegemoniske, socialpoli- tiske fundament som muliggør distinktioner baseret på 'de der er bagud' (landbrugerne) og 'de der er forud' (den klimabevidste aktivist). At gøre dette vil kræve en destabilisering, ikke blot af oprørets politiske subjekter, men også af oprørets logik, som i dette tilfælde består af en klima- og miljøakti- vistisk bioetik, hvori bestemte former for engagement med 'naturen' er mor- alske rigtige og andre forkastelige.

Konklusion

I alle oprør er der fare for u hensigtsmæssigt at reducere modparten til over- ordnede, selvindlysende kategorier – til en etnografisk 'repugnant Other' – som ikke nyder tilstrækkelig etnografisk nysgerrighed. Jeg har skildret for- skellige landbrugerers perspektiver på klima- og miljøkonflikten for at vise, hvad en antropologisk undersøgelse af oprøret kan bidrage med.

Ved ikke blot at fokusere på Lars, Jens og Chrestens økonomiske ratio- nalisering, men derimod deres erfaringer og livsverden, udfordres både den grønne dagsorden, samt dens skurke og ofre. For det første udfordres spørgsmålet om 'bæredygtighed' gennem landbrugerens 'ordentlighedsmo- ral', da denne ikke blot rummer et ansvar over for 'naturen', men også over for ens lokalmiljø og naboer. For det andet udfordres 'landbrugeren' som entydig politisk skurkeposition gennem et blik på landbrugets strukturud- vikling, som positionerer landbrugeren som et strukturelt betinget subjekt.

Artiklen er ikke et opråb om at opgive klima- og miljøkampen, men en påmindelse om, at antropologien har redskaberne, og dermed en forpligtigelse, til at destabilisere og nuancere de politiske subjektspositioner, som muliggør en klima- og miljøkamp baseret på 'os' og 'dem'.

Forslag til videre læsning

Scott, James. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale University Press. 1985.

Harding, Susan. *Representing fundamentalism: the problem of the repugnant cultural other*. *Social research*, 373-393. 1991.

Højrup, Thomas. *Det glemte folk: livsformer og centraldirigering*. Hørsholm: Institut for Europæisk Folkelivsforskning. 1983.

Om forfatteren

Cæcilie Kramer Kildahl Sørensen er ph.d. studerende ved afdelingen for antropologi på Moesgård Campus. Siden foråret 2020 har hun lavet feltarbejde blandt konventionelle landmænd i Midt-Vestjylland. Her udforsker hun sammenhængen mellem moralitet, markæstetik og landbrugspraksis for at nærme sig en forståelse af, hvordan "grønne" krav og bæredygtighedstendenser omfavnes og bestrides i en hverdag, hvor ukrudt, uønskede arter og høje udbytter jages med biokemiske præperater i kampen for at sikre sin fremtid som landbruger. Dette rejser spørgsmål om forholdet mellem politikudformning og implementering i det 'levede liv'.

Efter oprøret

Demobilisering og håbløshed 10 år efter det arabiske forår

Af Thomas Brandt Fibiger

Hvad sker der efter oprøret – især når det ikke lykkes? Denne artikel sætter fokus på tiden efter opstandene i den arabiske verden i 2011, som dengang blev kendt som 'det arabiske forår'. I de fleste af de lande, hvor der dengang var oprør, har der siden enten været umenneskeligt kaos eller endnu mere undertrykkelse. Artiklen fokuserer på den lille arabiske Golfstat Bahrain, hvor selve oprøret hurtigt blev knust, men hvor mange af mine informanter – i og uden for Bahrain – stadig oplever konsekvenserne.

For 10 år siden, i 2011, talte alle om 'det arabiske forår'. Med folkelige protester var det lykkedes at presse autokratiske præsidenter i Tunesien og Egypten til at træde tilbage, og oprørerne spredte sig som en steppebrand over den arabiske verden, især til Libyen, Yemen, Bahrain og Syrien. Også i Libyen og Yemen forsvandt præsidenterne (i Libyen blev Gaddafi dræbt på flugt fra vestligt bombardement), mens regimerne i Bahrain og Syrien var mere standhaftige. Som bekendt er Syrien fortsat martret af den borgerkrig, som fulgte den indledende opstand. I denne artikel vil jeg fokusere netop på, hvordan verden ser ud på den anden side af oprøret – især fra oprørernes perspektiv. Hvordan opleves oprøret 10 år efter? Jeg vil fokusere på det måske mindst kendte af de ovennævnte lande og oprør, nemlig Bahrain, som jeg har arbejdet med både før og efter 2011. Baseret på korte feltbesøg i landet efter 2011 og samtaler med dissidenter i Europa vil jeg skildre aktivisme, demobilisering, håb og håbløshed 10 år efter det arabiske forår.

Mange iagttagere har været kritiske over for det romantiserende udtryk 'arabisk forår' og har fremhævet, at det forår, hvis det overhovedet var der, hurtigt blev til efterår og vinter. En af de bedste, tidlige bøger om opstandene i de arabiske Golflande, skrevet af Toby Matthiesen på baggrund af hans ophold i landene, mens oprørerne fandt sted, har undertitlen 'det arabiske forår som ikke var der'. Den internationalt velansete danske polito-

I februar 2011 blev Perlemonumentet i Bahraíns hovedstad Manama samlingssted for opstanden mod regimet. Foto: Al Jazeera / Wikimedia Commons.

log Morten Valbjørn foretrækker ord som opstand og revolte frem for forår. Ideen om forår giver indtryk af, at opstandene var et vendepunkt i den arabiske verden, at den slags opstande og krav om reformer var ukendte førhen, og at det virkede. Men for det første har den arabiske verden en rig historie med opstande og ønsker om politiske reformer af mange forskellige slags. For det andet må man på baggrund af de seneste 10 års forløb sige, at opstandene kun har haft begrænset succes. Tre langvarigt siddende præsidenter blev fjernet, men kun Tunesien kan siges faktisk at have gennemgået demokratiske reformer (om end skrøbelige og usikre og i sommeren 2021 udsat

for et nyt præsidentielt kupforsøg). Andre steder er regimerne enten forblevet nogenlunde de samme, som i Egypten under præsident Sisi siden 2013, eller landene er fortsat i kaos, som Yemen, Libyen og Syrien (samt i øvrigt andre lande som Libanon og Irak, selvom det kaos kun indirekte og delvist er resultatet af opstandene i 2011). I de fleste lande er udsigterne til politiske reformer og mulighederne for politisk deltagelse blevet kraftigt forringet, blandt andet fordi regimerne straffer ethvert tegn på modstand og uro meget hårdt og hårdere end før 2011. Hvis 2011 er et vendepunkt, er det således, fordi der er et før og et efter opstandene i 2011. Oprøret har haft kon-

sekvenser, ikke så meget i form af politiske reformer, men snarere for hvad der er muligt at gøre og sige i den arabiske verden, og personlige konsekvenser for de mange, som har oplevet fængslinger, forfølgelse og flugt, hvis ikke direkte for sig selv, så for familie og venner.

Knust oprør i Bahrain

Sådan er det også i Bahrain. Den lille østat i den Arabiske eller Persiske Golf var efter sigende allerede før 2011 det land i verden, som havde flest demonstrationer pr. indbygger (hvordan man så end tæller dét). Det var bestemt ikke, fordi det var ukendt med reformkrav og protester over for regimet ledet af det stammebaserede Al Khalifa dynasti. Men inspireret af begivenhederne i Tunesien og Egypten tidligt i 2011 udviklede disse hyppige demonstrationer sig til en massebevægelse, og ligesom demonstranterne i Cairo havde slået lejr på Tahrir-pladsen, etablerede man i Bahrain en lejr på en central plads, Perlemonumentet, i en rundkørsel, som forbandt de fleste

Efter oprøret blev knust, blev også Perlemonumentet fjernet. Det var blevet et symbol for politisk oprør og ikke som oprindeligt tænkt for staten, Bahrains traditioner og samarbejdet mellem Golf-landene. Foto: Yuri Kozyrev / Open Society Foundations.

indfaldsveje fra hovedstadens forstæder og gamle landsbyer, hvorfra de fleste demonstranter kom. Overraskende nok, og givetvis som følge af den usikre regionale situation, fik lejren lov til at blive i en måned, hvilket skabte stor gejst og tilslutning til demonstranterne. Efter denne måneds 'forår' knuste det bahrainske regime opstanden med hjælp fra Saudi Arabien, som sammen med de øvrige arabiske Golf-lande besluttede at sende en massiv militær styrke over broen til Bahrain. Ikke alene ryddede politi og militær lejren, også Perlemonumentet og hele rundkørslen blev ødelagt, så det ikke igen skulle blive et samlingssted. Indtil 2017 var stedet lukket for al trafik og var på den måde et synligt og fysisk tomrum efter oprøret, og endnu i dag er det et stærkt bevogtet trafikkrøds, som har afløst rundkørslen (for trafikkrøds er sværere at slå lejr i). I månederne og årene efter denne kortvarige opstand, som sidenhen kun har vist sig som enkelte mindre demonstrationer, er mange blevet fængslet, politiske foreninger, aviser med mere er blevet lukket ned, og mange af de aktivister, som ikke er blevet fængslet, eller som igen blev løsladt, har forladt Bahrain med eller uden deres familier. Nogle hundreder er blevet dræbt i konfrontationer med sikkerhedsstyrker og bander, og enkelte er blevet dømt til døden og henrettet. Der har ikke været masseflugt

fra Bahrain som for eksempel fra Syrien og Yemen. På den måde kan man sige, at forløbet i Bahrain har været betydeligt mildere end i andre arabiske lande, men alle bahrainere har været påvirket af hele situationen, uanset politisk tilhørsforhold, og mange familier har som nævnt oplevet fængslinger, forfølgelse eller flugt, og også at familiemedlemmer har mistet livet.

At vende tilbage

Jeg var senest i Bahrain i 2018, mit fjerde korte besøg efter opstanden. De første par gange var jeg blot på besøg hos nogle venner, for at se hvordan hele situationen havde påvirket dem og landet, og for at finde ud af, om det overhovedet ville være muligt at lave feltarbejde igen. Både i 2017 og 2018 opholdt jeg mig to uger i landet, som var det længste, et turistvisum kunne strække, og jeg havde ingen forhåbninger om at kunne få en forskningstilladelse eller længere visum. Andre forskere var endda blevet afvist i lufthavnen. Nu prøvede jeg at bevæge mig mere omkring og snakke med lidt flere mennesker, dog som udgangspunkt kun folk, jeg kendte i forvejen, og hvor vi havde en gensidig tillid. De fleste var præget af opstanden, men forsøgte at få en hverdag til at fungere. "Alle vores ledere er enten i fængsel eller i udlandet", forklarede en af mine venner mig. Han var på opstandens side, men havde ikke taget del i den, og nu syntes han ikke længere det gav

På mure rundt omkring i Bahrain er graffiti med politiske slogans malet over. Oprøret er på den måde både synligt og usynligt, erindret og gemt. Foto: Thomas Brandt Fibiger.

mening at fortsætte nogen opstand, især fordi der ikke var nogen til at lede den. Hans primære bekymring var at beholde sit job, kunne forsørge familien og betale regningerne for sit (alt for store og nye) hus. Mange bahrainere var begyndt at gå ud igen, en yndet social beskæftigelse, og restaurantlivet blomstrede igen. Mange restauranter var blevet lukket efter 2011, især hvis deres ejere var mistænkt for at sympatisere med opstanden.

“ Mistro, bitterhed, sorg og frygt er det mislykkede oprørs konsekvenser.

En aften under mit ophold i 2017 mødtes jeg med en bahrainsk ven og hans nye kone, som var fra Nordafrika. De ville gerne gå en tur med mig i et historisk kvarter, som de troede, jeg kendte bedre end dem. Undervejs spiste vi på en traditionel arabisk restaurant, hvor vi var de eneste gæster, og snakken gik nogenlunde frit. Jeg fik en fornemmelse af at være tilbage i en stemning fra Bahrain før 2011, hvor man netop kunne mødes og diskutere forskellige forhold og aktiviteter forholdsvis åbent, men som jeg hidtil havde været meget tøvende over for. Måske var oprøret overstået, Bahrain tilbage til en normaltilstand? Vi fortsatte snakken, da vi igen gik videre gennem kvarteret, om end mere forsigtige i det åbne rum. Vi kom til en *baraha*, et traditionelt udendørs mødested for kvarterets mænd, hvor nogle ældre mænd bød os på te og kage; de troede vi alle var udlændinge, hvad to af os jo også var, og ville vise os bahrainske traditioner. Snakken gik, og efter nogen tid kunne min ven ikke længere holde tilbage, at han faktisk selv var fra Bahrain og opvokset i en af landsbyerne på den anden side af hovedstaden. Med

ét ændrede stemningen sig radikalt. Min ven blev overfuset, og især hans religiøse identitet som shia-muslim stod for skud. De henviste til de forskellige praksisser for bøn og rituel afvaskning mellem sunni og shia og sagde: “Du er forkert indeni”. Min ven blev såret og vred og prøvede at give igen. Hans kone forsøgte at dysse ham ned og få ham med videre. Jeg håbede også, vi kunne komme væk hurtigst muligt, før situationen ville eskalere. En af værterne gik ind i bygningen ved siden af for at se fodbold i fjernsynet, for det var bedre end denne snak, mente han, mens den anden fortsatte sin voldsomme kritik af min vens religiøse identitet og sociale baggrund. Til sidst kom vi dog væk.

Bagefter var min ven og hans kone selvfølgelig meget oprevne. De to ældre mænd i *baraha*'en havde begge arbejdet i den bahrainiske hær under opstanden, og min vens halvbror havde været arresteret og var blevet tortureret. Han var blevet pisset i munden af officererne. Siden var han død af kræft, og familien havde tit tænkt på, om sygdommen stammede fra disse hændelser. Nu stod det i hovedet på min ven, at det var folk som disse mænd, der havde tortureret hans bror.

For mig krakelerede mit begyndende håb for, at Bahrain var ved at vende tilbage til den relative åbenhed, der prægede årtiet før opstanden. Tydeligvis var der masser af åbne sår og sorger, som det ville tage lang tid at hele. Man måtte hele tiden tage sig i agt for ikke at ende i denne slags situationer – både mig som gæst og antropolog, men i særdeleshed selvfølgelig befolkningen i Bahrain. Selvom oprøret blev knust på kun en måned, var der syv år efter fortsat ting, man ikke kunne snakke om, og folk, der ikke var i stand til at føre en dialog. Mistro, bitterhed, sorg og frygt er det mislykkede oprørs konsekvenser.

Væk fra Bahrain

Som del af projektet ‘Mediatized Diaspora’, som fokuserer på mediebrug blandt folk med arabisk baggrund efter oprørene i 2011, har jeg mødt og interviewet en række bahrainere, som er draget i eksil i Europa efter 2011, eller hvis forældre har fået asyl i forbindelse med tidligere opstande, og som derfor er vokset op i Europa. De fleste eksil-bahrainere er taget til London og England på grund af sprog og historiske forbindelser, mens en mindre gruppe har boet i Danmark siden 1980'erne. Eksil-bahrainere er næsten udelukkende shia-muslimer, fordi dette marginaliserede befolkningsflertal i Bahrain er den største del af oppositionen, og i London er 4-500 bahrainere forbundet i det shia-muslimske center *Dar al-Hikma* (Visdommens Hus). London har også siden 1980'erne været base for en bahrainsk eksil-opposition, som har forsøgt at lægge pres på både Bahrains og europæiske regeringer. Nogle har været med siden dengang, en ny generation er vokset op i London, og efter 2011 er mange nye kommet til. I Danmark er der ikke på samme måde et center særligt for folk med bahrainsk baggrund, og mens nogle af de cirka 80 bahrainere, der kom til landet i 1980'erne, siden er vendt tilbage til Bahrain, er andre blevet. Især den yngre generation, som er vokset op i Danmark, er blevet for at få uddannelse og job. Andre er vendt tilbage til Danmark siden 2011, efter at have prøvet at bo i Bahrain i nogle år. En kvinde, som voksede op i Danmark, tog efter endt uddannelse i årene før 2011 til Bahrain for at bidrage til dét reform- og udviklingsarbejde, som hun og mange andre følte var på rette spor i landet. Hun var på ingen måde politisk eller religiøs aktivist men forsøgte at bidrage til en positiv udvikling, som hun fornemmede var godt i gang. Men efter 2011 blev stemningen i landet dårligere, og mere konkret gjaldt det også hendes arbejdsforhold og muligheder. Derfor tog hun sammen med sin nystiftede familie tilbage til Danmark og arbejder nu her. I interviewet fortæller hun, at hun helst “vil glemme Bahrain, selvom jeg godt ved jeg ikke kan – også for mine børns skyld”. Hun har familie i Bahrain og stærke relationer til landet, og hun oplevede opstanden i 2011 på nært hold. Men nu vil hun helst ikke høre mere om det og om situationen i landet, og hun prøver at lade være med at følge med i lokale og internationale medier. Hun vil hellere fokusere på sin nye tilværelse og sine børns opvækst i Danmark og sørge for at give dem gode vilkår her. Hun bliver trist af at følge med i, hvordan det går i Bahrain, men samtidig kan hun ikke lade være.

Mange bahrainere i og uden for Bahrain har det tilsyneladende på samme måde. De forsøger at lægge opstanden bag sig og komme videre med deres eget og ikke mindst deres børns liv. Især i London er der imidlertid en kernegruppe af unge og ældre aktivister, der fortsætter kampen for reformer, nu blot fra London. De bidrager til arabiske og europæiske medier, de forsøger via interesseorganisationer at gøre europæiske regeringer opmærksom på deres sag, og de organiserer forskellige gadeprotester i London. Hver uge er der demonstrationer foran enten den britiske premierministers bolig

Free Abdul-Hadi Al-Khawaja

Bahrain: Open letter to Danish Prime Minister to take immediate action to free Abdul-Hadi Al-Khawaja

22 January 2021 Dear Prime Minister Mette Frederiksen, We the undersigned, more than 100 organisations from around the world, are appealing for your assistance to

Bahrain: NGOs call for release of human rights defender Abdulhadi Al-Khawaja on 7th anniversary of his arrest

05-April-2018 Seven years ago this month, renowned human rights defender Abdulhadi Al-Khawaja was dragged from his home in Bahrain, tortured, tried in a military court,

BIRD NEWSLETTER

Keep updated

Name

Email

[Subscribe](#)

Our Social Media

I London fortsætter forskellige eksil-Bahrainere kampen for politiske reformer i Bahrain, blandt andet gennem etableringen af adskillige organisationer og medieplatforme som her hjemmesiden for Bahrain Institute for Rights and Democracy (BIRD). På dette opslag fra januar 2021, 10 år efter det arabiske forår, ses en åben henvendelse til den danske statsminister om støtte til dansk-bahraineren Abdul Hadi Al-Khawaja, som indtil sin fængsling i 2011 var leder af en menneskerettighedsgruppe i Bahrain.

i Downing Street eller den saudiarabiske ambassade. Netop den ambassade er valgt, fordi Saudi-Arabien støtter regimet i Bahrain og bidrog til at knuse opstanden, og fordi den bahrainiske ambassade ligger mere gemt og demonstrationer dér ikke ville blive set. Men efterhånden er disse demonstrationer også aftagende, og kun nogle få aktivister møder op for at dele flyers ud til forbigående. I det religiøse center Dar al-Hikma forklarer en af de ældre deltagere mig resigneret, at opbakningen til den politiske kamp er vigen. Folk kommer måske i centret, men det er mere for at snakke og socialisere, det er ikke for at bidrage med en indsats for reformer i Bahrain, siger han.

Denne faldende opbakning til fortsat politisk kamp er måske nok meget naturlig, når der nu ti år senere ikke er megen udsigt til de ønskede politiske reformer, snarere tværtimod. Men det ærgrer selv-

følgelig dem, der prøver at holde fast i aktivismen. Det gælder ikke kun i tilfældet Bahrain, men gør sig gældende for de fleste arabiske lande, som oplevede opstand i 2011. Blandt andet Sarah Anne Rennick har skrevet om det samme blandt unge egyptere, som i de første år efter 2011 var særdeles aktive, men jo mere udtrættede aktivisterne blev, og jo stærkere den nye undertrykkelse følte, i Egypten særligt efter præsident Sisis magtovertagelse i 2013, jo færre har de unge aktivister været og jo mindre gejst har de haft. Med Syrien som fokus har Dana Moss især beskrevet den rolle, som sociale medier har haft for den transnationale undertrykkelse, som har gjort det farligt at udtrykke sig både i og uden for Syrien, fordi regimet både i Syrien og i andre lande, herunder ikke mindst Bahrain, har været særdeles dygtige og afsat ressourcer til at følge digital kommunikation imod regimet. Hvor de arabiske

oprør i 2011 oprindeligt blev fejret som 'Facebook-revolutioner' båret frem af sociale medier, har det i eftertiden været tydeligt, at disse medier i lige så høj grad har været brugt imod oprørene og i dag lægger begrænsninger på lysten til og muligheden for at deltage og ytre sig. Det er også én af grundene til, at min ovennævnte informant fra Danmark ikke længere vil følge med i mediehistorier fra og om Bahrain.

Efter oprøret

På et mere generelt analytisk plan har der været skrevet forholdsvis lidt om, hvad der sker efter oprøret, når det ikke lykkes at fremtvinge de ønskede reformer, og hvordan den slags bevægelser forsvinder. I 2015 udgav den amerikanske politolog Christian Davenport dog bogen "How Social Movements Die". Med udgangspunkt i den kortlivede bevægelse 'Republic of New Africa', der i slutningen af 1960'erne arbejdede for at løsrive et antal 'sorte' delstater fra USA, viser Davenport her, hvordan sociale bevægelser kan uddø på forskellige måder. Det kan dels være som følge af ekstern undertrykkelse (fra myndighederne), eller på grund af intern splittelse og udtrætning – eller en kombination af sådanne faktorer. Som Davenport skriver, er der typisk mest fokus på det første, undertrykkelsen, mens det ofte faktisk er en kombination af forskellige elementer, hvor også bevægelsens interne dynamikker indgår. Det synes også at være tilfældet i tiden efter de arabiske oprør, hvor undertrykkelse, herunder hvad Dana Moss som nævnt ovenfor kalder 'transnational' og 'digital' undertrykkelse, helt klart er en del af forklaringen, men hvor træthed, frygt, skyldfølelse eller blot forsøget på at få en ny dagligdag til at fungere også spiller en rolle for at lægge oprøret i glemsel.

Den toneangivende Mellemøst-antropolog Samuli Schielke beskriver noget lignende fra sine studier af en landsby i det nordlige Egypten før, under og efter 'revolutionen' i 2011. Før 2011 var politisk agitation noget, der hørte særlige grupper i storbyerne til. I foråret 2011 kom nogle unge i landsbyen med i den revolutionære bevægelse, deltog i demonstrationer og organiserede aktioner og møder. Men snart efter splittedes denne bevægelse i forskellige retninger, i forhold til hvad man kæmpede for, og om denne kamp var meningsfuld. Folk forandrer deres syn på livet over tid, påpeger Schielke, og ser på deres muligheder og forpligtelser og på, hvad der giver mening i øjeblikket. Oprør er udmattende, og det kan være svært at se lys for enden af tunnelen – og over længere tid at investere hele sit liv i kampen for en sag, man måske ikke engang helt ved, eller er enige om, hvad er.

Oprør på oprør?

I dag, 10 år efter 'det arabiske forår', er der ikke mange tegn på arabiske reformbevægelser. Aktivisterne er flygtet, fængslet, dræbt eller kuet, og den brede støtte i befolkningen er vejet, fordi man ikke længere tror på, at reformerne er på vej, og at kampen nytter noget. Der er også en dagligdag at passe, regninger at betale, børn der skal vokse op. Dette gælder i Bahrain såvel som i de øvrige arabiske lande, som oplevede opstand i 2011. Efter oprøret er der stille, men det er en larmende stilhed præget af undertrykkelse, frygt og regimernes allestedsnærværende kontrol. For reformbevægelserne er det eneste håb, at der har været opstande mange gange før 2011, og det vil der nok komme igen efter. Og i 2011 var der faktisk præsidenter, der blev afsat. Så måske engang?

Forslag til videre læsning

Davenport, Christian. *How Social Movements Die*. Cambridge University Press, Cambridge, 2015.

Matthiesen, Toby. *Sectarian Gulf. Bahrain, Saudi Arabia and the Arab Spring That Wasn't*. Stanford University Press, Stanford, 2013.

Moss, Dana. The ties that bind: Internet communication, technologies, networked authoritarianism, and 'voice' in the Syrian diaspora. I: *Globalizations*, 2018, 15:2, side 265-282.

Schielke, Samuli. *Egypt in the Future Tense. Hope, Frustration and Ambivalence Before and After 2011*. Indiana University Press, Bloomington, 2015.

Om forfatteren

Thomas Brandt Fibiger er lektor i Arabisk- og Islamstudier på Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet. Han er ph.d. i antropologi, også fra AU, med en afhandling om historiebrug i relation til religiøs og politisk identitet i Bahrain (2010). Han har senest været tilknyttet projektet *Mediatized Diaspora* (Københavns Universitet), om mediebrug blandt arabiske grupper i Europa efter opstandene i 2011, og skal de kommende år arbejde på det kollektive projekt 'Constructing the Ocean' om transregionale forbindelser og religiøse diaspora-grupperes byggeprojekter i Det Indiske Ocean.

Dele af materialet til denne artikel er indsamlet i forbindelse med projekterne *Mediatized Diaspora* (<https://ccrs.ku.dk/research/centres-and-projects/mediatizeddiaspora/>) samt *Sectarianism in the Wake of the Arab Revolts* (ps.au.dk/swar) og er blevet anvendt i internationale artikler som led i disse projekter, blandt andet i *Review of Faith and International Affairs* (2020, nr. 1) og en kommende bogudgivelse i *Mediatized Diaspora*-projektet.

Et liv som antropolog: Mette Bovin

Fortalt til Carolina Sánchez Boe & Cecil Marie Schou Pallesen

Mette Bovin har tilbragt i alt 24 år af sit liv på feltarbejde i Afrika og særligt blandt Mumuye, Manga og WoDaaBe. Hun bor i dag i sit hyggelige hus på Bornholm omgivet af etnografika, bøger, malerier og fotografier af børn, børnebørn og af sin adoptivfamilie i WoDaaBe. I efteråret 2021 var vi heldige at møde hende her til en samtale om forskning og formidling gennem film, dans, teater, fotografi, genstande og publikationer på mange sprog over en snart 60-årig karriere som antropolog. I 1962 blev hun den allerførste etnografistuderende ved Aarhus Universitet.

Mit første feltarbejde alene var i 1964, da jeg var 21 år, hos Mumuyestammen. Jeg læste bogen *Tribal Studies in Northern Nigeria* af C.K. Meek om alle de hedenske stammer i *The Middle Belt*. Der var muslimer nord for og kristne syd for, og i bæltet var der animister. Jeg kunne se på fotografierne, at det nok var nogle af de mest gammeldags livsformer, og det var dét, jeg gik efter. Jeg tænkte, det var det mest spændende.

Min mor ville ikke have, jeg skulle rejse til Nigeria ene hvide pige. Hvorfor var Klaus Ferdinand så dum, at han ikke sendte et helt hold? Hvordan kunne det være? Åh jo, for pokker. Og så sagde jeg, at jeg ville finde tre adresser på missionærfamilier i Nigeria. Det var kun en af dem, jeg besøgte. Min mor var meget bange for, at jeg skulle blive voldtaget, myrdet og bestjålet. Det var hun sikker på, for det billede, man havde af Afrika og afrikanerne i Midtjylland i 1950'erne og 60'erne, var jo, at de var vilde, som gik med spyd og overfaldt europæere og puttede dem i suppegryden. Jeg skulle ned for at bevise, at de var logiske mennesker, ikke primitive.

Så gik jeg til missionæren Gurli Vibe Jensen, som boede i Østjylland, og hun havde besøgt Mumuyerne én gang, men hun sagde, de var meget lukkede og meget vilde! Gurli sagde, at jeg skulle passe på, og at jeg skulle have ridestøvler helt op til knæene, for når man gik, kunne man få bilharziose, hvis der var vand, og også på grund af slanger. Jeg havde ridestøvler i forvejen,

WoDaaBe slår lejr, Niger 1992. Mændene arrangerer deres soveplads: en tynd palmebladsmåtte til hver, og der brygges te efter en hel dags hårdt arbejde (se den lille lyseblå tekande med te fra Kina). I baggrunden står to kvinder og venter ydmygt, parate til at give mændene mælk i den store kalabas.

for jeg gik til ridning hos Cirkus Mieke, og jeg havde redet på min bedstefars bondegård i Grauballe. Så jeg havde både lært at ride på jyske heste og de fine heste i Cirkus Mieke. Og hos Mumuye fik jeg lov til at låne en hest af høvdingen og ride hen og se Regnkongen i de Blå Bjerge. Siden har jeg udført feltarbejde i 17 afrikanske lande, også for CARE og Danida og Verdensbanken. I perioden 1964 til 2011 har jeg tilbragt i alt 24 år af mit liv på feltarbejde i Afrika. Efter Mumuye i 1964 udførte jeg feltarbejde, også alene, i Manga i 1968, og så WoDaaBe i Niger og Nigeria fra 1968 til 2011. For det meste var jeg på feltarbejde alene, men sommetider var min mand og mine to sønner Jakob og Simon med.

I tribale samfund er man nødt til at knytte sig til en familie. Man kan ikke være lige gode venner med alle familierne i klansamfund. I et senere feltarbejde i Niger blev min søn og jeg en del af en WoDaaBe storfamilie på 3 generationer og 16 mennesker, og det var en stor tryghed for mig. Baba Rima, den gamle bedstefar, passede godt på min søn og mig. Vi blev kaldt "Nasara", som betød "de heldige", og også "Europæer", "Vesterlænding" eller "Hvid". Baba Rima reddede os engang, hvor min søn Jakob og jeg var gået gennem græsset til en anden boplads for at hilse på, og i mellemtiden var der kommet nogle Tubu rebeller fra Tchad ridende ind på vores boplads på dromedarer med *kalashnikovs*. Jakob og jeg havde et Fjällräven telt, vi havde købt i Helsingborg. Vi brugte det til at opbevare vores bagage og mit

foto- og filmudstyr, for vi sov under et træ, ligesom WoDaaBerne gjorde. Tubuerne red hen til vores bedstefar Baba Rimas akacietræ, som også var vores bolig, og råbte til ham: "Hvem ejer det telt?" Baba Rima var hurtig og sagde: "Det er militærets!" Og så red Tubuerne hurtigt væk igen. "Tak, Baba!" sagde Jakob og jeg, da vi kom hjem til bopladsen. Vi var virkelig glade for, at han beskyttede os.

Jeg oplevede slet ikke 1968-oprørets begyndelse, for jeg sad i det okkerfarvede sand i Niger, ude i min lille Manga-landsby Garawa. Der var to transistorradioser, men det var jo nyheder på Hausa og lidt på fransk og ikke noget fra Nordeuropa. Så fik jeg et brev fra min søster i København. Hun skrev: "Der sker en hel masse, studenter dør på barrikaderne i Paris", og jeg tænkte, at hun nok overdrev lidt. Men det gjorde hun jo ikke. Og da jeg kom hjem til Danmark i december 1968, så så jeg: "Wow! Hvad der var sket!". Og så joinede jeg selv studenterbevægelsen. Og rødstrømpebevægelsen joinede jeg selvfølgelig også.

Jeg skrev min allerførste artikel til *Ethnos* i Stockholm i 1966 *The Significance of the Sex of the Field Worker for Insights into the Male and Female Worlds*. Og den blev taget op af Edwin Ardener *himself*ovre i Oxford, fordi han arbejdede på en bog om køn, og så fandt han min artikel, som jeg havde givet ham i 1968, lige før jeg fløj til Niger, og han refererede til den! Jeg var den første, som var kvinde og havde lavet feltarbejde dér, i Mumuye-land i Nordnigeria, og derfor var det anderledes viden, jeg havde med derfra, end hvis jeg havde været en mandlig antropolog. Edwin sagde, at han ikke havde set nogen lignende beskrivelser af det. Det var sjovt at komme ind i den sammenhæng derovre.

Storfamilien har vandret 25 km til den nye boplads på en dag. Kvinder og børn rider på æsler, mænd er til fods.

Under mine feltarbejder så jeg en del af Manga-kvinderne være frie på en helt anden måde end de muslimske kvinder, jeg havde studeret i en række andre muslimske lande. I min landsby Garawa gik piger og drenge i koranskole sammen. De sad på træstammer rundt om bålet, og der var ikke noget med, at de skulle holdes adskilt. Det var også helt normalt at blive skilt og gift igen mange gange i en Manga-kvindes liv, og de blev ikke stigmatiserede af skilsmisse. Hos WoDaaBe var den fysiske udsmykning primært mændenes anliggende, og det var mændene, som skulle gøre sig til for kvinderne. Som kvinde har jeg fået et andet indblik i kvindelivet, end mandlige antropologer ville kunne få.

Jeg skrev bogen *Frie Piger i Mangaland. Kønsroller, ægteskab og prostitution i Vestafrika* med Lisbet Holtedahl, som var antropolog i Tromsø, i 1975. Med rødstrømpebevægelsen kom der fornyet interesse for alternative kvindeskæbner i andre lande. Efter bogen med Lisbet lavede jeg mine

egne dokumentarfilm i Danmark, som Manga-filmen *Allah være lovet, det blev en dreng. Om kvindeliv i Mangaland*. Jeg var den første antropolog i Danmark, som optog film på feltarbejde. Det var i 1974-75 i Nigeria. Det kom der to film ud af, *Ethnic Co-existence in Nigeria* og *Sultanen og de 1000 heste*. Min mand Carl-Ulrik Schierup optog lyd til filmen, og jeg billedsiden, og jeg havde lånt Humanistisk Fakultets Super-8-mm kamera til 275 kroner med, det var det eneste format, vi havde adgang til dengang. Jeg havde lært at lave film med Jean Rouch efter at have mødt ham i Musée de l'Homme i Paris, og vi mødtes ofte både i Paris og i Niamey i Niger. Han gav mig mange råd, blandt andet: "Når du filmer dansere, så skal du springe som en antilope, Mette!". Det råd fulgte jeg dog ikke, ha ha.

Jeg har altid syntes formidling var både interessant og vigtigt, og jeg har ikke set mig for god til at skrive noget "populærvenskabeligt". Da jeg blev opfordret til at skrive fire skolebøger for Forlaget Munksgaards for 9-12 årige og gymnasieelever om Afrika, fandt jeg ud af, at antropologen bestemt må kende sit stof på et højt plan for at kunne formidle det til kvikke børn. Det var ikke "lettere" at skrive for børn end for voksne. Og jeg syntes, det var interessant at få kontakt med skolebørn og gymnasieelever. Jeg formidlede også viden om nomadefolk og bondefolk i Vestafrika via avis-kronikker og interviews, radioudsendelser med blandt andre Knud Vilby, og TV-udsendelser med blandt andre Stig Krabbe Barfoed, samt konsulentarbejde for Granada Television i 1988 og BBC i 2008.

Mettes hjem er fyldt med etnografika. Her viser hun en dekoreret kalabas, hun har fået af sin bedste veninde Amina i Niger. Den dufter stadig lidt af harskt smør.

WodAaBes børn lærer fra en tidlig alder at kigge sig i spejlet og udsmykke sig.

Det var meget meningsfuldt at lave UNESCO-samlingerne på Moesgård Museum. Vi begyndte med Lennart Edelbergs indsamling fra Afghanistan og min Nigeria-samling, begge fra 1964. Senere leverede jeg etnografika til UNESCO-samlingerne fra Rensdyr-samerne i Nordnorge, Nordsverige og Nordfinland, som jeg havde samlet ind fra 1961 til 1963. Det blev til UNESCO-samlingerne *Samerne, Nigeria: Religion* og *Nigeria: Håndværk*. I 1966 lavede jeg en udstilling af Mumuye hakkebrugerne sammen med arkæologerne. Det blev til *Hakke og plov*-udstillingen på det gamle Forhistorisk Museum i Aarhus midtby, senere Huset, hvor Lennart Edelberg, også i 1964, havde indsamlet en plov fra Afghanistan. Det var før museet rykkede ud til Moesgård.

Min første indsamling til UNESCO-kasserne var blandt Hausa-bønder i Nordnigeria, og jeg startede med at købe en brugt pigedragt og en brugt drengedragt, som jeg forestillede mig størrelsen 7-12 år hos danske skolebørn. Jeg fik taget billeder af mig og en dreng med tøjet på, så vi kunne se, hvordan det skulle sidde, når vi kom hjem til Aarhus. Det kostede meget lidt, da det var genbrugstøj. Når jeg kom hjem til Aarhus, så kunne børnene

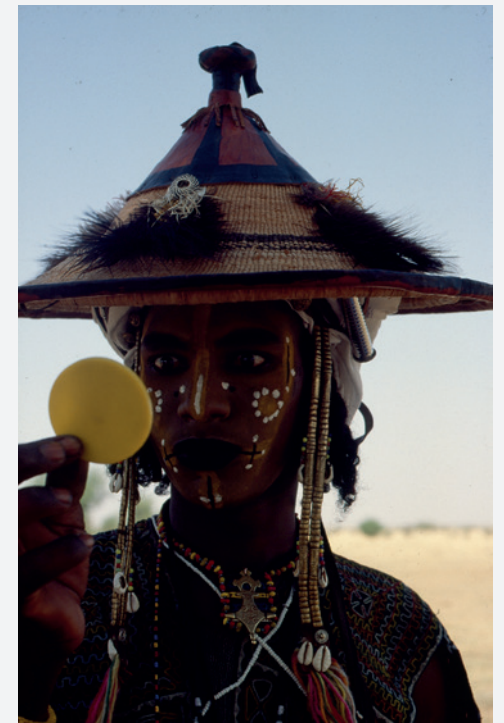
Mormor Daada og en niece tilbereder tarm-indvolde efter slagting af et får: en delikatesse. 1987.

prøve dragterne og holde tingene i hænderne: “De er ægte! Og fra Afrika!”. Børnene måtte også bruge den jernhakke, jeg havde købt i Nigeria, i den danske muld. Det syntes eleverne var herligt, og jeg syntes, det var herligt.

Det var Klaus Ferdinand og Kamma Struwe fra Undervisningsministeriet og mig, som startede UNESCO-kasserne. Før samlingerne kom ud på skolerne, skulle vi teste dem på seminarierne. Så kunne lærerne give deres besyv med. Vi havde store kasser og skar skum ud med en stanleykniv, så der kom huller til alle genstandene. På den måde kunne lærerne nemt kontrollere, at alle tingene var der, når de skulle sendes tilbage til centralen. Både seminarieeleverne og vi syntes det var SÅ sjovt og interessant. Så begyndte vi at hæfte bøger ved, så der også var læsestof til eleverne. Det syntes vi var meget meningsfuldt. Senere lavede jeg også noget for ældre elever og holdt foredrag og viste lysbilleder.

WoDaaBerne i Niger sover direkte på jorden på en måtte flettet af palmeblade, der beskytter lidt mod skorpioner. Den er en eller to mm tyk, så der er ikke noget behageligt ved den, og det har de været vant til, fra de var helt små. Når jeg har skullet det, har det gjort ondt i hoften, selvfølgelig, men jeg har så haft et spejderunderlag på over én centimeter og et moskitonet, og det var store sager, det var jeg glad for at have med. Min søn Jakob havde også sit eget, og vi havde soveposer lavet af stof, det var meget fint. Det var kun, hvis det regnede, at vi sov inde i teltet.

Selv om WoDaaBerne ikke har mange genstande, for eksempel ingen telte, så betyder deres genstande meget for dem. Kalabasserne, som er udsmykket med et kompliceret symbolsk sprog. Og deres kropsudsmykning: tatoveringerne, sminken, smykkerne og amuletterne, som de bærer som små tasker i snor rundt om halsen. Og spejlene. Dem lærer de små drenge at bruge, fra de er helt små. Spejlet er meget vigtigt for WoDaaBerne, som danser den berømte dans Jeerewol, der dog kun er en af syv vigtige danse. Det skrev jeg en bog om i 2001: *Nomads who Cultivate Beauty: WoDaaBe Dances and Visual Arts in Niger*. Jeg indsamlede gennem årene 2100 genstande fra WoDaaBe, 400 genstande fra Mumuye og et par hundrede genstande fra Manga til Etnografisk Studiesamling ved Aarhus Universitet, som det hed dengang. De er i dag på Moesgaard Museum.

På et tidspunkt så jeg en forestilling med Odin Teatret, og så tænkte jeg: “Det her, det vil jeg!”. I 1979 tog jeg til Holstebro og deltog i fysisk træning og stemmetræning, i dans og improvisationer med dem. Jeg var med, den første gang International School of Theatre Anthropology (ISTA) mødtes for at lave komparative studier af skuespillernes adfærd på scenen. Siden har jeg været med otte gange, i et nyt land hver gang. Senere instruerede jeg også et teaterstykke, som vi opførte i min vandrestilling *Nomade. Tørkens Nomader i Sahel*, som blev vist i ti danske byer i en periode på tre år.

Hudde, moren i Mette Bovins WoDaaBe-familie, med sin baby. 1992.

Mette Bovins adoptiv-familie. Gorjo og Hudde med deres seks børn i 1986. Siden fik de fem børn mere, så de har rigeligt med arbejdskraft.

I 1982 foreslog jeg Odin Teatret et samarbejde, at vi kunne lave *bartering trade*, byttehandel, med kultur. Jeg syntes, Eugenio Barbas ide om byttehandel var spændende, fordi jeg selv havde byttehandlet så meget under mine feltarbejder. Og folk har været glade for det, og jeg har været glad for det, det er en win-win situation. Og så fandt jeg på at spørge, om skuespillerne ikke ville med til Niger og lave byttehandel med WoDaaBerne, som har en

fantastisk dansekultur. Barba sagde, "Du kan få Roberta Carreri fra Milano, som er en meget dygtig skuespiller", og hun var lige dér i sit studieforsøg, hvor hun skulle ud på en vanskelig opgave, og hvorfor ikke sende hende med Mette Bovin til ørkenen i Afrika. Det blev det også, en stor udfordring, og hun klarede det fantastisk fint. Vi endte i Burkina Faso, fordi vi ikke kunne få de nødvendige tilladelser til at filme i Niger. Roberta trænede syv forskellige

stykker, før vi rejste, og hun optrådte med en baliensisk maske og havde en tekst af Shakespeare, der passede til den. *Dansen i sandet. Et møde mellem Europa og Afrika* hedder den film, jeg optog om møderne mellem Roberta og folk i Burkina Faso.

Jeg har haft afrikanske filmfolk, som jeg kendte fra Niger, med på filmhold. Det har været dejligt at samarbejde med lokale på den måde. Jeg har også både arbejdet med et BBC-filmhold i forbindelse med optagel-

serne til *Human Planet*, og med Granada Television på filmen *The Wodaabe* i serien *Disappearing World*. Det er altid lidt nervepirrende at have andre europæere med ud at besøge de folk, man har lavet feltarbejde hos og kender så godt. Det er jo så vigtigt, at de bliver ordentligt behandlet og ikke føler sig udnyttet.

Hvis jeg kommer ud for en meget vanskelig situation her i Danmark, så retter jeg mig lige op, som Amina, min bedste veninde blandt WoDaaBerne, og så kommer selvtilliden ligesom tilbage. Og så tænker jeg på WoDaaBerne og deres smil og deres yndige varme, når de taler med hinanden, og så tænker jeg, at det kunne vi jo også gøre i Danmark. Være lidt mere varme. Og i WoDaaBe-land gør man sådan, klasker hænder, når man fortæller en vittighed, og jeg synes bare, jeg savner at gøre det, for danskere synes ikke det er særligt almindeligt, hvis jeg pludselig tager deres hånd og klasker den, og så bliver jeg helt flov: "Undskyld, det er en erhvervs sygdom, jeg har fået!". Jeg synes, det er meget ærgerligt, nu under corona må vi jo slet ikke røre ved hinanden, men selv før corona, da syntes jeg tit det var ærgerligt, at man ikke måtte røre arme eller hænder eller... for det giver sådan en god kontakt.

Da jeg var 4 eller 5 år boede jeg i Frederikshavn, og mine forældre... der var ikke så god stemning, og de var ved at gå fra hinanden. Og så drømte jeg mig langt væk. En morgen vågnede jeg og råbte på min mor: "Jeg har haft en drøm!", "Nå, hvad var det for en, du ser helt anderledes ud i ansigtet,

“Jeg gik ned til Forhistorisk Museum, og så mødte jeg en, som hed Klaus Ferdinand, og som var virkelig flink, og han sagde, ‘Det ville da være dejligt, men der findes ikke noget fag. Antropologien er bare en blindtarm på arkæologien’.

Mette Bovin hos WoDaaBe, 1968.

lille Mette?”, “Jeg drømte, at jeg skulle blive skolefrøken for de små sorte børn i Afrika, når jeg bliver voksen!”. Min mor sagde: “Nå, men der er ingen i vores familie, der har været i Afrika”. Men det var simpelthen bogen *Fredrik med bilen*, som havde inspireret mig. Og det måtte jeg bare ud at se. At være skolefrøken var det eneste, jeg vidste, jeg kunne gøre dernede. Og der gik lang tid, fra jeg var 5, til jeg endelig blev 18 og kunne begynde at blive etnograf. Det er mærkeligt, den vision der, den har forfulgt mig siden, og det har jeg været rigtig glad for. Mange har ikke vidst, hvad de skulle, men for mig har det været nemt. Jeg har aldrig haft ret mange penge, men jeg vidste, jeg ville til Afrika.

Mens jeg var *au pair* i London i 1961-62 som 18-19-årig, stak jeg af i alle pauser og tog hen til British Museum. Alle de afrikanske skulpturer lærte jeg udenad. Så jeg tyvstartede etnografistudiet det år, i 1961. Da jeg kom hjem fra England, så ville jeg gerne begynde at studere etnografi, og jeg ville gerne være i Aarhus. Jeg gik ned til Forhistorisk Museum, og så mødte jeg en, som hed Klaus Ferdinand, og som var virkelig flink, og han sagde, “Det ville da være dejligt, men der findes ikke noget fag. Antropologien er bare en blindtarm på arkæologien”. Så kom jeg i tanker om, at min familie havde nogle fine venner, blandt andet Heinrich Bach, som var rektor for Aarhus Universitet. Sammen med ham og Klaus fik vi fikset et studium, Etnografi.

Vinderen af *Djuulde Gaani*-ceremonien, november 1990.

Jeg blev Klaus Ferdinands “føl” i den etnografiske udstilling *Beduin* om Bahrain inde på det gamle museum i midt-Aarhus, og det var en stor lykke for mig, for min farbror Karl Bovin havde malet skønne malerier, som også var med i udstillingen. Jeg husker, hvordan jeg hver dag nød at se fotografen Jette Bangs optagelser af nomader fra Qatar i udstillingen, som hun havde lavet i samarbejde med Klaus Ferdinand. Dette overbeviste mig om betydningen af foto og film for antropologisk forskning og formidling. Lige så snart Klaus begyndte at undervise, sad jeg der og tog noter.

I begyndelsen sad jeg til Klaus' undervisning som ene etnografi-studerende. Kort tid efter kom tre andre studerende; Birgit Storgård, Ole Strandgård og Dorrit Poulsen. Birgit havde været sygeplejerske, og hun var meget moden og lidt ældre end os andre. Birgit Storgård blev siden ambassadør i tre lande, Tanzania, Indien og Ghana, og jeg besøgte hende senere i Ghana sammen med Klaus Ferdinand. Ole Strandgård havde skrevet noget journalistik og var gift med Charlotte Strandgård, som er forfatterinde, og Dorrit Poulsen læste kunsthistorie i København men ville også læse etnografi og pendlede derfor. Vi kom hos hinanden og boede alle tæt på Skt. Pauls Kirke. Jeg boede i Bruunsgade, og der boede Birgit også, så vi sås hver onsdag og hjalp hinanden med opgaver og essays og den slags.

I 1962-63 studerede vi uden at have en studieordning. Den skrev vi fire "Uroksere" en dag, hvor vi var cyklet ud til Ris-skov til Klaus' hus og satte os rundt om hans køkkenbord. Der gik nogle år, før næste hold kom. Michael Gravers, Ole Højris, Birgit Kjems... For manges vedkommende var det interessen i ulandsarbejde, der ledte dem til faget. Og der var kunsthåndværkere, som havde været i Nepal eller Mellemamerika og havde lært noget der, så der var flere kategorier af studerende. Senere kom marxisterne til i 1970erne. De kritiserede ved enhver lejlighed os, som ville studere "kultur" og genstande, eller som var interesserede i andre udtryksformer som dans, film og teater. Det var "reaktionært" ifølge "Munke-marxisterne". Klaus Ferdinand placerede os fire ældste studerende i par med forskellige arbejdsopgaver på det nye studium. Birgit Storgård og Ole Strandgård blev sat til at undervise de nye stude-

rende i erhvervsformer og så videre. Dorrit Poulsen og jeg blev sat til at udstille Klaus' fineste genstande fra Afghanistan i Aarhus rådhus. Klaus så, at Dorrit og jeg havde kunstnerisk sans. Jeg var meget påvirket af min farbror hvis malerier ofte blev udstillet sammen med etnografiske og arkæologiske genstande fra Museet. Han lærte mig maleriets teknikker og farvesammensætning. I 1964 blev jeg så den studerende, der først tog alene på feltarbejde, for jeg havde trippet, siden jeg var fem år gammel, så nu skulle det være! Og jeg havde læst alt, hvad der dengang kunne findes på danske biblioteker. Og købte bøger på antikvarier og indbandt dem selv i læder. Hvad som helst om Afrika.

Jeg har været heldig at træffe mange andre forskere, der som mig var bidt af Afrika, som Evans-Pritchard i Oxford, Lisbet Holtedahl i Tromsø, eller Jean Rouch og Maurice Godelier i Paris. Jeg valgte at studere deltid et par måneder ved Oxford University hos Professor Evans-Pritchard i 1967-68, og i 1976-77 i Paris fulgte jeg forelæsninger hos professorerne Maurice Godelier og Claude Lévi-Strauss. Jeg ville med egne øjne se forskellene mellem mere højreorienterede og mere venstreorienterede antropologiske miljøer.

Til nye antropologi-studerende vil jeg sige: *munya!* Tålmodighed, udholdenhed, respekt for folk og naturkræfter. Det har jeg lært af WoDaaBerne. Uden det havde jeg ikke klaret det. Feltarbejderne og studierne. Sandstorme, regnskyl og malaria. Det havde jeg ikke klaret uden tålmodighed. Og jeg vil også sige til de unge studerende, at feltarbejdet er en dannelsesrejse.

Mette Bovin i sit hjem på Bornholm, 2021.

Blå bog

Mette Bovin er født i Frederikshavn i 1942. I 1970 bestod hun magisterkonferens i Etnografi fra Aarhus Universitet. Hun har siden haft ansættelser indenfor forskning og formidling på Aarhus Universitet og Nordiska Afrika Institutet i Uppsala, udarbejdet rapporter for Verdensbanken og Danida, lavet egne film- og udstillingsprojekter, skrevet bøger og artikler og samarbejdet med Granada Television og BBC. I Moesgaard Museums Etnografiske Samlinger opbevares hendes omfattende genstandssamlinger, arkiver samt dele af hendes fotografiske arkiv. Bovins genstande og viden om samme vækker til stadighed interesse blandt forskere og museumsfolk. Senest har hun bidraget til et museumskatalog fra det franske museum Quai Branly med en tekst om Mumuye skulpturer. Fotografierne, som akkompagnerer denne artikel, er alle taget af Mette Bovin.

Cecil Marie Schou Pallesen og Carolina Sánchez Boe, Bornholm 2021.

Om forfatterne

Cecil Marie Schou Pallesen er ph.d. i antropologi og ansat som post.doc på Religionsvidenskab, Aarhus Universitet, i projektet *Constructing the Ocean. Indian Ocean Infrastructures and Thick Transregionalism* finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond.

Carolina Sánchez Boe, ph.d. i antropologi, er ansat som post.doc på Interacting Minds Center, Aarhus Universitet. Hendes forskningsprojekt *Digital Confinement. The Reconfigurations of Borders and Detention Through New Technologies* er støttet af Carlsbergfondet.

Dokumentation af det levede oprør på gaden. Demonstration den 1. marts 2017 kl. 20.45 i anledning af 10 året for rydningen af Ungdomshuset på Jagtvej 69. Foto: Adam Rieper, 2017.

Oprør på museum

Kan man det?

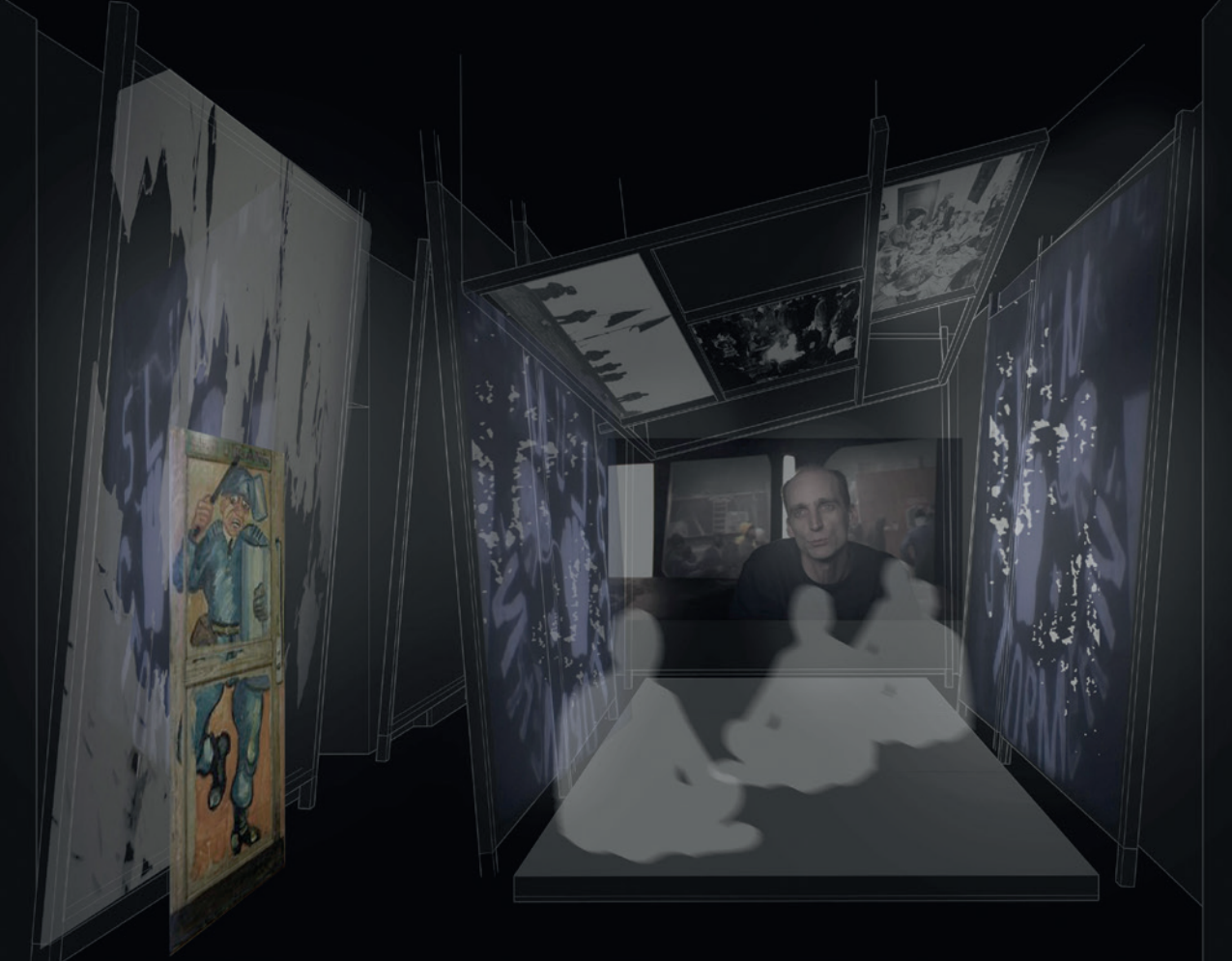
Af Christine Bruun Hybschmann Olsen & Kirsten Egholk

Det nye Københavns Museum i Stormgade 18 har i sin nye permanente udstilling dedikeret et rum til civil ulydighed, protester og kampe i byen fra 1960'erne og frem til i dag. Da oprør, kampe og civil ulydighed ikke kan konserveres, undersøger vi, hvad der sker med oprøret fra gadens parlament til udstilling på et museum, og hvordan museumsgæster oplever oprøret, når det kommer på museum?

Introduktion

Den 1. marts 2017 fyldte tusind demonstranter Københavns gader med store bannere med påskriften "10 år – intet glemt – intet tilgivet". Demonstrationen for 10-årsdagen af Ungdomshusets rydning på Jagtvej 69 gik ikke stille for sig. Som aftenen skred frem udviklede demonstrationen sig til voldsomme sammenstød mellem demonstranter og politi, der blev mødt af brosten og kanonslag. På gaden med sit videokamera var også videojournalist Adam Rieper, der i samarbejde med Københavns Museum filmede hændelsen. I dag indgår optagelserne i Københavns Museums film *Kampen om byen* sammen med interviews med 14 aktive eller tidligere aktivister fra københavnske aktivistmiljøer fra 1960'erne og frem til nutiden. Filmen indgår i et udstillingsrum sammen med genstande, arkivalier og fotos fra forskellige protester og aktioner i byrummet.

I denne artikel undersøger vi, som kurator og filmproducent, processen fra de levede oprør på gaden og i byrummet til deres institutionalisering i museumsrummet samt de overordnede intentioner med at sætte oprør og aktivisme på museum. Vi gennemførte i juni 2021 et mindre feltstudie med interviews af både unge og ældre museumsgæster om, hvordan de oplever oprør, når det kommer på museum og bliver formgivet i Københavns Museums udstilling. Derudover har vi også interviewet formidlingsleder Vivi Lena Andersen fra Københavns Museum og den tilknyttede udstillingsarkitekt Johan Carlson fra JAC studios om processen og den færdige udstilling.

JAC studios første designskitse til et udstillingsrum om Retten til byen. Foto: JAC studios, 2017.

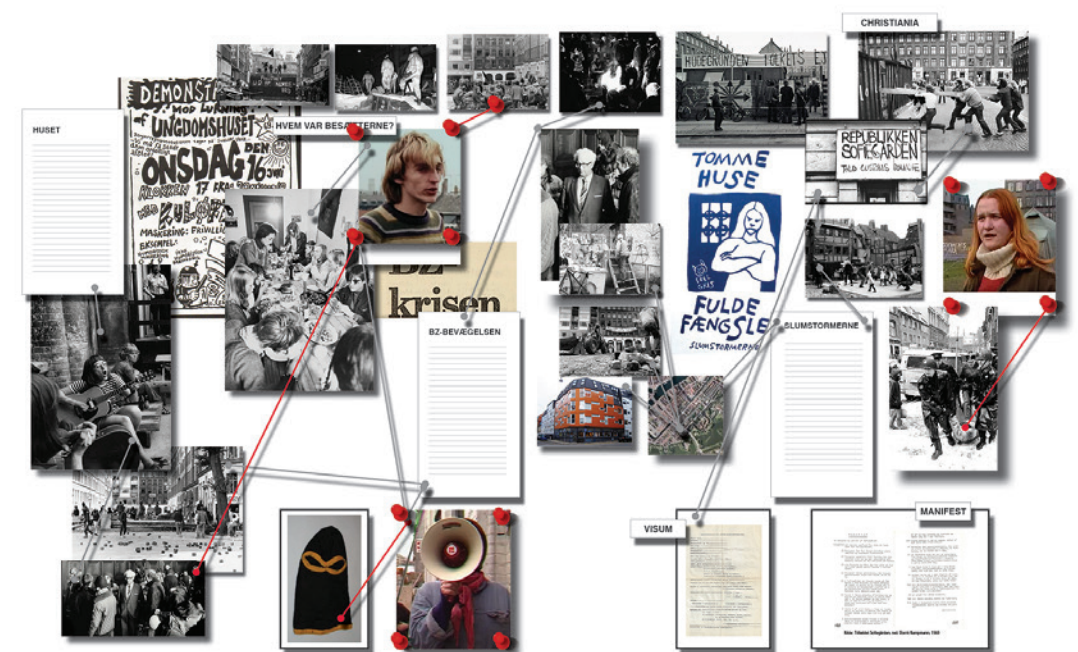
Vores tilgang er præget af *The New Museology*, lanceret af Peter Vergo i 1989, som sætter repræsentationsteknikker i fokus. Ved at undersøge indsamling af oprør og iscenesættelse af oprør på museet vil vi diskutere tre temaer: det levede oprør i byrummet, det indsamlede, tæmmede oprør og det iscenesatte, kuraterede oprør. Allerførst vil vi præsentere den konceptuelle ramme omkring udstillingsrummet Retten til byen.

Hvem har retten til byen?

Københavns Museum valgte med inspiration fra to centrale byforskere, Henri Lefebvre og David Harvey, at sætte fokus på et tema om retten til byen og en række protestbevægelser i København, som udsprang af ungdomsoprøret fra 1960'erne og frem. Lefebvre havde en grundlæggende opfattelse af samfundet som en kamp mellem nietzscheanske viljer, interesser og repræsentationer. Han er både kendt for at diskutere retten til byen og hans teoretisering over rummets sociale produktion og en række rumlige

begreber i værket *La production de l'espace* fra 1974. Repræsentationernes rum og det levede rum udspringer af det levede hverdagsliv og rummet som det opleves, bruges og tilegnes af borgere. Empiriske eksempler på Lefebvres begreb 'det levede rum' har for eksempel været, når borgere uden tilknytning til det formelle, institutionelle system på forskellig vis har indtaget byens mellemrum eller bygninger via en uplanlagt, spontan urbanitet. København rummer utallige empiriske eksempler som slumstormerne i 1960'erne, fristaden Christiania, de spontant opståede byggelegepladser efter saneringerne i 1970'erne og 1980'ernes husbesættelser af nedlagte fabrikker og forladte bygninger, der blandt andet førte til oprettelsen af Ungdomshuset på Jagtvej 69.

Københavns Museums udstilling om Retten til byen er de sidste to rum på en længere kronologisk rejse gennem forskellige steder i byens historie fra 12.000 år før vor tidsregning og frem til nutiden. Publikums 'rejse' gennem byens historie slutter ved Christiania med en 1:1 afstøbning af en detalje fra porten ind til fristaden. Første rum består af en udstillingsvæg med fotos, flyers, pjecer og plakater, der tilsammen formidler en række aktioner i byrummet omkring seks kuraterede emner: utopia, børnemagt, fristeder, flere boliger, byplanlægning og bevaring. Der er udvalgt eksempler fra mu-

Udstillingsarkitektens visualisering af en dynamisk efterforskningsvæg med fotos, dokumenter og genstande og et ønske om udskiftning af aktuelle sager i byrummet. Foto: JAC studios, 2017.

Utopia

De unges drømme om byens udvikling starter slumstormerbevegelsen i Sofiegården og den frie stat Christiania. Tanken er, at et samfund bør bygges op af dem, der bor der.

Utopia

Young people's dreams about the future of the city lead to the squatting movement at Sofiegården and the free city of Christiania. They believe a society should be built by those living in it.

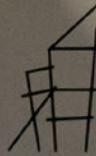

Flere boliger

Slumstormere i 1970'erne og bz-bevegelsen i 1980'erne er unges reaktion på manglen på boliger og ungdomsbevægelse.

More Housing

In the 1970s and 1980s, young people joined squatting and housing movements in response to a lack of housing and youth movements in Copenhagen.

Børnemagt

Byens børn skal have plads og frihed til leg og kreativitet. Forældre kræver byggelejligheder, mens børnebevægelsen kræver børnehaver og indblanding fra voksne.

Children's Liberty

Children in the city are entitled to freedom to play and freedom to play. Parents campaign for play grounds, and the city should...

Bevaring

I København føler man et stort ejerskab til byen. Siden 1960'erne har aktivistgrupper været en aktiv stemme i spørgsmålet om bevaring af både bygninger, institutioner og natur.

Conservation

People in Copenhagen have a strong sense of ownership of the city. Since the 1960s activist groups have been vocal in campaigning for the conservation of buildings, institutions and nature.

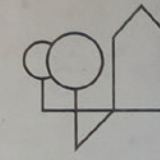

Fristeder

Borgerdrevne folkeparker og kulturhuse er et nyt emne i den kulturpolitiske debat efter 1968. Borgerne prøver alt lige fra demokratisk dialog til kamp for at få deres fristeder.

City Havens

After 1968 citizen-run people's parks and community centres become a new focus of cultural-political debates. People try everything from democratic dialogue to direct action to get the spaces they need.

Byplanlægning

Udviklingen og planlægningen af en by skal opfylde mange forskellige behov. Især efter 2. Verdenskrig har borgerne blandet sig i debatten.

Urban Planning

The planning and development of a city has to meet many different needs. Especially since World War II citizens have joined the debate.

seets eksisterende fotografiske og arkivalske samlinger, som udtrykker forskellige borgeres aktive stillingtagen til byens indretning. Det andet rum er indrettet som et mindre udstillings- og filmrum med seks temaer om slumstormerne i Sofiegården på Christianshavn, Huset i Magstræde, Christiania, byggelegepladsen Byggeren i Nørrebros sorte firkant, BZ-bevægelsen og Ungdomshuset på Jagtvej 69. På en stor væg projekteres den 60 minutter lange dokumentarfilm *Kampen om byen – retten til et sted at være*, som er produceret af Adam Rieper og Christine Hybschmann for Københavns Mu-

“Kampen om byen – retten til et sted at være” hedder dokumentarfilmen, der er i centrum i udstillingsrummet Retten til byen på Københavns Museum. Filmen består af etnografiske interviews med 14 øjenvidner fra aktivistbevægelser i København klippet sammen med arkivklip. En introvæg med afstøbning fra porten til Christiania introducerer rummet. Foto: JAC studios, 2020.

seum. Publikum kan sætte eller lægge sig til rette på store puder og komme tæt på 14 aktivister og deres bevæggrunde for at engagere sig og kæmpe for en sag, der har relation til København. Arkitekten Johan Carlson udtrykker formålet med dette samlingspunkt: “... man samles på en madras med andre, som man ikke kender. Her er man fælles om en madras, ligesom man er fælles om byen.” I en montre udstilles få udvalgte genstande. Der er en slumstormers vinterfrakke brugt i Sofiegården på Christianshavn i slutnin-

gen af 1960’erne. Fra Christiania vises en bemalet dør med et motiv af en flygtende politibetjent, malet af én af Christianias kunstnere i forbindelse med Christiania-patruljens nedlæggelse i 1992. BZ’ernes ikoniske elefant-hue er udstillet sammen med afbrændte barrikade-genstande i forbindelse med Ungdomshusets nedrivning. På nær frakken var alle disse genstande allerede indsamlet af museet.

I midten af udstillingsrummet er publikum fælles om en madras ligesom man er fælles om byen. Foto: JAC studios, 2020.

Det levede oprør i byen

Hvad er så oprør og aktivisme? Ifølge den danske ordbog er oprør “det at en person eller gruppe rejser sig i protest mod en autoritet, en fremherskende opfattelse, en vedtagen norm eller lignende.” Begrebet aktivisme bruges om forskellige former for aktiviteter, der forsøger at italesætte og påvirke en politisk eller social dagsorden for at skabe samfundsmæssig forandring. Lasse Lindekilde og Thomas Olesen definerer i bogen *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser* fra 2015 aktivisme, som en handling, der afkræver dedikation og involvering før man kan kalde sig aktivist.

“ At sætte oprør på museum betyder ikke at oprør skal konserveres. Det skal gøre det modsatte. Det skal inspirere og vedligeholde ambitionen omkring det, man laver oprør imod eller med.

Til udstillingens film har vi interviewet 14 aktivister før og nu om selve aktionerne og deres personlige motiver for oprør. Ungdomshus-aktivisten Tjarlie sætter følgende ord på den energi og kreativitet, som ligger i selve det at gøre oprør:

“Vi er destruktive, men der er også en kæmpe kreativ kraft i at være destruktiv – der er en kæmpe energi i at ødelægge noget og smadre ting og bryde op med noget.”

For Tjarlie er oprøret vildskab og følelser uden ord:

“(…) det er en virkelig stor ting at være en del af, når så mange mennesker går på gaden – altså folk tager tingene i deres egne hænder og bliver ligeglade med, hvad der bliver ødelagt og bryder fuldstændig ud af de sociale, alle normerne for, hvordan man er sammen og gør, at den måde man går ned ad gaden på – alting bliver ændret i de øjeblikke.”

I kontrast til oprørets vildskab er der hverdagslivet – selv for en BZ'er. Eva, der boede besat i Kapow på Østerbro og var med i slaget om Ryesgade i slutningen af 1980'erne, fortæller om hverdagen som aktivist:

“En typisk hverdag startede langt, langt op af formiddagen og typisk var det uden noget mad i køleskabet – og sådan lidt, jamen hvad gør vi så nu? – og så er der nogen, der måske tager en rygsæk og går ud og stjæler noget morgenmad i den nærmeste Irma og der er måske nogen, der bager noget brød imens – og så kommer dagen sådan stille og roligt i gang.”

Oprør kan også være kampen for ens hjem og familie, ja med livet som indsats, som det var tilfældet for BZ'eren Henrik:

“Det var med indholdet i mit liv som indsats (...) jeg har aldrig tænkt, at det her, det kan jeg dø af – det har jeg ikke, men der er også noget i det der gruppesammenhold, fordi at på en eller anden mærkelig måde, så er det ikke sikkert, at man altid er bange, selvom der kunne være grund til det, fordi der er nogen helt tæt på dig, som du kan regne 100% med – altså hvis du står i en konfrontation, så kan du ikke bare vende dig om og løbe, det går ikke, hvor vil du løbe hen? Du kan jo ikke løbe hjem til dem, du lige har efterladt – sådan fungerer det jo ikke.”

Per, en tidligere aktivist i Nørrebros Beboeraktion i løbet af 1970'erne fortæller om blokader og sammenholdet i forbindelse med kampen om den spontant opståede byggelegeplads på Nørrebro Byggeren:

“... vores slagvåben var jo at lave blokade – og det bestod i, at man satte sig ned i lange rækker og tog hinanden under armene – og så var vores råb ‘Ingen vold, sammenhold! Ingen vold, sammenhold!’ – og det var jo ligesom for at holde den der gejst oppe.”

Filli, der som barn frekventerede Den Sorte Firkants byggelegeplads Byggeren, fortæller, hvordan hendes barnedrømme blev knust med myndighedernes brutale rydning af byggelegepladsen i 1980. Oplevelsen gjorde hende med egne ord til en “lille kriger” – og senere BZ'er

“... de jævned bare Byggeren med jorden – og fjernede mennesker inde fra Byggeren – og folk stillede sig foran bulldozerne. (...) det var frygteligt – det var ligesom at der bare opstod en borgerkrig. “En oprørstrang blev vakt hos børn og voksne:

“... vi gik over fra Hellig Kors Skole fra vores klasse der – vi gik midt i timen og skulle bare over og kæmpe for vores Bygger – ned til vores lokale bager og få æg, som vi kunne kaste efter politiet (...) Og min mor, hun sad oppe i vinduet med højtaler i vinduerne – Byggeren overgiver sig aldrig og råbte og skreg ud af vinduet, at de var nogle hipposvin.”

En meget anderledes tilgang til den spontant opståede urbanitet og dens initiativtagere var til gengæld kulturhuset i Sthyr og Kjærs gamle krydderfirma, som blev til Huset i Magstræde. Her gik Københavns Kommune i dialog med aktivisterne og byggede videre på den levede urbanitet. Peter, en af initiativtagerne fortæller: “Og da jeg så nogle måneder efter kom med de her planer om at lave et kulturhus nede i Sthyr og Kjærs ejendom, så sagde de “det er en skide gode idé”, og de var jo professionelle byplanlæggere og arkitekter. Så de satte faktisk deres personlige arbejde ind på at få lavet tegninger og indretninger til, hvordan det gamle krydderifirma så kunne omdannes til et multikulturhus.” Projekt Hus, som det oprindeligt blev kaldt, er første eksempel i Danmarkshistorien på, at der blev lavet en direkte demokratisk struktur, hvor brugerne selv suverænt bestemmer over den institution, som de bruger til kulturelle og politiske aktiviteter.

Det tæmmede oprør på museum

Vi læner os op af etnologen Lene Ottos definition af museer som flagskibe i en bys og et lands erindringskultur. Museer er samfundsmæssige institutioner, der forvalter fortiden i fællesskabets navn, og som organiserer og formidler den kollektive erindring. I alle samfund bliver der produceret og materialiseret erindring i form af riter, monumenter, museer og mindesmærker – også i forhold til oprør og protester. Den tomme grund på Jagtvej 69 efter Ungdomshusets nedrivning i 2007 er for eksempel blevet til et sådant mindesmærke i byens rum. Ligeledes er der en række genstande, der ma-

terialiserer og knytter erindringer til forskellige protester i byrummet, og som Københavns Museum har indsamlet gennem tiden.

Museet har både lavet passiv og aktiv indsamling om Københavns historie i over 100 år. Den passive indsamling omfatter tilbudte genstande og materiale uden museets aktive opsøgen. Den aktive indsamling derimod er, når museumsinspektøren selv efterlyser materiale og genstande fra en begivenhed eller indsamler gennem feltarbejde. Det kunne for eksempel være aktivisters plakater, flyers, badges, bannere og T-shirts. Det levede oprør kræver en tilstedeværelse her og nu som museumsfolk, der bevæger sig ud i felten, dokumenterer, observerer, filmer, fotograferer og interviewer. Repræsentativiteten i forhold til udvælgelse af informanter er også meget central. Der er både valg og fravalg fra museets side. I Retten til byen bærer 14 forskellige aktivister fortællingen. De repræsenterer seks forskellige sager om civil ulydighed og protester, men både den politiske og udøvende magt er fravalgt i fortællingen om kampen om byen. Museets formidlingsleder Vivi Lena Andersen udtrykker, at hun retrospektivt gerne ville have "andre stemmer med end aktivisterne, som nuancerer fortællingen. Grebet er aktivisters stemmer."

Indsamling kan også være af resterne af en barrikade eller demonstration, som herefter transformeres til museumsobjekter. Det var tilfældet, da museet i 2007 indsamlede barrikade-rester som mursten, containerhjul og cykelkæder fra Jagtvej 69 i forbindelse med nedrivningen af Ungdomshuset. Men der sker noget med selve oprøret i den proces. Det vilde, levede oprør tæmmes og transformeres til museumsgenstande, når de bliver taget ud af brug og kontekst. Arkitekt Johan Carlsson mener:

"At sætte oprør på museum betyder ikke at oprør skal konserveres. Det skal gøre det modsatte. Det skal inspirere og vedligeholde ambitionen omkring det, man laver oprør imod eller med."

Men oprør gøres til historie og bliver institutionaliseret som en del af vores erindringskultur. Genstandene bærer fortiden ind i nutiden, med historikeren Jette Holmstads ord. Hun definerer museumsgenstande som de eneste overlevende fra en begivenhed i fortiden – i deres fysiske realitet. Det, der indsamles på et museum, tillægges et ekstra betydningslag. Inspireret af den franske antropolog Arnold van Gennep er selve museets udvælgelse en *rite de passage*, hvor stykker af den fysiske verden tilskrives en kulturel, åndelig og videnskabelig værdi, uanset om de er kostbare eller ej. Museer holder disse genstande ude af cirkulation for altid; adskilt fra både hverdagslivet og særlige begivenheder i byrummet. Genstandene behandles med uendelig omsorg af konservatorer i klimastyrede magasiner, hvilket i sig selv står i diametral modsætning til genstandens levede liv, hvor det kan gå vildt for sig. Raidhuen for eksempel er ikke længere udsat for BZ'ernes ånde, sved og kamp mod politiet. På magasinet ligger den i en syrefri kasse og bliver håndteret med handsker. Den får et journalnummer i en museumssag om BZ-bevægelsen i København i 1980'erne. Huens proveniens er stærkest, når vi ved, hvem der har båret den og hvornår. Ligesom når én helt bestemt slumstormers vinterfrakke er blevet udvalgt, indsamlet og nu bliver udstillet på Københavns Museum. Genstandene får tillagt en værdi, som hører nutiden og ikke fortiden til. Transformationen fra gaden til museum har den tjekkiske museolog Z.Z. Stránský forsket i. Genstandene kommer til at repræsentere

Oprøret i montre. Slumstormerfrakke, flygtende politibetjent på dør fra Christiania, BZ'ernes ikoniske elefanthue og relikvie-agtige rester fra den store barrikade ved Ungdomshusets nedrivning på Jagtvej 69 i 2007. Foto: Københavns Museum, 2020.

en særlig værdi for mennesket og dets samfund. Museumsinspektøren læser museumsgenstande som betydende noget, der henviser til noget andet end sig selv. Genstandene er tegn og er udvalgt til at repræsentere en del af en fortidig virkelighed. Men nu i en ordnet, kategoriseret og passiv form.

Det kan måske forklare, hvorfor aktivisterne omkring Ungdomshuset, som vi interviewede, ikke ønskede at dele deres oplevelser omkring rydningen af Jagtvej 69. Det er ikke glemt og ikke tilgivet. Det understreger ungdomshusaktivisten Chrustina:

"Men jeg har ikke lyst til at fortælle det – det er sgu' virkelig en vigtig ting for mig ikke at gøre – jeg ville have det rigtig dårligt med at sætte mig ned og gøre det nu. (...) det kan godt være, at jeg ville have lyst til at gøre det om ti år – men jeg har ikke lyst til at gøre det lige nu – fordi rigtig mange af os er stadig aktive – vi laver stadigvæk ungdomshus og har stadigvæk også et behov for, at blive set som ligeværdige medlemmer af et kollektiv med en flad struktur ..."

Det kuraterede oprør

Det nye Københavns Museum slog dørene op for publikum i februar 2020. De materielle levn fra byens udvalgte oprør er blevet til museumsgenstande. De er tegn og repræsenterer en historie, som museet har valgt at formidle i en fast udstilling for nuværende og kommende generationer. Men hvordan oplever publikum de forskellige oprør udstillet på museum? Formidlingslederen fortæller om selve filmen:

“alle aldre bliver bevæget. Børn, som slet ikke er målgruppen, og unge som slet ikke kender til hippietiden eller BZ-bevægelsen. Det er fordi, det er mennesker, der fortæller. Alle er ikke nødvendigvis enige, men den giver anledning til dialog og debat.”

I et mindre feltstudie på Københavns Museum interviewede vi seks museumsgæster umiddelbart efter deres besøg i udstillingen. De tre unge københavnere i 20'erne er studerende, tandplejer og folkeskolelærer. De tre ældre museumsgæster i 60'erne kommer fra Jylland og er lærer, journalist og bibliotekar. En markant forskel imellem de to aldersgrupper er, at de ældre brugere selv har oplevet perioden i modsætning til det yngre publikum, hvor Sigrid (23) siger:

“Jeg vidste slet ikke så meget om det, så det var også meget oplysende.”

Olivia (25) kan huske begivenhederne overfladisk fra historietimerne og beskriver oplevelsen af rummet på følgende måde:

“Det er stringent. Det hele er firkantet. Man prøver at sætte det vilde i bur, at tæmme det, kontrollere det i firkantede rammer, skærme. Rummene er ikke oprør, men tingene i det er oprør.”

I forhold til udstillingens indretning og design oplevede både de yngre og ældre museumsgæster, at dokumentarfilmens greb med individuelle erindringer virkede bedst. Arthur (28), som ikke har så meget kendskab til aktionerne, blev særligt optaget af filmen:

“De personlige beretninger virkede godt, og så er det heller ikke længere tid siden. De er jo på mine forældres alder.”

Her fremhæver arkitekten én af filmens styrker:

“... her får man en relation til nogle af de mennesker, der har noget på hjerte i forhold til byen.” Det bekræfter Arthur (28): “Jeg var mest rørt eller påvirket af Byggeren, hvor bulldozeren kommer kørende og sagtens kunne have slået folk ihjel, og hvor meget man er villig til at kæmpe for sin sag.” Olivia (25) siger: “Det med Sofiegården og Byggeren skar i hjertet, at der slet ikke har været plads til, at du kan have andre behov.”

De unge brugte ikke særlig lang tid på udstillingens genstande og fotos, som de syntes var gode blikfang og med til at skabe overblik. Genstande og fotos vækker kun genkendelse hos de ældre museumsgæster. Rie (67) kalder dem

for “huskere og pejlemærker for hukommelsen” fordi det er mands minde, som folk i hendes alder stadig husker. Ægteparret Jan (65) og Pia (60) genkender det hele, men problematiserer for det første, at museet kun viser oprør i byen fra aktivisternes perspektiv:

“Det legitimerer ikke deres aktioner, men det kunne være rart at høre begrundelserne fra andre perspektiver ... hvorfor gjorde politikerne alt det ‘onde’. Det kunne være godt med nogle arkivklip fra Egon Weidekamp, politidirektør Effsen og Pelle Jarmer og andre.”

For det andet savner de en større aktualitet i forhold til oprør i byrummet i dag: “noget mere omkring det aktuelle for eksempel Amager Fælled – om naturen, som handler om vores miljø og vores ressourcer.” Den aktuelle sag om By & Havns kommende byggeri på Amager Fælled og demonstrationer i den forbindelse refererer Arthur (28) også til. For ham handler det dog om selve det at engagere sig: “Klimaet og arbejdsvilkår kunne jeg godt se mig selv deltage mere i. Stå sammen om noget. Amager Fælled demonstrationen. Der har jeg tænkt, at det ville jeg godt stille mig op og sige fra overfor.” Udstillingens tema om oprør og særligt de personlige beretninger fra aktivister om deres bevæggrunde vækker dermed en større eller mindre grad af lyst – især hos de unge – til at engagere sig og give deres mening til kende. Arkitekten Johan Carlson mener, at “retten til byen er noget, der sker hele tiden. Det er ikke statisk. Amager Fælled diskuteres nu.” Museet kan dermed bruge de historiske eksempler som afsæt for debat om Københavns indretning nu og i fremtiden.

Konklusion

“Jeg fortryder, at jeg blev fanget”, sagde ungdomshusaktivisten Tjarlie, da hun blev interviewet af os. Som museumsfolk var vi også med til at “fange” hende på et bestemt tidspunkt i tiden og gøre hende og de øvrige aktivister til genstand for en musealisering. Det er et grundlæggende vilkår, når museet går ud og indsamler. Men museet kan først indsamle øjenvidneberetninger og oprørsgenstande, når aktivisterne selv er klar til det. Ved museets udvælgelse gennemgår genstande en overgangsrite fra en almindelig tilstand til museumsgenstande. De bliver til tegn på oprør. Publikums alder og historiske referenceramme har stor betydning for, hvordan disse tegn på oprør bliver aflæst og fortolket af de besøgende. Det ældre publikum oplever genstandene som erindrings-knager og efterlyser andre perspektiver end aktivisternes. Genstandene siger ikke det yngre publikum meget, da de ikke er en del af deres referenceramme. Til gengæld har både de unge og ældre museumsgæster fået en stor oplevelse ud af museets kuratering af aktivisternes egne beretninger. Mødet med disse mennesker og deres fortællinger gør historien og de levede oprør levende og aktuelle den dag i dag. Aktivisternes historier igangsætter tanker og associationer i museumsgæsterne og skaber dermed en særlig atmosfære i et stramt kurateret rum, der ellers ikke oser af oprør.

Forslag til videre læsning

Egholk, Kirsten og Pedersen, Lykke Lafarque: "Nye bevægelser og kampzoner", i *København i 1970'erne – københavnernes historie fortalt i billeder*, red. Lene Floris, 2021, Turbine Forlaget.

Janes, Robert R. og Sandell, Richard (red.): *Museum activism*, Routledge, 2019.

Lindekilde, Lasse og Olesen, Thomas: *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser*, Hans Reitzel, 2015.

Om forfatterne

Christine Bruun Hybschmann Olsen (f. 1981) er cand.mag. i Visuel Kultur og BA i Film- og medievidenskab og kunsthistorie fra Københavns Universitet og er også uddannet skolelærer. Hun har mange års erfaring som museums- og kulturformidler og har blandt andet kurateret udstillingen "Intime stunder" om Café Intime på Revymuseet (Nu Alhambra). Siden 2011 har hun i samarbejde med videojournalist Adam Rieper produceret udstillings- og formidlingsfilm for en række museer, herunder dokumentarfilmen "Kampen om byen – retten til et sted at være" for Københavns Museum, som indgår i museets nye permanente udstilling.

Kirsten Egholk (f. 1970) er cand.mag i Europæisk Etnologi fra Københavns Universitet og master i Museologi fra Aarhus Universitet. Fra 1998 til i dag har hun arbejdet med udstillinger, formidling, indsamling og forskning på Greve Museum (1998-2015), Københavns Museum (2015-2018), Historie & Kunst (2019-2020) og Kroppedal Museum (2021-). Fra 2015 til 2018 kuraterede hun blandt andet fem nye permanente udstillingsrum i det nye Københavns Museum, herunder udstillingen "Retten til byen" om urban aktivisme i København. Hun har publiceret bredt om etnologi og museumsarbejde, herunder medskabelse og inklusion.

Dansk Etnografisk Forenings Formidlingsprisfest 2021

Af Cecil Marie Schou Pallesen

En mørk og kølig aften i oktober samledes dele af det danske antropologmiljø traditionen tro på Moesgård for at hylde den gode formidling. I år skulle antropolog, filmskaber og underviser Berit Madsen modtage prisen for sit eminente arbejde, og i dagens anledning var prismodtageren fra 2020, Thomas Hylland Eriksen, mødt op for at overrække den tunge trækasse, hvor et messingskilt med Berit Madsens navn nu var påsat.

Inden overrækningen holdt to studerende, Amalie Birch og Maja Hyldgaard Kristiansen, oplæg om studenterudstillingen *Drømme*, som 4. semesters antropologi-studerende på AU lavede i forsommeren 2021. De fortalte om processen, som havde coronarestriktioner som præmis og derfor startede online. I udstillingen arbejdede de studerende med drømmenes relationalitet og forsøgte at arbejde i forskellige modaliteter for at formidle de forskellige perspektiver på temaet, som grupperne fordybede sig i. Resultatet blev en udstilling om alt fra barnløshed til drømmetydning, hvor publikum både kunne mærke, lytte, læse og – drømme.

Andreas Dalsgaard, BA i antropologi og filminstruktør, viste derefter uddrag fra sin film *Fædre og Sønner* fra 2018. I filmen rejser Andreas, sammen med Hen-

ning Haslund Christensens efterfølgere, Søren og Michael, til Mongoliet i Henning Haslund Christensens fodspor. Genstande og musik indsamlet af Haslund Christensen i 1920'erne og 30'erne får pludselig ny værdi for mongolerne, hvis materielle kulturhistorie efter kulturrevolutionen nærmest er ikke-eksisterende.

Afgående formand for Dansk Etnografisk Forening, Bodil Selmer, præsenterede dernæst aftenens prismodtager og motiverede valget af Berit Madsen. Ikke bare har hun lavet film, som er blevet hædret på de helt store internationale festivaler, hun har også startet en succesfuld filmskole, hvor mange antropologistuderende trænes i formidling med den etnografiske ydmyghed som platform.

Endelig talte Berit Madsen og viste klip fra både sin prisvindende film *Sepideh* og et nyt filmprojekt. Berit fortalte om, hvordan hun arbejder i krydsfeltet mellem antropologi og filmisk formidling, og hvordan gode historier kan være med til at formidle etnografiske pointer.

Efter seancen var der middag i kantine, hvor bestyrelsen holdt tale for Bodil Selmer, som efter utallige år i formandsstolen har valgt at give stafetten videre til Janne Flora, lektor på Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet.

Jordens Folk anbefaler

ETHNOS Special Issue, 2020

Biometric technologies, borders and migration

Perle Møhl & Kristina Grüenberg (gæstereaktører)

Introduktionen er skrevet sammen med Karen Fog Olwig & Anja Simonsen

Biometrisk teknologi bruger digitale repræsentationer af kropslige kendetegn til at identificere individer og er blevet en institutionaliseret metode til at registrere og genkende personer og derved definere deres ret til at krydse grænser. Baseret på etnografisk feltarbejde hos teknologi-udviklere, grænsepolititi, retsmedicinere, it-hacktivister og migranter undersøger dette særtema, hvordan biometriske teknologier bliver brugt og opleves af de forskellige sociale aktører, som forestiller og fremmer, udvikler, beskæftiger, er udsat for og forsøger at undgå identifikationsmetoden.

I introduktionen præsenteres biometrisk identifikation (eller IDentifikation) som et relativt nyt forskningsområde, der ikke hidtil har fået særlig stor etnografisk opmærksomhed. Der argumenteres for, at selvom biometrisk teknologi kan medvirke til at gøre objektiv og ubestridelig IDentifikation af individer muligt, så bliver den indlejret i specifikke sociale kontekster fyldt med tvetydighed og usikkerhed og afhænger af en betydelig mængde menneskelig fortolkning og social identifikation. Hvorfor metoden set ud fra et antropologisk perspektiv er af betydelig interesse og bekymring.

Skelettet fra Fall River

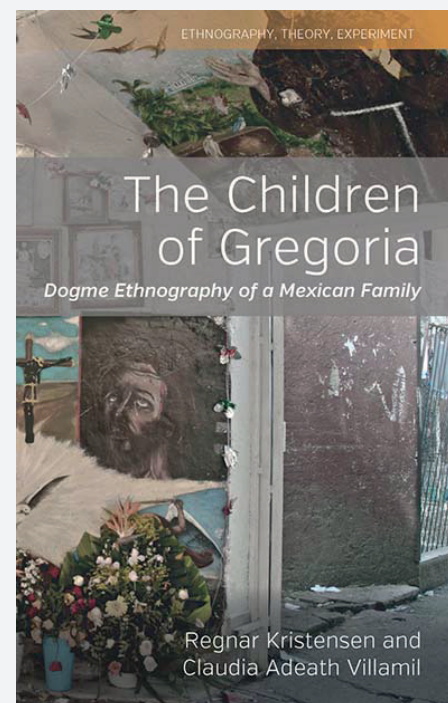
Ny podcast om et 200 år gammelt mysterium

I den lille by Fall River i USA finder en ung husmor et mystisk gravfund for snart 200 år siden: Et skelet anbragt på hug og iført en brynje af metal. Ingen ved, hvem han var, eller hvor han kom fra. Nogle mente at han var en viking, andre at han var kommet sejlede fra Middelhavsområdet. Andre igen at han var en indfødt amerikaner, måske ligefrem en af de første der kom vandrende til Amerika under den sidste istid. Nu er der dukket nye spor op i sagen. Spor der peger i retning af Danmark – og det sætter Nationalmuseets seniorforsker Mille Gabriel på sagen. Måske kan hun én gang for alle få opklaret mysteriet: Hvem var Skelettet fra Fall River?

Seniorforsker Mille Gabriel fortæller historien om det mystiske skelet i podcasten. Hun har arbejdet med amerikanske kulturer en del år, men det her fund så helt anderledes ud, fortæller hun. "Det er et virkelig mærkeligt gravfund, fordi personen var iført den her brynje, som ikke lignede noget, man nogensinde før havde fundet i Amerika. Og derfor var der dem, som tænkte, at han måtte stamme fra et andet sted i verden. Men hvor? Det skal vi finde ud af."

Podcasten er produceret af Filt for Vores Tid og Podimo.

Find episoderne på Nationalmuseets hjemmeside
<https://natmus.dk/vorestid/podcast-skelettet-fra-fall-river/>
eller i Podimos app.

The Children of Gregoria

Dogme Ethnography of a Mexican Family

Regnar Kristensen & Claudia Adeath Villamil

"Denne bog er bemærkelsesværdig. Den er unik i sin metodologiske tilgang til hovedtemaer i nutidens urbane antropologi... en enestående præstation, især taget i betragtning den svimlende mængde interviewtranskriptioner og arbejdet med at forvandle disse etnografiske data til en læsevenlig og struktureret bog."

– Wil G. Pansters, Utrecht University.

"Bogen er noget helt specielt. Den er sindsoprivende, spændende, rørende og lige dele sæbeopera, etnografi og familiehistorie. Den tager dig med ind i Gregorias og hendes børns liv for derved at give et imponerende indblik i udfordringerne, når man skal opdrage sine børn og samtidig overleve i et fattigt barrio i Mexico City."

– Benjamin Smith, University of Warwick.

The Children of Gregoria portrætterer et udfordret Mexico fortalt gennem historien om familien Rosales. De mennesker som er forankrede i voldelige samfund – lige som medlemmerne af familien her – har længe været genstand for diskussioner, fordømmelser, analyser og vittigheder. Men de er sjældent blevet lyttet seriøst til. Denne bog sætter fokus på deres stemmer og giver dem mulighed for selv at fortælle deres historier på en tilgængelig og skønlitterær måde uden fordomme, forfølgelse eller fordømmelse.

Berghahn Books, 2020, 292 sider.

Minoritetsældre og selvudpegede hjælpere

Kommunal velfærd og omsorg i forandring
Mikkel Rytter, Sara Lei Sparre, Abir Mohamad Ismail
& Anika Liversage

I de kommende år vil flere og flere flygtninge og indvandrere blive ældre og få brug for hjælp og pleje. Få af dem vil formentlig benytte kommunal hjemmepleje eller plejehjem. I stedet vil de foretrække at blive passet i eget hjem af familie, som der er tradition for i deres oprindelige hjemlande. § 94 i Serviceloven giver netop mulighed for, at man selv kan udpege en hjælper – typisk en ægtefælle, datter eller svigerdatter – som kommunen ansætter til at udføre den omsorg og pleje, som den ældre borger er visiteret til. Paragraf 94-ordningen viser sig imidlertid at være fyldt med paradokser og dilemmaer.

På den ene side giver paragraf 94-ordningen etniske minoritetsfamilier mulighed for at følge religiøse fordringer og kulturelle traditioner og yde kærlig pleje og omsorg på tværs af generationer. På den anden side er ordningen problematisk, fordi den ældre borger måske ikke får den rette professionelle pleje, mens den selvudpegede hjælper bindes til hjemmet og omsorgsopgaven. Derudover har den kommunale ældresektor ofte svært ved at gennemføre tilsyn og sikre et forsvarligt arbejdsmiljø for de selvudpegede hjælpere.

Minoritetsældre og selvudpegede hjælpere præsenterer resultaterne af et større etnografisk studie af minoritetsældre, deres selvudpegede hjælpere og det kommunale ældreområde. Bogens forfattere bevæger sig ind og ud af private hjem, belyser relationerne mellem plejekrævende ældre og deres selvudpegede hjælpere, anskuer omsorg og pleje på tværs af køn, generationer og rundt i familienetværker. Og så flytter de perspektivet over på visitatorerne i den kommunale ældresektor – og tilbage igen.

Aarhus Universitetsforlag, 2021, 218 sider

Etno-kunst

Ny podcast om kunst, etnografi og repræsentation

Kunst, etnografi, kunsthåndværk, souvenir, samleobjekter – hvornår er der tale om hvad? Og hvorfor ser vi ikke flere udstillinger, der blander tingene – og deler museernes verden op i fagområder?

Billedkunstner Ditte Lyngkær har i løbet af sin karriere udstillet sin kunst på flere kulturhistoriske museer, heriblandt Moesgaard Museum, Kulturmuseet i Vejle og på Pafos Arkæologiske Museum i Cypern. Her blev hun meget optaget af tingenes væsen og kulturelle DNA samt antropologers evner til at fremkalde historier og betydninger i genstande, men også i kunstværker.

“Jeg synes, det var fedt at udstille på et museum, hvor folk ikke forventer kunst. Jeg oplevede, at folk var mere nysgerrige og investerede mere af sig selv på de kulturhistoriske museer. Derfor har jeg de sidste par år været på jagt efter personer og udstillinger, som jeg kan diskutere etnoestetik og repræsentation med.” siger Ditte.

I podcasten *Etno-Kunst* undersøger Ditte Lyngkær forholdet mellem kunst og etnografi. Ved at tale med antropologer, kunstnere og kuratorer stiller hun spørgsmål som: Hvad kan kunsten fortælle os om at være menneske? Og hvad siger den om den kultur, den er blevet skabt i? Hvis overhovedet noget? Er det kun kunstnere fra ikke-vestlige lande, der repræsenterer deres region? Og er samtidskunst i virkeligheden bare kapitalistisk overklassens etnokunst? Hvilke praksisser findes der historisk og aktuelt for indsamling og udstilling af genstande sammen med kunstværker? Og hvad sker der, når en forsker og en kunstner skaber noget sammen?

Ta' med på en rejse, når Ditte Lyngkær med sine gæster giver dig perspektiver på kompleksiteten i geografisk repræsentation i kunstudstillinger og fortæller om potentialet i tværfaglige udstillingsformater.

Find podcasten her:

<https://dittelyngkaer.com/#/etnokunst-podcast/>

Anmeldelse

Imperiets børn

Da Danmark snød FN og resten af verden for at sikre sig Grønland

Af Iben Duvald

Dette temanummer hedder 'Oprør! Slår man 'oprør' op i den danske ordbog betyder det, "at en person eller gruppe rejser sig i protest mod en autoritet, en fremherskende opfattelse, en vedtagen norm eller lign". Det er, hvad journalist og antropolog Anne Kirstine Hermann gør med udgivelsen af sin bog *Imperiets Børn*. Hermann rejser sig i protest mod den fremherskende opfattelse, hun mener, der er omkring, at Danmark udførte sin Grønlandspolitik og omfattende reformer i starten af 1950'erne 'i den bedste mening'. *I den bedste mening* er også titlen på Tine Brylds bog fra 1998, der beskriver, hvordan grønlandske børn i 1951 blev sendt til Danmark for halvandet år senere at komme tilbage til Grønland. De skulle være et forbillede. Brylds bog var startskuddet til Hermanns undren og interesse for kolonihistorien: for hvad for en historisk kontekst var dette eksperiment med grønlandske børn en del af? Igennem kildemateriale skildrer Hermann helt ned i detaljen det parallelle, politiske forløb, der på det tidspunkt foregik i Danmark og FN. Det var et forløb, der sikrede Danmarks interesser, nemlig at Grønland forblev en del af det danske rige. Men det var også, ifølge Hermann, et forløb, hvor både FN og det grønlandske landsråd blev ført bag lyset.

Som Hermann ser det, er der et paradoks i, at den periode, hvori Danmark afkoloniserede Grønland, samtidig var den mest hårdhændede i kolonitiden. Forklaringen på den hidsige reformtid skal delvis findes i FN. Da FN blev oprettet i 1945 som en konsekvens af 2. verdenskrig, var en del af den underskrevne aftale, at medlemslandene skulle afkolonisere og hjælpe tidligere kolonier med at udvikle selvstyre. I Danmark begyndte man derfor at frygte, at man ville miste Grønland. I 1948 udtalte statsminister Hans Hedtoft i radioen, "Danmark er et lille land, og vi har haft vanskeligt ved at holde fast på de besiddelser, som vi i tidens løb har haft. Men én, Grønland, har vi endnu tilbage (...) Militært vil Danmark have vanskeligt ved at forsvare denne store besiddelse. [I stedet må vi] vise verdens andre nationer, hvorledes vi på human måde forstår at føre grønlænderne fra det mere primitive stade op til det niveau, vi selv befinder os på. Dette er overfor verden vor adkomst til at besidde Grønland".

Et parallelt, politisk forløb begyndte, da Danmark for enhver pris ville beholde Grønland. I FN lykkedes det den danske repræsentant Hermod Lannung at få plads i 4. komité, hvor afkoloniseringen skulle

foregå. Her påbegyndte han en tostrengt plan. Den gik ud på, at hvis Grønland skulle forblive dansk, så skulle Grønland moderniseres/reformeres og ligne Danmark så meget som muligt. Samtidig ville Lannung i FN arbejde på, at uafhængighed også kunne tolkes som indlemmelse i moderlandet. Hjemme i Danmark begyndte statsminister Hans Hedtoft opgaven med at modernisere Grønland, og i 1948 blev Grønlandskommissionen nedsat. Den skulle granske hele Grønland og udstikke retningslinjer for, hvad der skulle ske: hvordan kunne Grønland moderniseres, således at forskellene mellem Grønland og Danmark blev mindre? Danmark måtte leve op til de krav, som de selv var med til at sætte i FN, for at Grønland kunne indlemmes og blive en del

af Danmark med ændringen af grundloven i 1953. Det er dette parallelforløb *Imperiets Børn* beskriver – hvordan embedsmænd og politikere i Danmark arbejdede på at modernisere Grønland med reformer, mens en repræsentant for Danmark i FN samtidig arbejdede på, at de anstrengelser man gjorde sig i Grønland, bar frugt, uden at grønlænderne selv rigtig var med i processen.

Kan man læse, at det er en antropolog, som har skrevet *Imperiets Børn*? Det spørgsmål stillede jeg mig selv, før jeg åbnede bogen. *Imperiets Børn* starter med en myte. De historiske begivenheder er så at sige pakket ind i myten, da man som læser starter med den, og der først i bogens sidste kapitel samles kort op på hvorfor. Beskrivelsen af det politiske forløb er samtidig

krydret med erindringsfortællinger, hvorved læseren får en bedre forståelse af de konsekvenser, de historiske begivenheder har fået for de grønlandere, der oplevede dem tæt på; barnet, der blev sendt til Danmark som en del af eksperimentet, barnet, som oplevede familiens tvangsforflytning, og barnet, der blev bortadopteret. På den måde er grønlanderne deltagerobservatorerne, mens Hermann giver dem en stemme i debatten. De afgiver vidnesbyrd om, hvordan de som børn har oplevet den hårdhændede politiske fremfærd på egen krop, som forfatteren selv forklarer det. De historiske personer er beskrevet i detaljen, således at læseren kan se dem for sig – og ellers kan fotografierne hjælpe på ens forestillingsevne. Jeg synes dog, det mest af alt er et historisk oprids af, hvad der foregik i henholdsvis Danmark og FN. Det er dét, som er i fokus, mens det andet bliver dét, som er med til at gøre fortællingen mere levende. Spændende vil nogen måske mene, da *Imperiets Børn* til tider kan være lidt tung og forvirrende grundet megen fakta og det store persongalleri. At man ikke direkte kan læse, at det er en antropolog, der står bag, kan måske findes i en af forfatterens egne forklaringer. I efteråret holdt Hermann oplæg om sin bog i en lokalhistorisk forening og arkiv, og her forklarede forfatteren, at hun har forsket i, hvordan man kan blande journalistik og antropologi, altså lidt populært sagt, hvordan man når ud til et større publikum.

Det har været og er stadig til debat: skal Grønland fortsat være en del af Danmark, eller skal grønlanderne løsrive sig? *Imperiets Børn* er et stærkt indspil i debatten, da den på detaljeret vis beskriver, hvad der skete i perioden 1945 til 1953, hvor Grønland gik fra at være en koloni til at blive en del af det danske rigsfællesskab. Bogen kan derfor være med til at give et indblik i eller være med til at nuancere diskussionen. *Imperiets Børn* giver en anden vinkel og dermed en anden forståelse af en tid, som er en del af Grønlands og Danmarks fælles historie. Samtidig giver bogen et dystert indblik i Danmarks kolonihistorie med et overblik over de konsekvenser, der er kommet frem i lyset de sidste tyve år: eksperimentet, de faderløse børn, tvangsforflytninger. Mange har som Bryld beskrevet dele af denne historie, men *Imperiets Børn* samler det og dykker ned i, hvad der lå bag forhandlingerne og aktiviteterne i det skjulte. Hermann inviterer dermed via sin grundige bearbejdning af arkivmaterialet læseren ind backstage, så man har mulighed for at forstå konteksten for de ting, der skete. *Imperiets Børn* er en saglig fremført kritik – et litterært oprør mod den dominerende opfattelse ‘i den bedste mening’, hvilket kan ændre synet på Danmark fra at være en human kolonimagt til at være en kalkulerende og strategisk kolonimagt. *Imperiets Børn* holder sig mest på den danske banehalvdel i forhold til de historiske begivenheder, men dét er måske en måde for Hermann at sikre sig et *safe space*, når hun kritisk beskriver kolonihistorien.

Lindhardt og Ringhof 2021, 320 sider.

Tilbud fra Dansk Etnografisk Forening

GRATIS ADGANG FOR MEDLEMMER PÅ MOESGAARD MUSEUM

Husk at medlemmer af Dansk Etnografisk Forening kan få gratis adgang (med en ledsager) til Moesgaard Museum i Aarhus. Begrænset dagligt antal. Billetter skal forudbestilles på museets hjemmeside.

Se mere om museets aktuelle udstillinger på www.moesgaardmuseum.dk

BOGTILBUD

I samarbejde med Aarhus Universitetsforlag samt Forlaget Moesgaard tilbyder Dansk Etnografisk Forening medlemsrabat på udvalgte udgivelser. Ved at købe disse bøger gennem foreningen får du 30% rabat på bøger som for eksempel antologierne 'Hvad vi deler' og 'Hverdagens mysterier', Ole Høiris' 'Antropologiens Idehistorie' eller andre værker.

Se den fulde oversigt på etnografiskforening.dk og køb bøgerne med en rabatkode tilsendt medlemmer på mail.

NOMINERING AF KANDIDATER TIL FORMIDLINGSPRISEN 2022

Hvert år uddeler Dansk Etnografisk Forening en Formidlingspris for god etnografisk formidling. Prisen overrækkes ved et festligt arrangement i efteråret. Medlemmer kan nominere kandidater til prisen indtil 1. maj. Send en mail til foreningens mailadresse (se nedenfor) med en kort motivation for nomineringen.

Nyheder om tilbud og arrangementer sendes også pr. mail til foreningens medlemmer

Husk at sende oplysninger om e-mail og adresseskift i øvrigt til foreningens sekretariat på kontakt@etnografiskforening.dk

Følg også med på Dansk Etnografisk Forenings Facebookside!

- 2 ði Oprør!**
Af Carolina Sánchez Boe, Kathrine Dalsgaard, Mads Emil Kjersgaard, Mathias Sosnowski Krabbe & Thomas Fibiger
- 9 Sværdet eller Pennen?**
Om synligt oprør og skjult modstand mod udvisning og detention i i USA
Carolina Sánchez Boe
- 19 Et etnografisk øjeblik**
Flugten fra Fængselsbyen
Af Erika Skov
- 23 Oprørets ende**
Af Mads Skovgaard & Amin Younes Aoussar
- 37 Kamp om jorden**
Et antropologisk blik på 'jordens folk' i midten af klima- og miljøkampen
Af Cæcilie Kramer Kildahl Sørensen
- 51 Efter oprøret**
Demobilisering og håbløshed 10 år efter det arabiske forår
Af Thomas Brandt Fibiger
- 61 Et liv som antropolog: Mette Bovin**
Fortalt til Carolina Sánchez Boe & Cecil Marie Schou Pallesen
- 75 Oprør på museum**
Kan man det?
Af Christine Bruun Hybschmann Olsen & Kirsten Egholk
- 89 Dansk Etnografisk Forenings Formidlingsprisfest 2021**
Af Cecil Marie Schou Pallesen
- 90 Jordens Folk anbefaler**
- 94 Anmeldelse**
Imperiets børn
Af Iben Duvald